

Godt prester?

*En kvantitativ undersøkelse av ikke-vestlige
innvandrere etterkommeres prestasjoner i universitetsutdanning*

Hanne Elisabeth Kolby

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2010

Forord

Når arbeidet med denne masteroppgaven nå er ferdigstilt, er det mange som fortjener en takk. Først og fremst vil jeg takke min hovedveileder Ståle Østhus, som har bidratt med fornuftige råd og veiledning underveis, samt oppmuntrende ord når det har blitt som verst. Videre vil jeg takke alle deltakere på prosjektet "Educational Careers: Attainment, Qualification and Transition to Work" ved Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo.

Miljøet rundt pauserommet i andre etasje på Harriet Holters fortjener en oppmerksomhet for å ha skapt mye latter, moro, disputer og annet som gjorde første året av mastergraden meget minneverdig.

Videre fortjener tålmodige venner en takk for å ha holdt ut mot slutten, samt for å ha bidratt til at undertegnede ikke har sultet i studietiden. En spesiell takk til Majen for å ha hatt større tro på meg enn jeg selv har hatt i sluttspurten. Geir Marius fortjener takk for uvurderlig datahjelp.

Til sist vil jeg takke familien min for at dette prosjektet overhode har vært mulig å dra i land.

Oslo, oktober 2010.

Hanne Elisabeth Kolby

Sammendrag

Denne oppgaven er en kvantitativ studie av ikke-vestlige innvandrere etterkommere prestasjoner på universitetet. Oppgavens formål er å undersøke hvilke prestasjoner etterkommere oppnår i en universitetsutdanning sammenlignet med majoriteten, og hva eventuelle ulikheter i prestasjonsnivå kan skyldes. Etterkommerbefolkningen i Norge har inntil nylig vært for ung til at kvantitative analyser av deres prestasjoner i høyere utdanning har latt seg gjennomføre. Når denne gruppen nå i økende grad gjør sitt inntog i academia, muliggjøres også sammenlignende studier av hvordan det går med dem. Studier av hvordan etterkommerne lykkes på ulike arenaer i samfunnet kan sees som en test på hvor godt integreringen av minoritetsgrupper i det norske samfunnet har lyktes, da det er ventet at personer som er født i Norge eller har ankommet før skolealder ikke vil oppleve de samme utfordringene i forhold til språklige og kulturelle barrierer som foreldregenerasjonen.

Oppgaven er en del av prosjektet "Educational Careers: Attainment, Qualification and Transition to Work" ved Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo, og datamaterialet som benyttes er basert på registerdata innhentet i forbindelse med dette prosjektet. Utvalget består av alle ikke-vestlige innvandrere og etterkommere av innvandrere som har avlagt en cand.mag.-grad ved universitetene i Oslo, Bergen og Tromsø, samt Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet i Trondheim og Norges Handelshøyskole, i perioden 1990-2004, og som vi har karakteropplysninger fra videregående skole for. I tillegg inkluderes et utvalg på 20 % av majoritetsbefolkningen med samme kjennetegn som sammenligningsgrunnlag.

Faktorer som antas å ha betydning for prestasjonsnivået i en universitetsutdanning, inkluderer akademisk utgangspunkt (målt ved karakterpoengsum fra videregående skole), sosial bakgrunn, motivasjon/innsats og nettverkstilknytning. Disse faktorene tenkes å variere med innvandrerstatus. Tidligere forskning omkring etterkommere og prestasjoner, samt teoretiske perspektiver som kan brukes for å forklare prestasjonsforskjeller, presenteres i teorikapittelet.

Analysene viser at etterkommere oppnår et betydelig lavere gjennomsnittlig prestasjonsnivå sammenlignet med majoritetsstudenter. Videre er forskjellene mellom etterkommernes og innvandrernes prestasjoner så små at de ikke kan tillegges vekt. Ingen av de faktorene jeg med

dette datamaterialet har mulighet til å inkludere i analysene, kan forklare prestasjonsgapet. Forskjellene kan ikke forklares verken av ulikheter i prestasjoner i videregående opplæring, ulikheter i foreldres utdanningsnivå og inntekt, eller av egenskaper ved studiested eller fagretning graden er avlagt ved. Tvert imot holder forskjellene i gjennomsnittlig prestasjonsnivå seg overraskende stabile selv etter kontroll for bakgrunnsfaktorer som i tidligere studier har vist seg å ha stor betydning for prestasjonsnivået.

Det er altså bakenforliggende årsaker til prestasjonsforskjellene jeg observerer i denne oppgaven, som ikke lar seg fange opp med det datamaterialet jeg har til rådighet. Kanskje er det slik at en for å lykkes med høyere utdanning trenger en form for kulturelle ressurser som majoritetsstudenter med høyt utdannede foreldre har, men som etterkommere med høyt utdannede foreldre ikke har? En annen mulighet er at etterkommere ikke er del av de samme faglige og sosiale nettverkene som majoritetsstudenter, og at de slik kan gå glipp av viktig informasjon og faglige diskusjoner som kan ha betydning for prestasjonsnivået. Det bør også nevnes at gruppen av etterkommerstudenter skjuler potensielt veldig ulike undergrupper, for eksempel når det gjelder landbakgrunn, som i tidligere studier har vist seg å ha betydning for prestasjonene. Ingen av disse mulige årsakene har jeg imidlertid hatt mulighet til å teste, og det er dermed slik at det kan være helt andre faktorer som skjuler seg bak prestasjonsforskjellene jeg har observert i denne oppgaven.

Innhold

Forord.....	3
Sammendrag	5
Figuroversikt:	11
Tabelloversikt:	13
Kapittel 1. Innledning	15
1.2. Oppgavens oppbygning	19
Kapittel 2. Innvandrere og etterkommere i skole, utdanning og arbeidsliv.....	21
2.1. Innledning	21
2.2. Begrepsavklaringer	21
2.3. Minoritetsbefolkningen i Norge – hvem er de?	22
2.4. Etterkommere og innvandrere i skole og utdanning – gjennomføring og prestasjoner	24
2.5. Det norske arbeidsmarkedet – inntekt og sysselsetting blant innvandrere og etterkommere	28
2.6. Betydningen av prestasjoner i høyere utdanning for senere inntekt og arbeidsmarkedstilknytning	32
Kapittel 3. Teoretisk rammeverk og tidligere forskning.....	35
3.1. Innledning	35
3.2.1. Individuelle evner – tidligere prestasjoner.....	35
3.2.2. Hva sier forskningen om etterkommeres tidligere prestasjoner?	36
3.2.3. Prestasjoner på videregående skole – betydning for karakterer på universitetet?	37
3.2.4. Prestasjonsnivå i videregående opplæring og forventede resultater i universitetsutdanning	38
3.3.1. Sosial bakgrunn – betydningen av foreldres utdanning og inntekt.....	39
3.3.2. Kulturelle ressurser, akademisk kultur og språklig kompetanse	40
3.3.3. Språklig kompetanse – skiller mellom grupper?	42
3.3.4. Aktiv selvrepresentasjon og kritisk distanse i møte med academia?	43
3.3.5. Betydningen av sosial bakgrunn for prestasjoner – hva sier tidligere studier?	46

3.3.6. Ulik effekt av sosial bakgrunn for majoritetsstudenter og etterkommerstudenter?	47
3.3.7. Forskningsspørsmål omkring sosial bakgrunn, innvandrersstatus og prestasjoner	48
3.4.1. Nettverk, kunnskapsoverføring, motivasjon og sosial kontroll	50
3.4.2. Innvandrersstatus, sosiale nettverk, motivasjon og ventet betydning for prestasjonene i en universitetsutdanning	54
3.4.3. Veien videre	56
Kapittel 4. Presentasjon av datamaterialet og analysemetoder	57
4.1. Innledning	57
4.2. Variabler	57
4.3. Metode	60
Kapittel 5. Deskriptive analyser	63
5.1. Innledning	63
5.2. Fordelingen av de uavhengige variablene i mitt utvalg	63
5.3. Fordeling etter opprinnelsesland	66
5.4. Deskriptive analyser av gjennomsnittlig karakternivå etter innvandrersstatus ...	68
5.4.1. Variablene	68
5.4.2. Variasjoner rundt gjennomsnittet for de ulike gruppene	68
5.4.3. Andelen som oppnår svært gode karakterer i de ulike gruppene	70
5.4.4. Hva kan være årsak til karakterforskjellene?	71
Kapittel 6. Regresjonsanalyse av etterkommernes universitetsprestasjoner	73
6.1. Innledning	73
6.2. Prestasjoner uten kontroll for bakgrunnsvariabler	73
6.3. Betydningen av karakterprestasjoner fra videregående skole	76
6.4. Betydningen av foreldrenes utdanning og inntekt	78
6.5. Oppsummering av effekten av de sosiale bakgrunnsvariablene	81
6.6. Demografiske kjennetegn og egenskaper ved studiested og fagretning	82
6.7. Oppsummering; demografiske bakgrunnsvariabler, studiested og fagretning ..	83
Kapittel 7. Separate analyser etter innvandrersstatus	85
7.1. Innledning	85

7.2. Har prestasjonsnivået i videregående opplæring ulik betydning for etterkommere og majoritetsstudenter?	87
7.3. Har foreldres utdannings- og inntektsnivå ulik betydning for etterkommere og majoritetsstudenter?	89
7.4. Er effekten av innvandrerstatus på karakterer forskjellig innenfor de ulike fagretningene?	91
7.5. Er effekten av innvandrerstatus forskjellig på de ulike studiestedene?	92
Kapittel 8. Diskusjon og drøfting av resultatene	95
8.1. Innledning	95
8.2. Er et ulikt akademisk utgangspunkt årsaken til prestasjonsforskjellene?	95
8.3. Hvilken betydning har kulturelle ressurser for prestasjonsnivået i en universitetsutdanning?	97
8.4. Eksisterer det et ”innvandrerdriv” blant universitetsstudentene?	101
8.5. Livet rundt studiene – ulike former for nettverk?	103
8.6. Oppsummering	105
Kapittel 9. Nærmere en forklaring? Konkluderende bemerkninger og veien videre.	107
9.1. Innledning	107
9.2. Hovedfunn omkring etterkommeres prestasjoner i universitetsutdanning	107
9.3. Oppsummering av forskningsspørsmål A: Hvilke prestasjoner oppnår etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter i en universitetsutdanning?	109
9.4. Hvilke faktorer har betydning for etterkommerstudentenes karakterprestasjoner?	109
9.4. Oppsummering av forskningsspørsmål B: Hvilke faktorer har betydning for etterkommeres prestasjonsnivå i universitetsutdanning?	112
9.5. Oppsummering av forskningsspørsmål C: Hva kan forklare eventuelle prestasjonsforskjeller mellom etterkommere og majoritetsstudenter i universitetsutdanning?	112
9.6. Oppsummering og veien videre	113
Litteraturliste	117
Vedlegg	123

Figuroversikt:

Figur 3.1. Analytisk modell av sammenhengen mellom innvandrerstatus, karakterer i videregående opplæring og prestasjoner på universitetet.....	side 38
Figur 3.2. Analytisk modell av sammenhengen mellom innvandrerstatus, sosial bakgrunn og prestasjoner på universitetet.....	side 49
Figur 3.3. Analytisk modell av sammenhengen mellom innvandrestatus, motivasjon/innsats og prestasjoner på universitetet.....	side 55
Figur 3.4. Analytisk modell av sammenhengen mellom innvandrerstatus, nettverkstilknytning og prestasjoner på universitetet.....	side 55
Figur 5.1. Prosent blant henholdsvis majoritet, etterkommere og innvandrere som presterer over, eller lik/under gjennomsnittet for utvalget som helhet.....	side 69
Figur 5.2. Prosent blant henholdsvis majoritet, etterkommere og innvandrere som oppnår svært gode karakterer.....	side 70
Figur 6.1. Beregnede andeler med bedre karakterer enn gjennomsnittet i totalpopulasjonen, etter innvandrerstatus.....	side 75
Figur 6.2. Beregnede andeler med bedre karakterer enn gjennomsnittet i totalpopulasjonen etter kontroll for prestasjoner i videregående opplæring, for henholdsvis majoritet, etterkommere og innvandrere.....	side 77

Tabelloversikt:

Tabell 5.1. Frekvensfordeling for de uavhengige variablene i denne studien.....	side 64
Tabell 5.2. Fordeling etter opprinnelsesland i etterkommergruppa.....	side 67
Tabell 5.3. Fordeling etter opprinnelsesland i innvandrergruppa.....	side 67
Tabell 6.1. Bruttoforskjeller i gjennomsnittlig karakternivå.....	side 74
Tabell 6.2. Forskjeller i gjennomsnittlig karakternivå før og etter kontroll for prestasjoner i videregående opplæring.....	side 76
Tabell 6.3. Forskjeller i gjennomsnittlig karakternivå etter kontroll for foreldres utdanning og inntekt.....	side 79
Tabell 6.4. Forskjeller i gjennomsnittlig karakternivå etter kontroll for karakterpoengsum fra videregående skole, sosial bakgrunn, studiested, fagretning og demografiske kjennetegn.....	side 82
Tabell 7.1. Separat regresjonsanalyse for majoritetsstudentene.....	side 85
Tabell 7.2. Separat regresjonsanalyse for etterkommerstudentene.....	side 86
Tabell 7.3. Separat regresjonsanalyse for etterkommerstudentene.....	side 87

Kapittel 1. Innledning

Innvandrings- og integreringsspørsmål har lenge vakt interesse i det offentlige ordskiftet, og har vært gjenstand for debatt både i politiske kretser og blant ”folk flest”. Det er delte meninger om hvorvidt innvandringen er et gode eller en ulempe for det norske samfunnet, og argumenter både om økt kriminalitet som følge av innvandringen, og vår avhengighet av nye hender innenfor blant annet pleie og omsorg, har kommet til syne. Det er ingen grunn til å tro at interessen for slike spørsmål vil avta i fremtiden, med en innvandrerbefolkning som er i vekst i Norge. Kunnskapsnivået både blant politikere og i befolkningen som helhet er imidlertid varierende. Ofte plasseres alle med synlig minoritetsbakgrunn¹ i samme kategori, uavhengig av hvor lenge de har bodd i landet, årsaken til innvandringen, hvorvidt de har tatt utdanning og om de deltar på arbeidsmarkedet eller ikke. Det er en tendens til å plassere potensielt veldig ulike grupper av mennesker i samme bås etter synlige markører som for eksempel religiøs tilknytning. Dette vanskeliggjør en nyansert debatt av innvandringens fordeler og ulemper, og dermed hvilke tiltak som eventuelt bør settes inn for å hjelpe integreringen, og hvor disse gjør størst nytte. Kunnskap er den viktigste kilden til opplyste ordvekslinger og konstruktiv debatt, og denne studien føyer seg inn i en voksende tematisk tradisjon av studier omkring innvandring og ulikhet. For å kunne diskutere innvandring og integrering på en konstruktiv måte, trenger vi å belyse alle sider ved vårt flerkulturelle samfunn. Dette innebærer å løfte frem både suksesshistoriene og de mer utfordrende sidene ved norsk innvandrings- og integreringspraksis. Men like viktig er det at diskusjonen baseres på riktig kunnskap og viten om hvordan virkeligheten faktisk ser ut. Forskning er en stor del av denne bakgrunnskunnskapen, og det er min ambisjon å bidra med en byggestein til den forskningen som forhåpentligvis fører til en nyansert debatt.

Denne studien skal handle om etterkommere av ikke-vestlige innvandrere² og deres prestasjoner i høyere utdanning. Etterkommerne i Norge er en forholdsvis ung gruppe, og det er derfor kun de siste årene at det har blitt mulig å gjennomføre studier av deres utdannings- og arbeidskarrierer. Hvordan det går med etterkommerne i høyere utdanning, er interessant av flere årsaker. For det første er det interessant i seg selv hvordan det går med denne gruppen i

---

¹ Se kapittel 2 for en gjennomgang av begrepene som vil bli brukt i denne oppgaven.

² Heretter kun kalt ”etterkommere”.

høyere utdanning, fordi det sier noe om hvilke sjanser de senere vil ha på arbeidsmarkedet. Høyere utdanning fører til sikrere og bedre betalte jobber, og dermed økt levestandard og forutsigbarhet i hverdagen. Høyt utdannede har ofte også et mer fleksibelt utgangspunkt i forhold til hvilke jobber de kan søke på, og er ikke så utsatte i lavkonjunkturperioder som personer med lav eller ingen utdanning er. Men etterkommerne representerer også en slags test på hvor vellykket den norske integreringspolitikken er, fordi de ventes å stille mer likt med majoritetsbefolkningen på en rekke områder som er viktige for å lykkes med utdanning og arbeid, enn det foreldregenerasjonen gjør. Etterkommerne har hele eller store deler av oppveksten sin i Norge og har gått på norsk skole, og ventes derfor både å beherske språket og å kjenne det norske samfunnet godt. Det er til en viss grad forventet at den første generasjonen av innvandrere sliter med språk, arbeid og generell tilpasning til ett nytt land. Det eksisterer til dels store utfordringer ved det å begynne på nytt i et fremmed land, og man skaper seg ikke et nytt liv over natten. Dersom etterkommerne lykkes der foreldrene deres har slitt, er det et tegn på at integreringen i store trekk fungerer tilfredsstillende. Dersom etterkommerne derimot, på tross av lang fartstid i norsk skole og samfunn, ikke lykkes med skolegang, utdanning og arbeid, tyder det på en mislykket integreringspolitikk, og vil være et varsku til politikere og andre som arbeider med integreringsspørsmål.

Etterkommeres prestasjoner innenfor høyere utdanning er av interesse fordi denne gruppen ideelt sett anses å være likere majoritetsbefolkningen i forhold til språkkunnskaper, kunnskap om det norske skolesystemet og samfunnet generelt, og formelle kvalifikasjoner gjennom bakgrunn i det samme skolesystemet enn hva den foregående generasjonen med minoritetsbakgrunn er. De utfordringene og problemene en del av førstegenerasjonsinnvandrerne har hatt i forhold til arbeidstilknytning, språkvansker og mulige kulturelle barrierer ved å slå seg ned i et nytt land, antas å spille en markant mindre rolle for den oppvoksende generasjon med minoritetsbakgrunn, og eventuelle bekymringer som har vært ytret i den offentlige debatten i forhold til manglende integrering av noen grupper, møtes ofte med argumentet at tiden vil løse dette på egen hånd, og at den oppvoksende generasjon vil "fungere" bedre enn sine foreldre. Dersom det imidlertid viser seg at de personene med minoritetsbakgrunn som er født her i landet gjør det systematisk dårligere på viktige områder som skole, utdanning og på arbeidsmarkedet enn etnisk norske, er det problematisk i forhold til en rekke politiske målsetninger.

Det norske idealet om enhetsskolen innebærer at alle skal ha lik rett og like muligheter til utdanning og at skolegangen skal tilpasses den enkelte elev slik at ulike utgangspunkt ved inngangen til grunnskolen ikke skal føre til skjevheter senere. Ideelt sett skal alle som går gjennom det norske skolesystemet opparbeide seg det samme kunnskapsmessige grunnlaget og dermed de samme mulighetene til utdanning utover grunnskolen. Etter endt obligatorisk grunnskole står elevene fritt til å velge videregående skole, som adgangsbegrenses ut fra blant annet karaktermessige prestasjoner fra ungdomsskolen. Det at videregående skole er gratis skal videre sikre at ikke manglende økonomiske ressurser i familien skal være til hinder for deltakelse. Skolesystemet i Norge er altså bygget opp på en slik måte at hvem du er, hvor du kommer fra eller hvor mye penger du har ikke skal ha betydning for dine muligheter til å lykkes i skolen, og heller ikke for dine muligheter til å velge høyere utdanning. Dersom det viser seg at det eksisterer systematiske skjevheter mellom visse grupper (her med fokus på etterkommere og majoritetsbefolkning i høyere utdanning) når det gjelder tilegnelsen av kunnskap, karaktermessig utbytte og valg av høyere utdanning, er det problematisk for enhetsskolen, og gir grunn til å stille spørsmålstegn ved den utjevnende effekten vi mener skolesystemet skal ha på sosial ulikhet.

Når det gjelder høyere utdanning er det politiske idealet at alle skal ha like *muligheter* til å velge dette. Tilgangen til universiteter og høyskoler baseres på formelle inntakskrav i form av karakterer, fullført videregående skole og ved noen utdanninger kreves visse fagkombinasjoner, og alt dette skal den enkelte ha mulighet til å oppnå gjennom enhetsskolen på lik linje med andre. Videre er offentlige universiteter og høyskoler gratis³, og gunstige finansieringsordninger gjennom Statens Lånekasse for Utdanning skal sikre at ikke manglende økonomiske ressurser skal være til hinder for muligheten til å velge høyere utdanning. Det etterstrebes både politisk og i de enkelte utdanningsinstitusjonenes statutter at faglige vurderinger skal skje på bakgrunn av faktiske evner i form av eksamensbesvarelser, innleveringer og deltakelse i undervisningen (der dette er påkrevet), og ikke som følge av tilskrevne egenskaper som for eksempel familietilhørighet eller nettverk. Hvis vi antar at disse mekanismene for å sikre like muligheter og lik rett til utdanning virker slik de er intendert, bør det ikke finnes systematiske skjevheter mellom etterkommere og etniske nordmenn hva angår karaktermessige prestasjoner innenfor universitetsutdanninger.

---

³ Riktignok betaler de fleste studenter en egenandel på ca. kr. 500 per semester, men dette er en liten sum når en sammenlikner med semesteravgiftene ved private skoler.

Etter fullført høyere utdanning (enten av lavere eller høyere grad), går veien for de fleste ut i arbeidslivet. Det er selvsagt av betydning i jobbsøkeprosessen hvilke formelle kvalifikasjoner den enkelte arbeidssøker har, og dette kommer til uttrykk gjennom type utdanning, utdanningslengde (eller oppnådd grad), hvilken institusjon en er utdannet ved og også hvilke karakterer en har oppnådd. I tillegg kommer uformelle kvalifikasjoner som grad av personlig egnethet, evne til å "selge seg selv" til en potensiell arbeidsgiver i intervjuprosessen osv.

Ideelt sett skal ansettelse i arbeidslivet skje på bakgrunn av meritokratiske prinsipper, som vil si at den enkelte skal bli vurdert ut fra formelle kvalifikasjoner, i motsetning til på bakgrunn av familietilhørighet, nettverk, kjønn eller etnisk bakgrunn. Det er imidlertid vanskelig å måle hvordan den enkelte arbeidsgiver vektlegger de ulike egenskapene ved hver enkelt arbeidssøker, hvilken betydning nettverk har for eventuell ansettelse osv, og det er heller ikke fokus i denne oppgaven. Det er imidlertid liten tvil om at formelle kvalifikasjoner er av betydning for hvilken posisjon en stiller i jobbsøkeprosessen, og hvilke yrkesposisjoner en har mulighet for å oppnå. Karakterer fra universitetsutdanning er en del av disse kvalifikasjonene, og slik interessante i seg selv.

Sett med sosiologens øyne har forskning om ulikhet vært et sentralt interesseområde i lang tid. Innenfor utdanningsforskningen har fokus ligget blant annet på hvorvidt utdanningssystemet er en kanal for sosial mobilitet, eller om ulikheter mellom grupper tvert imot reproduseres og forsterkes gjennom utdanningskarrieren. Er utdanning en reell mulighet for alle? Speiler utdanningsvalg og resultater individets ferdigheter, eller er de uttrykk for stabile skillelinjer og tilskrevet status mellom ulike grupper i samfunnet? Tradisjonelt har spørsmål som dette vært studert i forhold til for eksempel kjønn eller sosial bakgrunn. Forskning omkring minoritetsbefolkningens skolehverdag og utdanningskarrierer har imidlertid fått større plass innenfor utdanningsforskningen i takt med økende tallmessig tyngde og økt deltakelse i skole og utdanning, og dette er et forskningsområde i vekst. Opplever denne gruppen like muligheter til utdanning som majoritetsbefolkningen? Lykkes personer med innvandrerbakgrunn i samme grad som majoriteten innenfor skole og utdanning? Hvilke faktorer betinger suksess i utdanningssystemet, og er disse faktorene nogenlunde likt fordelt mellom minoritet og majoritet? Etterkommeres prestasjoner i høyere utdanning er en del av dette bildet, og for å undersøke hvorvidt karakterer i høyere utdanning henger sammen med innvandrerstatus, stiller jeg følgende overordnede forskningsspørsmål:

- A. Hvilke prestasjoner oppnår etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter i universitetsutdanning?
- B. Hvilke faktorer har betydning for etterkommeres prestasjonsnivå i en universitetsutdanning?
- C. Hva kan forklare eventuelle prestasjonsforskjeller mellom etterkommere og majoritetsstudenter i en universitetsutdanning?

Det er mitt siktemål med denne oppgaven å forsøke å besvare disse spørsmålene.

1.2. Oppgavens oppbygning

I det påfølgende kapittelet vil jeg gi en oversikt over etterkommerbefolkningen i Norge slik den ser ut i dag. Videre vil jeg forsøke å plassere denne studien i landskapet av forskning omkring etterkommere og deres levekår, samt avklare viktige begreper jeg kommer til å bruke i denne oppgaven. I kapittel 3 følger en presentasjon av tidligere forskning og teoretiske perspektiver som leder ut i noen forskningsspørsmål omkring etterkommere og deres prestasjoner i høyere utdanning. Kapittel 4 tar for seg variabelomkodinger og metodologiske avklaringer, samt gir en presentasjon av datamaterialet oppgaven er bygget på. I kapittel 5 presenteres deskriptive analyser. Kapittel 6 presenterer første del av regresjonsanalysene, som utforskes videre med separate analyser etter innvandrerstatus i kapittel 7. Kapittel 8 drøfter analysefunnene opp mot teorien som ble presentert i kapittel 3, og til sist oppsummerer og konkluderer jeg oppgavens hovedfunn i kapittel 9.

Kapittel 2. Innvandrere og etterkommere i skole, utdanning og arbeidsliv

2.1. Innledning

Etter hvert som minoritetsbefolkningen i Norge har blitt både større, mer synlig og også deltar på flere samfunnsarenaer, har studiene omkring ulike aspekter ved denne gruppens levekår, utdanningskarrierer og grad av integrering i det norske samfunnet, økt i volum. Tidligere har disse studiene i liten grad skilt mellom innvandrere og etterkommere. Dette har vært vanskelig både på grunn av at innvandrerbefolkningen ikke har vært tallmessig stor nok, og også fordi etterkommerne foreløpig har vært for unge til at det ville ha gitt noen mening å utføre egne studier av denne gruppens møte med høyere utdanning og senere arbeidsliv. Nå begynner imidlertid etterkommerbefolkningen å bli av en slik størrelse og en slik alderssammensetning at egne analyser er både substansielt interessante og forsvarlige ut fra metodologiske hensyn. Det er denne studiens siktemål å bidra til å bidra til forskningen omkring etterkommeres utdanningskarrierer gjennom å belyse hvilke karakterprestasjoner etterkommerne med bakgrunn fra et ikke-vestlig land oppnår i universitetsutdanning, sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Jeg vil i det følgende gi en kort oversikt over hva vi vet om innvandrer- og etterkommerbefolkningen i utdanning og arbeidsliv i Norge i dag, samt plassere denne studien i det eksisterende forskningsfeltet. Først vil jeg imidlertid gi en oversikt over viktige begreper som vil benyttes i denne oppgaven, og betydningen som ligger i dem.

2.2. Begrepsavklaringer

Ikke-vestlige land inkluderer Asia med Tyrkia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Øst-Europa og Oseania unntatt Australia og New Zealand.

Vestlige land refererer til resten av Europa inkludert Norden, Nord-Amerika, Australia og New Zealand.

Innvandrere refererer til personer som har innvandret til Norge etter fylte 7 år. I denne oppgaven vil ”innvandrere” i praksis bety fra et ikke-vestlig land dersom ikke annet er nevnt spesifikt.

Etterkommere refererer i denne oppgaven til barn av innvandrere, som er født i Norge eller har ankommet før fylte 7 år. I likhet med innvandrerbegrepet vil ”etterkommer” for enkelthets skyld referere til ikke-vestlige etterkommere dersom ikke annet er nevnt spesifikt.

Majoritetsbefolkningen er den delen av befolkningen som ikke har innvandret eller har foreldre som har innvandret til Norge.

Minoritetsbefolkningen brukes som en samlebetegnelse på alle som enten selv har innvandret til Norge eller som har foreldre med en annen bakgrunn enn norsk. I praksis vil dette i stor grad dreie seg om ikke-vestlige innvandrere og etterkommere av disse.

Innvandrerbakgrunn refererer til personer med foreldre fra et annet land enn Norge. I praksis vil også dette i stor grad dreie seg om personer som er født i, eller har foreldre som er født i, et ikke-vestlig land.

Innvandrerstatus er en samlebetegnelse som refererer til de tre kategoriene innvandrere, etterkommer og majoritet.

Synlig minoritetsbakgrunn refererer til personer med mørk hudfarge, utenlandsk navn og/eller andre distingverte kjennetegn som tydeliggjør deres opprinnelse i et ikke-vestlig land⁴.

2.3. Minoritetsbefolkningen i Norge – hvem er de?

Norge rommer en etter hvert relativt stor innvandrerbefolkning, som per i dag teller over 550 000 personer og utgjør litt over 10 % av den totale befolkningen. Av disse er drøyt 300 000 fra Asia med Tyrkia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa, og resten fra Norden og andre vestlige land (www.ssb.no/innvandring, Lesedato 08.09.10). I takt med å bli en økende andel av populasjonen har denne heterogene gruppen begynt å gjøre sitt inntog på ulike samfunnsarenaer, og vår kunnskapshorisont omkring deres skolegang, utdanning, sysselsetting og familieliv har blitt utvidet i takt med dette. Flere minoritetsspråklige går i norske barnehager, en økende andel av norske skoleelever har foreldre med bakgrunn i et ikke-vestlig land, og i økende grad gjør personer med minoritetsbakgrunn sitt inntog i høyere utdanning og i arbeidslivet. Eksempelvis var det 19 000 barn med minoritetsbakgrunn i norske barnehager i 2007, en andel på 8 prosent (Daugstad 2008: 55). Videre har 9 prosent av alle barn i skolealder (6-15 år) minoritetsbakgrunn på landsbasis, en andel som i Oslo ligger på hele 32 prosent (Daugstad 2008: 55). Etter fullført grunnskole, er andelen som fortsetter i videregående opplæring henholdsvis 68 prosent for innvandrere og 89 prosent for

---

⁴ Definisjon hentet fra Jon Rogstads forskning omkring innvandrere og diskriminering i arbeidslivet (2001:27).

etterkommerne (Daugstad 2008:55). Til sammenligning er det samme tallet for befolkningen som helhet 90 prosent. Altså følger etterkommerne i majoritetsbefolkningens fotspor når det gjelder å begynne i videregående opplæring i større grad enn tilfellet er for innvandrerne. Når det gjelder innvandrere og etterkommere i arbeidslivet, var sysselsettingsraten per fjerde kvartal 2007 samlet for begge grupper, 63 prosent. Til sammenligning var andelen for befolkningen som helhet på 72 prosent (Olsen 2008:83). Selv om andelen sysselsatte blant innvandrere og etterkommere her er noe lavere enn for majoritetsbefolkningen, ser vi en tendens til at den er økende. I perioden 2005-2007 økte andelen sysselsatte med minoritetsbakgrunn med drøyt 6 prosentpoeng, som er en relativt større økning enn den økningen man observerte for befolkningen som helhet (drøyt 3 prosentpoeng) (Olsen 2008: 83). I økende grad er personer med innvandrerbakgrunn også representert innenfor utdanningssystemet, og høsten 2005 var det 8250 personer med innvandrerbakgrunn i høyere utdanning i aldersgruppen 19-24 år. Disse fordeler seg noe ulikt mellom innvandrere og etterkommere⁵, der 35 prosent av etterkommerne i denne aldersgruppen var registrert ved et universitet eller en høyskole dette året. Til sammenlikning gjaldt dette 18 prosent av førstegenerasjonsinnvandrerne, og totalt var 30 prosent av alle ungdommer i Norge i denne aldersgruppen i gang med høyere utdanning (Daugstad 2008:55,79). Altså er det en større andel av etterkommerne som går i gang med høyere utdanning enn tilfellet er for befolkningen som helhet. Innvandrere og etterkommere med bakgrunn fra en rekke land er representert i høyere utdanning, selv om det er litt ulike land som utmerker i henholdsvis innvandrer- og etterkommergruppen. Når det gjelder hvilke flyktning- og innvandringsgrupper som er best representert blant innvandrerstudentene, ser vi at det er flest med bakgrunn fra Bosnia-Herzegovina, samt en del med russisk, iransk og kinesisk bakgrunn, mens det blant etterkommere⁶ er flest studenter med bakgrunn fra Pakistan, Vietnam og India (Daugstad 2008:56).

Selv om det er en lavere andel sysselsatte blant innvandrer- og etterkommerbefolkningen enn blant befolkningen som helhet, og færre av førstegenerasjonsinnvandrerne som går i gang med høyere utdanning, ser det altså ut til at den neste generasjonen av unge med innvandrerbakgrunn gjør et skikkelig inntog i utdanningssystemet, med alt det innebærer av

---

⁵ Etterkommere referer her til personer som er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre, og følger slik SSBs definisjon av begrepet.

⁶ Refererer her til personer som er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre.

muligheter. Som nevnt er det slik at hele 35 prosent av etterkommerne begynner i høyere utdanning, mot en andel på 30 prosent i befolkningen som helhet. Dette må kunne regnes som en stor, integreringspolitisk seier. Men hvordan går det egentlig med etterkommere i utdanningssystemet? Fullfører de utdanningen i like stor (eller liten) grad som majoriteten? Oppnår de like gode prestasjoner? Og får de lik uttelling for sine utdanningsvalg etter endt utdanning? Jeg vil i det følgende presentere forskning som kan gi oss noen svar på dette. Først vil jeg imidlertid skissere hvordan det går med innvandrere og etterkommere på lavere trinn i utdanningssystemet.

2.4. Etterkommere og innvandrere i skole og utdanning – gjennomføring og prestasjoner

Når det gjelder etterkommere etter ikke-vestlige innvandrere, står de altså ikke tilbake for majoritetsbefolkningen hva gjelder å begynne i høyere utdanning, tvert i mot er de i høyere grad representert ved de høyere utdanningsinstitusjonene her i landet (Daugstad 2008:55,79). Dette er positivt i forhold til senere livssjanser når det gjelder inntekt, grad av stabilitet i arbeidsmarkedstilknytningen og muligheten for sosial integrasjon i fellesskapet. Vi vet per dags dato imidlertid ikke så mye om hvordan det går med denne gruppen i høyere utdanning. Som nevnt har barn av innvandrere som gruppe, vært av en slik tallmessig størrelse at statistiske analyser av deres suksess (eller eventuell mangel på sådan) i høyere utdanning og på arbeidsmarkedet har vært vanskelig. Noe informasjon finnes likevel. Kjetil Helgeland (2009) har undersøkt grad av frafall blant høyskolestudenter etter innvandrerststatus, og finner at barn av innvandrere fra ikke-vestlige land ikke har høyere frafallprosent enn studenter med majoritetsbakgrunn. Videre har denne gruppen lavere frafallprosent enn majoriteten når en kontrollerer for faktorer som sosial bakgrunn, karakternivå fra videregående skole og fagvalg. Helgelands (2009) studie viser at etterkommerstudentene ved norske høyskoler i like stor grad fullfører studiene på tross av at denne gruppen oppnår et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå i videregående skole, velger studier som har høy frafallsprosent og også i større grad har foreldre med lav utdanning og lav inntekt enn tilfellet er for majoritetsbefolkningen. De samme tendensene gjør seg gjeldene for innvandrere. Helgeland spekulerer i om dette kan skyldes høyere grad av motivasjon blant denne gruppen av studenter, som gjør at de fullfører tross større utfordringer underveis.

Det ser altså ut til at etterkommere som begynner i høyskoleutdanning, klarer seg bra sammenlignet med majoriteten, og videre at en høyere andel i denne gruppen velger høyere utdanning i utgangspunktet. Imidlertid er det mye som tyder på at de etterkommerne (og innvandrerne) som kommer så langt som til høyere utdanning, er en selektert gruppe. Flere studier (se for eksempel Grindland 2009, Brekke og Fekjær 2009) har funnet at den store bøygen for ungdom med innvandrerbakgrunn er å komme seg gjennom videregående skole med studiekompetanse eller fullført fagbrev. Det ser ut til at de elevene med innvandrerbakgrunn som møter størst problemer i det norske utdanningssystemet, faller fra i løpet av videregående skole, slik at de innvandrerne og etterkommerne som begynner i høyere utdanning er de ”sterkeste” i disse gruppene. Eksempelvis viser Grindland (2009:66-69) at minoritets elever på yrkesfaglige linjer har mellom fem og syv prosentpoeng lavere sannsynlighet for å fullføre hele utdanningen i løpet av fire år, mens de på studieforbereidende linjer har mellom 13 og 18 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å fullføre i løpet av tre år, sammenlignet med majoritets elever. Grindlands studie finner at disse ulikhetene når det gjelder fullføring i stor grad skyldes forskjeller i hvilke karakterer de oppnår underveis i videregående opplæring, samt ulikheter i foreldrenes utdannings- og inntektsnivå. Hun stiller spørsmål ved om det er slik at videregående opplæring stiller høyere krav, i det karakterforskjellene øker mellom minoritets elever og majoritet fra ungdomsskolen til videregående, og at dette kan være mye av årsaken til denne gruppens lavere gjennomføringsgrad (Grindland 2009:71). Brekke og Fekjær (2009:81) viser videre at minoritets elever har mellom 21 og 40 prosents sannsynlighet for å falle fra på allmennfaglig studieretning, mot majoritets elevenes 17 prosent. På yrkesfaglig studieretning er sannsynligheten for å droppe ut av skolen mellom 43 og 62 prosent for minoritets elevene, mot 38 prosent for majoritets elevene⁷. Denne studien støtter altså en antakelse om at minoritets elever i høyere grad dropper ut av skolen. Brekke og Fekjær (2009:84) forklarer dette bildet delvis ut fra ulikheter i foreldrenes utdannings- og inntektsnivå, men med hovedvekt på at det er ulikheter i prestasjonsnivået fra ungdomsskolen som fører til at mange ungdommer med innvandrerbakgrunn faller fra underveis i videregående opplæring. Imidlertid viser de at det eksisterer store forskjeller innad i gruppen av minoritets elever, og

---

⁷ De store sprikene i frafallssannsynlighet for minoritets elevene her, skyldes inndeling etter landbakgrunn i Brekke og Fekjærs (2009) studie. Gruppene med høyest frafallssannsynlighet er elever med bakgrunn fra pakistansk, chilensk, tyrkisk og iransk bakgrunn, mens elever med vietnamesisk bakgrunn ligger nærmere majoritets elevene. Spesielt interesserte henvises til originalteksten for videre informasjon.

eksempelvis at ungdom med vietnamesisk bakgrunn ligger tettere opptil majoriteten enn tilfellet er for ungdom med pakistansk, chilensk, tyrkisk og iransk bakgrunn (Brekke og Fekjær 2009:81).

Når det gjelder grad av gjennomføring i videregående opplæring, er det altså slik at det eksisterer betydelige forskjeller etter innvandrerststatus, idet innvandrere og etterkommere har en signifikant høyere sannsynlighet for å falle fra underveis. Dette peker i retning av at de ungdommene med innvandrerbakgrunn som begynner i høyere utdanning, er en selektert gruppe, og slik bør ha gode forutsetninger for å lykkes. Kjetil Helgelands (2009) studie kan tas til inntekt for en slik hypotese med sitt funn om at innvandrer- og etterkommerstudenter ved norske høyskoler gjennomfører påbegynt studie i like stor grad som majoritetsstudenter. Det ser altså ut til at minoritets elever faller fra i mye større grad innenfor videregående opplæring, men at det samme bildet ikke avtegner seg i høyere utdanning (selv om det er begrenset hva vi vet om innvandrere og etterkommere og deres fullføringsgrad på dette området). Imidlertid er det også slik at ungdom med innvandrerbakgrunn som fullfører videregående opplæring, er mer ambisiøse i sine utdanningsvalg enn majoriteten. Ungdom med innvandrerbakgrunn velger i større grad studieforberedende linjer i videregående opplæring, og de velger i større grad universitetsstudier fremfor høyskolestudier ved overgang til høyere utdanning (Birkelund og Mastekaasa 2009b:223, Sletten 2001). Har dette betydning for hvordan de lykkes i høyere utdanning? Helgeland (2009) viser altså at majoritet, innvandrere og etterkommere har like stor sannsynlighet for å fullføre påbegynte høyskolestudier, på tross av en tendens til å velge studier med høy frafallsprosent. Hvorvidt innvandrere og etterkommere fullfører påbegynte universitetsstudier i like stor (eller liten) grad som majoriteten, er foreløpig upløyd mark. Likeså hvilke prestasjoner innvandrere og barn av innvandrere oppnår innenfor universitets- og høyskolestudier, som det er denne studiens siktemål å bidra til. På lavere trinn i det norske utdanningssystemet har det imidlertid blitt gjennomført noen studier, og jeg vil i det følgende gi en oversikt over hva vi vet om studenter og elever med innvandrerbakgrunn, og deres prestasjoner i skole og utdanning på lavere nivå.

Tidligere studier har vist at ikke-vestlig innvandrerungdom presterer dårligere i ungdomsskolen enn majoritets elever (blant annet Bakken og Krange 1998, Lauglo 1999). Det varierer mellom studier hvorvidt de tar for seg alle elever med minoritetsbakgrunn eller skiller

etter fødested og/eller botid, men gjennomgående viser resultatene at elever med ikke-vestlig bakgrunn oppnår et lavere gjennomsnittlig karakternivå i grunnskolen (ungdomsskolen) enn sine medelever med majoritetsbakgrunn. Også i videregående opplæring er det slik at elever med ikke-vestlig bakgrunn oppnår et gjennomsnittlig lavere karaktersnitt enn sine medelever med majoritetsbakgrunn (Støren 2005 og Støren, Helland og Grøgaard 2007). Det lavere prestasjonsnivået fra ungdomsskolen har også vist seg å være en av de viktigste enkeltfaktorene til det høye frafallet innenfor videregående opplæring, sammen med dårlige karakterer underveis i det videregående opplæringsløpet (Grindland 2009, Brekke og Fekjær 2009). Når det gjelder prestasjonsnivået, ligger dette altså på et gjennomsnittlig lavere nivå, både for innvandrere og etterkommere, og både i grunnskolen og innenfor videregående opplæring. I videregående opplæring er de lavere prestasjonene en svært viktig faktor for å forklare frafall underveis i studieløpet, og ser man dette bildet på et aggregert nivå, viser det at en mye større andel av innvandrere og etterkommere avbryter videregående opplæring enn tilfelle er for majoriteten.

Det ser altså ut til at innvandrere og etterkommere møter større utfordringer både i grunnskolen og i videregående opplæring enn tilfellet er for majoritetselevne, og kanskje er det slik at de studentene med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn som begynner i universitets- eller høyskoleutdanning, er de mest ressurssterke blant dem. I alle fall er det slik at frafallsprosenten innenfor høyskolestudier ikke skiller seg fra den for majoritetsstudenter på tross av et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå fra videregående opplæring ved inngangen til studiene, foreldre med lavere utdanning og inntekt, samt at innvandrere- og etterkommerstudenter i større grad velger studier der frafallsprosenten er høy. Hvorvidt disse gruppene skiller seg fra hverandre når det gjelder grad av gjennomføring av påbegynte universitetsstudier, eller i gjennomsnittlig prestasjonsnivå i høyere utdanning, vet vi foreløpig ikke. Når det gjelder innvandrere og etterkommere i norsk arbeidsliv, vil jeg i det følgende gi en kort oversikt over hvordan arbeids- og inntektsfordelingen ser ut, sammenlignet med majoriteten.

2.5. Det norske arbeidsmarkedet – inntekt og sysselsetting blant innvandrere og etterkommere

Vi vet per i dag mer om hvordan det står til med den første generasjonen av innvandrere i det norske arbeidsmarkedet enn hva vi vet om etterkommergenerasjonens sysselsetting, inntekt og yrke, og dette har sammenheng med den tidligere nevnte alderssammensetningen og tallmessige størrelsen på etterkommergruppen. Noen nyere studier har imidlertid tatt for seg etterkommere på arbeidsmarkedet, og man kan ut fra disse forsøksvis tegne et bilde av hva som skjer når etterkommergenerasjonen møter norsk arbeidsliv. Jeg vil her gi et bilde av inntektsnivået, samt sysselsettingsgraden for ikke-vestlige innvandrere og etterkommere etter endt skolegang og studier.

Når det gjelder inntektsnivået til etterkommergenerasjonen, ser det ut til at de ikke er på høyde med majoritetsbefolkningen, i alle fall ikke som nyutdannede. I en studie av inntektsforskjeller mellom innvandrere, etterkommere og majoritetsbefolkningen, viser Arne Mastekaasa og Idunn Brekke (2009) at både innvandrere og etterkommere oppnår et gjennomsnittlig lavere inntektsnivå enn tilfellet er for majoritetsbefolkningen, og at dette gjelder både menn og kvinner og for alle utdanningsnivåer. Imidlertid er ikke forskjellene veldig store. De største forskjellene finner de mellom høyt utdannede førstegenerasjons innvandrer menn og menn med majoritetsbakgrunn, og det er også til dels store forskjeller etter landbakgrunn. Når det gjelder ulikehetene etter landbakgrunn er det verdt å merke seg at det er noen minoritetsgrupper som faktisk tjener gjennomsnittlig like godt eller bedre enn tilfellet er for majoriteten, kontrollert for utdanningslengde og -type, alder, kjønn og tid siden uteksaminering (Brekke og Mastekaasa 2009:205). Spesielt ser etterkommere menn med pakistansk bakgrunn ut til å klare seg bra inntektsmessig. Det er grunn til å merke seg at denne studien sammenligner personer som har lik utdanning, og at denne utdanningen er avlagt i Norge. Slik må det finnes andre forklaringer enn ulikheter i formell kompetanse når det gjelder de forskjellene som denne studien viser i gjennomsnittlig inntektsnivå. Brekke og Mastekaasa (2009:213-214) heller mot at inntektsforskjellene skyldes forskjeller i sosiale nettverk, på den måten at jobbsøkere med majoritetsbakgrunn i større grad inngår i sosiale nettverk som er gunstige for å opprette kontakt med potensielle arbeidsgivere, og at dette særlig gjør seg gjeldende i de kretser der stillinger som genererer høye inntekter, står på spill.

At det eksisterer inntektsforskjeller mellom majoritetsbefolkningen og personer med innvandrerbakgrunn, støttes av Arne Kristian Aas' (2009) studie av ulikheter i årsinntekt mellom menn med henholdsvis innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn i Oslo. Han finner at ikke-vestlige innvandrere oppnår en gjennomsnittlig lavere årsinntekt enn majoriteten, og at dette i stor grad skyldes at denne gruppen har en ustabil tilknytning til arbeidsmarkedet – altså at en større andel innvandrere ikke har stabilt heltidsarbeid (Aas 2009:159). Men også her eksisterer det store forskjeller etter landbakgrunn innad i innvandrergruppen, som det er verdt å merke seg i forhold til hvilke bakgrunnsforhold som kan tenkes å forklare dette bildet (Aas 2009:160). Eksempelvis har østeuropeere større sannsynlighet for bare å jobbe deler av året sammenlignet med majoriteten, mens det innad i kategorien ”asiater” er slik at iranere skiller seg mye mer fra majoritetsbefolkningen enn tilfellet er for filippinere og indere (Aas 2009:157).

Hvilket inntektsnivå innvandrere og etterkommere oppnår, er én del av bildet av hvordan det går med disse individene i deres møte med arbeidslivet. En annen del av bildet har med arbeidstilknytning og sysselsetting å gjøre. Får innvandrere og etterkommere i like stor grad jobb etter endt utdanning som majoriteten? Og i hvilken grad er jobbene innvandrere og etterkommere begynner i, relevante for utdanningslengde og –type? Oppnår disse gruppene en stabil arbeidsmarkedstilknytning i samme grad som majoritetsbefolkningen?

Det store bildet når det gjelder etterkommere og innvandrere og deres arbeidsmarkedstilknytning, tyder på at disse gruppene ikke i like stor grad som majoriteten innehar stabilt heltidsarbeid. Det er flere årsaker til dette. En del av bakgrunnen er at flere med minoritetsbakgrunn faller fra underveis i videregående opplæring, og sannsynligheten for å oppnå stabilt heltidsarbeid med avbrutt videregående opplæring, er signifikant lavere enn dersom en har fullført slik utdanning (Brekke og Fekjær 2009). Videre kan noe av ulikhetene i grad av sysselsetting etter innvandrerstatus antakelig tilskrives kjønnsforskjeller, og da særlig når det gjelder førstegenerasjonsinnvandrere. Ida Drange (2009) viser at høyt utdannede kvinner med minoritetsbakgrunn, både innvandrere og de som er født her eller har ankommet før skolealder, i lavere grad enn høyt utdannede majoritetskvinner har stabilt heltidsarbeid. Hun finner at sannsynligheten for stabilt heltidsarbeid øker med utdanningslengde, men at sammenhengen mellom utdanningslengde og stabilt heltidsarbeid er svakere for innvandrerne enn for etterkommerne og majoritet. Drange (2009:176-177) konkluderer med at dette kan

skyldes både individuelle valg blant kvinnene selv (for eksempel et ønske om å arbeide deltid) og forhold som har med arbeidsgiverne å gjøre (usikkerhet knyttet til å ansette fremmedspråklige). Når det gjelder menn med innvandrerbakgrunn, har heller ikke denne gruppen i like stor grad stabil arbeidsmarkedstilknytning som tilfellet er for menn med majoritetsbakgrunn (Aas 2009).

Det er imidlertid forståelig at den første generasjonen av innvandrere møter større utfordringer knyttet til det å oppnå stabilt heltidsarbeid enn tilfellet er for majoriteten, fordi vi kan anta at denne gruppen i større grad møter utfordringer forbundet med språk, kjennskap til det norske arbeidsmarkedet og også i hvilken grad den første generasjonen innvandrere er tilknyttet sosiale nettverk som gir tilgang på informasjon om ledige jobber osv. I tillegg kan man anta at en del av innvandrerne har utdanning fra et annet land enn Norge, som kan gjøre dem mindre attraktive i arbeidsgivers øyne. Hva så med etterkommergenerasjonen? Mange av problemene knyttet til språk, ”fremmed” utdanning og manglende nettverk vil være mindre fremtredende for personer som har store deler av oppveksten og hele utdanningen fra Norge, og på det grunnlaget ha like store muligheter på arbeidsmarkedet som sine medstudenter med majoritetsbakgrunn. Øystein Evensen (2009) har undersøkt sysselsettingsmønstre blant høyt utdannede ikke-vestlige etterkommere ett år etter uteksaminering, sammenlignet med majoriteten. Han tar for seg 2-4-årige høyskoleutdanninger som siviløkonomi, ingeniørutdanning, lærerutdanning og helse- og sykepleieutdanning, og ser på hvorvidt etterkommere med samme formelle kompetanse har samme jobbutsikter som majoriteten. Evensen (2009:185) finner at etterkommere har signifikant større sannsynlighet for å være uten inntektsgivende arbeid ett år etter uteksaminering, på tross av lik utdanningstype og også med like eksamenskarakterer. Når det gjelder etterkommere som har tatt siviløkonomutdanning, kommer disse klart dårligst ut, med en sannsynlighet for å være uten inntektsgivende arbeid som er hele seks prosentpoeng høyere enn sannsynligheten for majoriteten⁸ (Evensen 2009:186). Disse resultatene gjelder noe overraskende selv om det i gjeldende studie er benyttet et mål på sysselsetting som kun sier noe om hvorvidt personen er i arbeid, og da et arbeid som genererer inntekt. Arbeidets relevans eller hvorvidt inntekten er adekvat i forhold til utdanningslengde og -type, sier studien intet om.

---

⁸ Det finnes ikke karakteropplysninger for siviløkonomistudentene.

Det er imidlertid verdt å merke seg at bildet ser annerledes ut i hovedstaden, som også er det området i landet med høyest tetthet av personer med innvandrerbakgrunn. I Oslo har etterkommerne med høyere utdanning nesten lik sannsynlighet for å være i inntektsgivende arbeid som majoriteten, og de har lik sannsynlighet for å være i inntektsgivende arbeid som tilfellet er for majoriteten i andre deler av landet (Evensen 2009: 188).

Til sammen peker disse funnene i retning av at formell kompetanse ikke er det eneste kriteriet for et godt møte med arbeidsmarkedet. Evensen (2009:191) heller mot å forklare ulikhetene i arbeidsmarkedstilknytning med ulikheter i nettverkstilknytning mellom gruppene, på den måten at etterkommere ikke i like stor grad er del av sosiale relasjoner og nettverk som gir tilgang til informasjon om ledige stillinger, og motsatt at arbeidsgiverne ikke får tilgang til informasjon om de ressursene høyt utdannede etterkommere besitter. Dette stemmer også overens med funnene for Oslo, der det kan være slik at arbeidsgivere i større grad har et kontaktnett som inkluderer minoritetspersoner enn tilfellet er for resten av landet. Evensen (2009:192) stiller også spørsmål ved om det kan være slik at siviløkonomer, i større grad enn andre yrker, blir rekruttert gjennom lukkede sosiale nettverk, hovedsakelig de mer privilegerte og ressurssterke miljøene i landet, som etterkommerne i mindre grad har tilgang til.

For å oppsummere innvandrere og etterkommeres møte med norsk arbeidsmarked, er det altså slik at disse gruppene i gjennomsnitt både oppnår lavere inntekt og også i mindre grad er tilknyttet stabilt heltidsarbeid enn tilfellet er for majoriteten. Noe overraskende er det kanskje at også etterkommergenerasjonen gjennomgående har lavere inntekter enn majoriteten, også når man sammenligner personer med samme utdanningsnivå, samt at etterkommere har klart høyere sannsynlighet for å være uten inntektsgivende arbeid også med fullført høyere utdanning og altså samme formelle kompetanse som majoriteten. Det er imidlertid verdt å merke seg at det i de ovennevnte studier finnes noen nyanser, blant annet er det til dels store ulikheter i inntektsnivå etter landbakgrunn. I tillegg ser det ut til at høyt utdannede etterkommere i Oslo ikke opplever den etniske ulempen vi ser at denne gruppen møter i resten av landet når det gjelder arbeidstilknytning.

2.6. Betydningen av prestasjoner i høyere utdanning for senere inntekt og arbeidsmarkedstilknytning

Tidligere studier har altså funnet at elever med minoritetsbakgrunn gjennomgående presterer dårligere innenfor grunnskole og videregående opplæring enn det majoritets elever gjør. Videre ser det ut til at lave prestasjoner i grunnskolen forplanter seg videre oppover i systemet, og har negativ betydning både med hensyn til karakterprestasjoner i videregående opplæring og graden av frafall. Et lavere prestasjonsnivå innenfor videregående skole er også en av årsakene til høyt frafall av minoritets elever på dette trinnet. Unntaket når det gjelder den negative effekten av et lavere prestasjonsnivå, er høyskolestudenter med minoritetsbakgrunn, som fullfører påbegynt utdanning i like stor grad som majoriteten på tross av blant annet lavere karaktersnitt fra videregående opplæring. Prestasjonsnivået i grunnskolen og videregående opplæring påvirker altså mulighetene til å prestere godt og å fullføre videregående skole, men ser ikke ut til å ha noen stor innvirkning på sannsynligheten for å fullføre påbegynte høyskolestudier. Hvilken betydning har prestasjonsnivået i høyere utdanning for senere inntekt og arbeidsmarkedstilknytning?

De fleste studier som tar for seg personer med innvandrerbakgrunn og deres møte med arbeidsmarkedet, har ikke fokusert på eventuelle karakterforskjeller i høyere utdanning som mulig årsak til eventuelle ulikheter i arbeidsmarkedstilknytning og inntekt (se for eksempel Drange 2009, Aas 2009). Fokus har stort sett ligget på forskjeller i utdanningslengde og/eller -type, hvor lang botid en har osv. Noen nyere studier har imidlertid hatt karakterprestasjoner med som en mulig forklaringsvariabel, og viser blant annet at karakterprestasjoner innenfor høyskoleutdanning har en viss betydning for jobbmulighetene etter endt utdanning. I den tidligere nevnte studien til Øystein Evensen (2009:185-186) kommer det frem at sannsynligheten for å være uten inntektsgivende arbeid ett år etter uteksaminering, er høyere for etterkommere enn for majoritetsstudenter, men at forskjellen bli mindre når det kontrolleres for karakterer oppnådd i høyskoleutdanning. Den blir imidlertid ikke borte. Idunn Brekke og Arne Mastekaasa (2009:211) finner når det gjelder inntektsnivået, at forskjeller i prestasjonsnivå innenfor høyere utdanning kun har minimal betydning for inntektsutsiktene etter endt utdanning.

Hvor viktig karakterprestasjoner i høyere utdanning er for arbeidsmarkedets utsiktene etterpå, vet vi altså ikke så mye om. Det kan se ut til at karakternivået har en viss betydning for

etterkommeres muligheter til å skaffe seg inntektsgivende arbeid, men at det ikke har betydning i forhold til hvilket inntektsnivå de oppnår når de først er i arbeid. Det er imidlertid klart at andre faktorer enn karakternivå har større betydning for senere jobbmuligheter og inntekt, som for eksempel utdanningslengde, fagfelt, bosted og ulikheter i sosiale nettverk. Likevel er muligheten til å lykkes med høyere utdanning, og da også i form av et tilfredsstillende karakternivå, en del av en vellykket integreringsprosess, og hvorvidt det eksisterer systematiske forskjeller med henhold til dette mellom grupper med ulik innvandrersstatus, er det denne oppgavens mål å finne svar på.

I det neste kapitlet vil jeg gi en bredere gjennomgang av tidligere forskning omkring etterkommere og utdanningsprestasjoner, samt presentere teoretiske perspektiver som kan være med på å forklare prestasjonsforskjeller mellom grupper. Denne gjennomgangen danner også grunnlaget for forskningsspørsmålene som stilles.

Kapittel 3. Teoretisk rammeverk og tidligere forskning

3.1. Innledning

Innenfor utdanningssosiologien finnes det flere perspektiver som tradisjonelt har blitt brukt for å forklare ulikheter i utdanningsnivå og prestasjoner mellom grupper. I denne oppgaven vil jeg legge vekt på de teoriene og argumentene som kan kaste lys over prestasjonsforskjeller. Sammenholdt med tidligere forskning vil jeg på den bakgrunn stille noen forskningsspørsmål om hvordan jeg venter at etterkommere presterer på universitetet. Rent umiddelbart virker det naturlig å se prestasjoner på universitetet som et resultat av den enkelte students innsats og evner. En student med gode akademiske evner som legger mye arbeid i studiene, ventes å oppnå gode resultater mens en student med mer moderate akademiske evner og lavere innsats, ventes å prestere tilsvarende lavere. Videre tenkes det at gode akademiske evner kan veie opp for manglende innsats, og at høy innsats i noen grad kan veie opp for mer moderate akademiske evner. Vi vet imidlertid at også egenskaper ved den enkeltes familiebakgrunn har betydning for prestasjonene som oppnås. Hva som kan tenkes å påvirke innsats og evner, og en mer detaljert gjennomgang av de ulike mekanismene som ventes å ha betydning for prestasjoner i høyere utdanning, redegjør jeg for i de påfølgende avsnittene.

3.2.1. Individuelle evner – tidligere prestasjoner

Akademiske evner hos den enkelte student er altså en av faktorene som må antas å ha betydning for prestasjonene i en universitetsutdanning. Dette er i og for seg logisk nok. Imidlertid er dette et kjennetegn som er delvis problematisk å måle i statistiske analyser, og måten det forsøkes målt på i ulike undersøkelser varierer. Videre vil en anta at akademiske evner er påvirket av både arv og miljø, og slik er problematisk å operasjonalisere. Det finnes (naturlig nok) ikke informasjon om for eksempel IQ i materialet jeg har til rådighet, og jeg har heller ikke tilgang til resultater av nasjonale tester i ulike fag for studentene i mitt utvalg. Imidlertid finnes det informasjon om hvilke karakterer studentene har oppnådd på videregående nivå, og dette vil gi oss en pekepinn på deres akademiske evner ved inngangen til universitetet. Prestasjoner på videregående nivå vil i denne oppgaven bli brukt som et mål på den enkelte students evner. Mekanismen tenkes i hovedsak slik at desto bedre resultater

studenten har oppnådd på videregående nivå, desto bedre evner kan vi anta at studenten har. Dette vil i sin tur føre til bedre resultater i høyere utdanning. Det vil selvsagt være slik at prestasjonene på videregående nivå heller ikke gir et nøyaktig mål på studentenes akademiske evner, da også disse vil være påvirket av blant annet innsats og motivasjon hos den enkelte. Imidlertid er dette det beste målet på hvilket akademisk nivå studenten er på ved inngangen til universitetsutdanningen, og slik hvilke forutsetninger han/hun har for å prestere godt sammenlignet med sine medstudenter. Da blir spørsmålet hvorvidt vi kan forvente at prestasjonene fra videregående skole skiller seg mellom de ulike gruppene (etterkommere, innvandrere og majoritetsstudenter), og dermed om vi kan forvente ulike prestasjoner på universitetet på bakgrunn av dette. For å belyse dette tar jeg en titt på tidligere undersøkelser av innvandrersstatus og karakterprestasjoner.

3.2.2. Hva sier forskningen om etterkommeres tidligere prestasjoner?

Flere studier har tatt for seg ikke-vestlige innvanderers og/eller etterkommeres prestasjoner på lavere trinn i utdanningssystemet, både i Norge og internasjonalt. Det varierer imidlertid hvilke grupper av etterkommere eller innvandrere som studeres når det gjelder blant annet landbakgrunn, og hvilke forklaringer som presenteres som grunnlag for karakterforskjeller. Et fellestrekk ved den tilgjengelige forskningen på feltet er at innvandrere eller etterkommere av innvandrere med en ikke-vestlig bakgrunn, jevnt over oppnår dårligere resultater i videregående utdanning enn det deres jevnaldrende med majoritetsbakgrunn gjør. Asiatisk ungdom ser ut til å være et unntak.

Undersøkelser fra USA viser at elever med afroamerikansk, latinamerikansk eller urbefolkningsbakgrunn⁹ oppnår både dårligere standpunktkarakterer og betydelig lavere poengsummer på nasjonale tester som NAEP¹⁰ og SAT¹¹ enn majoritets elever, mens elever med asiatisk bakgrunn oppnår bedre karakterer og bedre poengsummer enn majoritets elevene (se Kao & Thompson 2003 og Ainsworth-Darnell & Downey 1998). I Nederland presterer minoritetsgruppene fra Tyrkia, Marokko, De Nederlandske Antillene og Surinam dårligere enn majoritets elever i språk og matte, både i obligatorisk grunnskole og i videregående

---

⁹ Native Americans/innfødte amerikanere.

¹⁰ The National Assessment of Educational Progress.

¹¹ Scholastic Assessment Test.

opplæring (van Ours & Veenman 2003). Det samme ser ut til å være tilfelle for de respektive gruppene av både innvandrere og etterkommere i Østerrike, Belgia, Danmark, Frankrike, Tyskland, Luxemburg, Sverige og Sveits ved utgangen av ungdomsskolen (Marks 2005)¹². I Norge har flere undersøkelser vist at innvandrerungdom ikke oppnår like gode karakterer som majoritets elever, både på ungdomsskolen og i videregående opplæring. Når det gjelder prestasjoner på ungdomsskolen, viser det seg at etterkommere med ikke-vestlig bakgrunn oppnår lavere karakterer i norsk, matte, engelsk, naturfag og samfunnsfag, altså jevnt over i de fleste fag. Videre havner 39 % av etterkommerne mot 16 % av majoritets elevene i gruppen av elever som oppnår svake gjennomsnittskarakterer når det benyttes en variabel som deler prestasjonene i henholdsvis sterke og svake (Bakken & Krangle 1998). I en undersøkelse som skiller ut de største minoritetsgruppene viser Håvard Helland (1997) at ungdom med pakistansk bakgrunn har lavere karaktergjennomsnitt enn majoritets elever i alle fag, og videre at ungdom med vietnamesisk bakgrunn er på høyde med majoritets elevene i realfag, men på nivå med de pakistanske ungdommene i språkfagene. Når det gjelder bildet i videregående opplæring, er Hellands (1997) resultater gyldige også her. Videre tyder andre undersøkelser (Støren 2005 og Støren, Helland & Grøgaard 2007) på at ikke-vestlige etterkommere som gruppe presterer betydelig lavere enn majoritets elever, både i allmennfaglig og yrkesfaglig opplæring.

Jevnt over viser altså forskningen at både innvandrere og etterkommere etter innvandrere oppnår dårligere karakterer enn majoriteten, både i Norge og internasjonalt, og både i ungdomsskolen og i videregående opplæring. Hvilken betydning kan dette tenkes å ha for prestasjonsnivået i en universitetsutdanning?

3.2.3. Prestasjoner på videregående skole – betydning for karakterer på universitetet?

Jeg forventer altså at etterkommere presterer dårligere enn majoritets elever innenfor videregående opplæring. Hvilken betydning har så karakterprestasjoner innenfor videregående opplæring for karakternivået i en universitetsutdanning? Som nevnt under punkt 3.2.1., antar jeg at det er en sammenheng. Dette er i tråd med funn gjort av Marianne Nordli Hansen og Arne Mastekaasa (2006), som viser at karakterprestasjoner innenfor videregående opplæring har betydelig effekt på prestasjoner i høyere utdanning, og at betydningen av andre faktorer

¹² Test av mattekunnskaper og lesing utført på 15-årige elever.

som har med sosial bakgrunn å gjøre, dramatisk reduseres når man tar karakternivået fra videregående skole med i betraktningen. Også andre studier av norske forhold (se for eksempel Eikeland 1987, Listhaug 1979 eller Sem 1971) har funnet en sammenheng mellom eksamenskarakterer i høyere utdanning, og karakternivået i videregående opplæring. Smith & Naylor (2001) finner det samme mønsteret for Storbritannia, der sannsynligheten for gode prestasjoner på universitetet øker med gode karakterer fra videregående skole. Ingen av disse studiene tar spesifikt for seg studenter med innvandrerbakgrunn, men undersøker befolkningen som helhet. Det ville imidlertid være overraskende om det ikke kommer til syne en slik sammenheng også når vi skiller mellom grupper med ulik innvandrerstatus.

3.2.4. Prestasjonsnivå i videregående opplæring og forventede resultater i universitetsutdanning

I de ovenstående avsnittene har jeg presentert forskning som tyder på at etterkommerstudenter oppnår et lavere karakternivå i videregående opplæring enn majoritets elever. Forskningen inkluderer en rekke studier både i Norge og internasjonalt, som tidligere har funnet en sammenheng mellom innvandrerstatus og karakternivå både på ungdomsskolen og i videregående skole. Videre har jeg argumentert for at det finnes en sammenheng mellom karakternivået på videregående skole og hvilket karakternivå man kan forvente innenfor høyere utdanning, herunder universitetsutdanning. Desto høyere karaktersum fra videregående, desto bedre karakterer i universitetsutdanning. Disse resonnementene legger grunnen for følgende forskningsspørsmål:

- 1) Er det en positiv sammenheng mellom karakterpoengsum fra videregående opplæring og prestasjoner på universitetet?
- 2) Hvis ja, fører denne sammenhengen til et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå på universitetet for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter?

Figur 3.1. Analytisk modell av sammenhengen mellom innvandrerstatus, karakterer i videregående opplæring og prestasjoner på universitetet.

Figur 3.1. er ment som en illustrasjon av den tenkte sammenhengen mellom innvandrerstatus, prestasjoner i videregående opplæring og prestasjoner på universitetet. Etterkommerne ventes å ha et gjennomsnittlig lavere karaktersnitt i videregående opplæring, og dette ventes å gi seg utslag i et lavere gjennomsnittlig prestasjonsnivå på universitetet.

3.3.1. Sosial bakgrunn – betydningen av foreldres utdanning og inntekt

Det forventes altså at karakternivået fra videregående opplæring har betydning for prestasjonene på universitetet. Men også andre faktorer ventes å spille en rolle, og sosial bakgrunn fremstår som en sentral forklaringsfaktor i foreliggende forskning. Sosial bakgrunn er en samlebetegnelse på faktorer ved den enkelte students familiebakgrunn som har å gjøre med familiens samlede økonomiske og kulturelle ressurser å gjøre. Hvordan disse faktorene måles, varierer mellom ulike studier. Økonomiske ressurser måles ofte gjennom variabler som foreldres samlede inntekt¹³, formue og/eller antall rom per person i husholdningen. Disse kriteriene virker for så vidt relativt allmenne for å måle økonomisk velstand. Når det gjelder kulturelle ressurser, er definisjonene mange, og målemetodene likeså. Under kulturelle ressurser hører faktorer som foreldres utdanningsnivå og type utdanning, yrkesstatus, antall bøker i hjemmet, bruk av ulike kulturtilbud (ofte delt etter ”høykultur” og ”lavkultur”), abonnement på magasiner, aviser og lignende, medlemskap i ulike foreninger, tv-vaner osv., alt ettersom hvor detaljert datamaterialet tillater at en går til verks og hva formålet med undersøkelsen er. Felles for de fleste studier er at de viser en sterk sammenheng mellom sosial bakgrunn og suksess¹⁴ i utdanningssystemet. Desto høyere sosial bakgrunn foreldrene har, desto bedre lykkes avkommet i utdanningssystemet, både med hensyn til karakternivå, fullføring og hvorvidt en går videre i til høyere nivåer ved hvert overgangspunkt. Litteraturen som finnes på dette området er omfattende, og jeg vil i det følgende konsentrere meg om studier og teoretiske perspektiver som er relevante for å belyse effekten sosial bakgrunn har på karakterprestasjoner, og en eventuell sammenheng med innvandrerstatus. Først vil jeg gi en gjennomgang av Pierre Bourdieus teoribidrag om kulturell kapital, før jeg tar for meg Basil

¹³ Yrkesinntekt og andre inntekter, som for eksempel kapitalinntekt, for begge foreldrene. Kategorien kan også inneholde statlige tilskudd, trygdeordninger osv.

¹⁴ Suksess i utdanningssystemet refererer her til det å starte i høyere utdanning, karakterprestasjoner på ulike nivåer i utdanningssystemet og/eller grad av gjennomføring av påbegynt utdanning, variabelt etter de ulike undersøkelsene.

Bernstein og språklig kompetanse. Så følger en gjennomgang av relevante studier på feltet, og hvordan sosial bakgrunn ventes å henge sammen med innvandrersstatus. Til slutt skisserer jeg hvilke forventninger dette gir for denne oppgaven, samt hypoteser.

3.3.2. Kulturelle ressurser, akademisk kultur og språklig kompetanse

Mange av studiene som tar for seg det jeg har kalt suksess i utdanningssystemet, deler som nevnt sosial bakgrunn inn i rent økonomiske midler og mer kulturelle aspekter. Dette skillet kan føres tilbake til Pierre Bourdieu, og hans utvikling av begrepet *kulturell kapital*. Med dette begrepet forsøker Bourdieu å peke på at det har betydning hvilken kjennskap en har til ulike kulturelle uttrykk, tale- og formuleringsmåter og arenaer for kunnskapsoverføring for å kunne fullt ut nyttiggjøre seg av de muligheter økonomisk velstand åpner for. Det ligger i begrepet at kulturell kunnskap kan sees på som en form for kapital på linje med den økonomiske. Der økonomisk kapital åpner for å kunne gå i operaen, kjøpe malerier av anerkjente (og dyre) kunstnere eller begynne i høyere utdanning, vil ikke individet kunne nyttiggjøre seg disse mulighetene uten å kjenne kodene for å kunne nyte sin opera eller sitt kunstverk, eller kjenne de akademiske kodene som er nødvendige for å lykkes med utdanningen. Kulturell kapital kan deles i tre deler; kroppsliggjort form, objektivert form og institusjonalisert form (Bourdieu 1986:243), der førstnevnte har med individets kulturelle ressurser å gjøre, objektivert kulturell kapital er bøker, kunst, musikk og andre fysiske kulturelle uttrykk, og sistnevnte refererer til utdanningssystemet og akademiske grader. Kulturell kapital i kroppsliggjort form kalles ofte *habitus*, og kan beskrives som ubevisste måter å handle, tenke og å uttrykke seg på som vi er tillært gjennom oppveksten, og som er uløselig knyttet til den enkelte person (Prieur 2006:39). Kulturell kapital blir på denne måten mentale ”innstillinger” som kommer ubevisst til uttrykk fysisk. Kulturell kapital er imidlertid også klassespesifikk, ifølge Bourdieu, og denne klassespesifikke kulturelle kapitalen overføres som en del av sosialiseringen i den enkelte familie (Prieur 2006:41). Altså finnes det kulturelle markører innenfor de ulike sosiale lag, som skiller dem fra hverandre, og som videreføres til neste generasjon gjennom sosialiseringen i familien. Enkeltmenneskets kroppslige disposisjoner (eller *habitus*) vil slik være et uttrykk for både klasseposisjon og den kulturelle kunnskap som den posisjonen innebærer, og mer individuelle kjennetegn som kjønn, alder og interessene til den enkelte.

Utdanningssystemet representerer kulturell kapital i *institusjonalisert* form. Gjennom å erverve seg en akademisk grad oppnår man et håndfast, offentlig godkjent og legitimt bevis på sin kulturelle kompetanse, og slipper til stadighet å måtte bekrefte sin kunnskap og sin posisjon slik tilfellet er dersom man ikke har den tyngden en akademisk grad eller tittel gir (Bourdieu 1986:248). Utdanningssystemet er altså et verktøy for å kunne legitimere den habitusen, klasseposisjonen og kulturelle kapitalen en har opparbeidet seg gjennom oppveksten i ett bestemt sosialt lag, gjennom å omsette denne til formelle kvalifikasjoner. I følge Bourdieu blir den væremåte og uttrykksmåte som barn fra privilegerte familier har inkorporert gjennom sin habitus, i skolen sett på som uttrykk for individuelt talent og begavelse heller enn den sosialt betingede arv som den i virkeligheten er (Esmark 2006:74). Slik premieres barn fra privilegerte samfunnslag for sin sosiale arv heller enn sin intelligens, og barn fra arbeiderklassen blir på samme måte underpremiert for sine ferdigheter fordi de ikke besitter den rette habitusen for å få uttelling for sin intelligens. For å lykkes i utdanningssystemet kreves altså en forkunnskap som er spesifikk for dem som kommer fra familier med høy sosial posisjon, og disse barna er slik forfordelt allerede ved inngangen til utdanningssystemet. Etter endt utdanning vil barn av foreldre med høy sosial posisjon ha ervervet seg tilsvarende status som sine foreldre, men nå er denne forstått som et resultat av individuelle ferdigheter (evnen til å oppnå en akademisk grad) og ikke som et resultat av arv. I virkeligheten forholder det seg imidlertid slik at det i stor grad allerede er gitt hvilke elever og studenter som vil lykkes i utdanningssystemet, fordi kulturen i skolen samsvarer med kulturen i de øvre sosiale lag, men ikke med kulturen i arbeiderklassen (Esmark 2006:80-81).

Først og fremst fører dette til at elever fra lavere sosial lag faller fra utdanningen, mente Bourdieu. De individene fra lav sosial bakgrunn som tar til med universitetsstudier har vært igjennom en utvelgelsesprosess underveis i utdanningsløpet som er så sterk at de til og med utkonkurrerer sine medstudenter fra høyere sosiale lag (Bourdieu & Passeron 2006:109). Dette er forutsatt at andelen studenter med lav sosial bakgrunn ikke blir for høy. Følger vi resonnementene til Bourdieu vil det altså være slik at de som kommer fra lavere sosiale lag og begynner i universitetsutdanning, er en meget selektert gruppe. Deres antatte hemsko i forhold til sosial bakgrunn vil derfor ikke ha særlig betydning, siden de klassemessige markører arbeiderklassestudenter har båret med seg, vil være nærmest utvisket etter så mange år i akademiske kretser (Bourdieu & Passeron 2006:99-100,107). Bourdieus undersøkelser er foretatt i Frankrike. Utdanningssystemet i Frankrike bærer preg av at universitetene i større

grad er eliteinstitusjoner enn hva tilfellet er for norske universiteter, og de kan også sies å bære preg av en mer lukket kultur. Hvorvidt en slik utvisking av klassemessige markører som Bourdieu skisserer for arbeiderklassestudenter i franske universitetsstudier, finner sted i Norge, er ikke avklart. Det er imidlertid grunn til å tro at sosial bakgrunn har til dels stor betydning for prestasjoner i høyere utdanning også i Norge, noe jeg vil komme tilbake til senere i kapitlet. Videre antar jeg at de utfordringer Bourdieu skisserer for arbeiderklassestudenter når det gjelder manglende kjennskap til ”kodene” som er nødvendige for å lykkes med høyere utdanning, også kan vise seg å gjelde for etterkommerstudenter. Jeg vil komme tilbake til dette litt senere i kapitlet.

3.3.3. Språklig kompetanse – skiller mellom grupper?

Et beslektet perspektiv til habitusbegrepet og den rollen disse disposisjonene spiller når det gjelder å lykkes i utdanningssystemet, er Basil Bernsteins (1976) teori om utvidede og begrensede språkkoder. Bernstein tar utgangspunkt i noe av det samme synet på utdanningssystemet som Bourdieu, nemlig at det ikke er innrettet slik at alle har muligheten til å nyttiggjøre seg av det. Bernstein fokuserer på det språklige aspektet ved skole og utdanning, og hvordan suksess i utdanningssystemet forutsetter en egen språklig kompetanse som er ulikt fordelt mellom grupper i befolkningen. Mer spesifikt mener Bernstein at sosialiseringen i ulike sosiale lag foregår på ulik måte, og at dette i sin tur fører til fundamentalt ulik språklig kompetanse hos elever/studenter som vokser opp i henholdsvis arbeiderklassehjem og middelklassehjem (Bernstein 1976:13). Barn vokst opp i arbeiderklassehjem vil i hovedsak benytte seg av et språklig repertoar preget av begrensede koder, det vil si en uttrykksmåte med enkel setningsoppbygning, enkle ord og mye implisitt eller underforstått meningsinnhold (Bernstein 1976:16). Barn oppvokst i middelklassehjem vil derimot i hovedsak benytte seg av en uttrykksmåte preget av utvidede koder, som kjennetegnes av komplekse setninger, korrekt grammatikk, større ordforråd og eksplisitt meningsinnhold, men de vil også ha kjennskap til de begrensede kodene, og kunne uttrykke seg ved hjelp av disse ved behov (Bernstein 1976:17). Bernstein snakker om språket som et middel for å uttrykke henholdsvis *håndfaste* og *abstrakte* fenomener og tenkemåter, og hevder at en utvidet språkkode er det nødvendige verktøyet for å kunne uttrykke abstrakte, utenkelige, uhåndgripelige fenomener, fordi denne måten å uttrykke seg på binder dette abstrakte til den virkeligheten vi ser rundt oss (Bernstein 1986:208-209). Altså vil det å beherske en utvidet språkkode gjøre oss i stand til å beskrive og snakke om ting vi ikke ser, eller ikke forstår. Videre mener han at universitetssektoren er

preget av kunnskapsproduksjon, og at dette medfører at det i disse kretser benyttes en utvidet språkkode, mens de lavere trinn i utdanningssystemet beskjeftiger seg mer med kunnskaps*reproduksjon*, og i større grad benytter en begrenset språkkode (Bernstein 1986:208). Altså er det slik at barn eller elever med middelklassebakgrunn behersker det språket som verdsettes i utdanningssystemet. I tillegg blir denne språklige kompetansen bare viktigere etter hvert, fordi man på høyere trinn i utdanningssystemet produserer kunnskap og derfor er nødt til å ha kjennskap til den språklige koden som forbinder det ukjente med den virkeligheten vi ser rundt oss. Hvis vi skal følge Bernsteins syn på språklig kompetanse, vil en regne med at høy sosial bakgrunn gir seg utslag i gode karakterprestasjoner, og videre at denne effekten vil være sterkere jo høyere opp i utdanningssystemet en kommer. Dersom det er slik at ulik språklig kompetanse som varierer etter klassebakgrunn, fører til prestasjonsforskjeller i en universitetsutdanning, ventes det at dette vil komme til syne også for studenter med etterkommerbakgrunn. Det regnes som sannsynlig at foreldre med en ikke-vestlig bakgrunn ikke har like gode forutsetninger for å kjenne til det Bernstein kaller den ”utvidede” språkkoden, i alle fall ikke når det gjelder norske forhold, og dermed vil ikke denne måten å uttrykke seg på overføres til neste generasjon gjennom sosialiseringen i familien.

3.3.4. Aktiv selvrepresentasjon og kritisk distanse i møte med akademia?

Forskningen som har foregått de senere årene, har trukket veksler på de teoretiske perspektivene til både Bernstein og Bourdieu. Annette Lareau og Elliot B. Weininger (2003) følger til en viss grad forskningstradisjonen som har latt seg inspirere av Bourdieus kulturell kapital-begrep, men de argumenterer for at grensene for hva som vanligvis legges i begrepet, må utvides. Studier på dette feltet må ta for seg hvordan akademiske evner og andre egenskaper ved studentene har betydning for hvordan de blir evaluert i skolen, men også hvordan ulik sosial bakgrunn virker inn på studentenes og foreldrenes evne til å møte utdanningsinstitusjonene på en adekvat måte (Lareau & Weininger 2003:588). Det er altså nødvendig å ta for seg kjennetegn ved hvordan studenter blir møtt og evaluert i utdanningssystemet, men også hvordan studenter og deres foreldre *møter* utdanningssystemet og forholder seg til institusjonens virkemåte. Med hvordan de forholder seg til utdanningssystemet menes grad av akademisk kunnskap eller skoletalent, og i tillegg kunnskap om hvordan eksempelvis evalueringsprosesser fungerer, og som setter dem i stand

til å påvirke hvordan de selv blir evaluert (Lareau & Weininger 2003:588). Lareau og Weininger (2003:596) mener videre at foreldre med lav sosial bakgrunn lettere lar skolen og læreren innta ekspertrollen, og ikke på samme måte som middelklasseforeldre stiller kritiske spørsmål, eller kjemper for andre utfall der de mener en situasjon har fått urettferdige konsekvenser¹⁵. Videre mener de at denne måten å forholde seg til autoriteter på overføres fra foreldregenerasjonen til avkommet. Vi kan altså ut fra Lareau og Weiningers synspunkt, forvente at elever og studenter med høy sosial bakgrunn besitter en kunnskap om hvordan utdanningsinstitusjonene fungerer som setter dem i stand til mer aktivt å påvirke sin egen utdanningskarriere enn elever og studenter med lav sosial bakgrunn. Denne forståelsen av kulturell kapital blir en slags videreføring av begrepet slik Bourdieu introduserte det, og tilfører det en faktor som omhandler evnen til selvrepresentasjon og det å takle autoriteter. Dette er imidlertid aspekter som vanskelig lar seg måle gjennom statistiske variabler. Mye av foreliggende forskning anvender da også et kulturell kapital-begrep som i praksis refererer til foreldrenes utdanningsnivå og yrke. Det er likevel fruktbart å ha Lareau og Weiningers forståelse av begrepet som et bakteppe for hvordan sosial bakgrunn kan tenkes å påvirke karakternivået. Tankegangen blir da at høy sosial bakgrunn medfører at eleven eller studenten opparbeider seg evnen til å mer aktivt styre hvordan en evalueres i en skolesituasjon. På lavere trinn i utdanningssystemet kan dette ha stor betydning for fastsettelsen av blant annet standpunktkarakterer. Antakelig vil slik selvrepresentasjon avta i betydning høyere opp i utdanningssystemet fordi evalueringene i større grad gjøres gjennom anonymiserte, skriftlige arbeider. Det kan likevel ha betydning i forhold til hvordan studentene interagerer med sine professorer, og hvordan de presenterer seg selv på en muntlig eksamen. Videre kan det tenkes at denne formen for selvrepresentasjon innebærer en høyere grad av selvtillit i møte med så vel autoriteter i academia som med det skriftlige pensum. Kan hende gir dette seg uttrykk i en mer kritisk behandling av kunnskap, som i sin tur er viktig for å oppnå gode resultater i en studiesituasjon.

Det er altså mange aspekter ved det å komme fra en velutdannet og ressurssterk familie som tenkes å ha betydning for hvilke prestasjoner som oppnås i en universitetsutdanning. Bourdieu fremhever den kroppsliggjorte kulturelle kapitalen (habitus) som erverves gjennom

---

¹⁵ Artikkelen støtter seg på intervjuer med familier med ulik sosial bakgrunn, og deres møte med utfordrende situasjoner i skolesammenheng og lignende. De finner tydelige skiller mellom handlingsmønsteret i familier med lav sosial bakgrunn og middelklassebakgrunn. (Lareau & Weininger 2003)

oppveksten i øvre sosiale lag, og som er identisk med den væremåte og uttryksmåte som premieres i utdanningssystemet. Denne akademiske "arven" gjør den enkelte i stand til å nyttiggjøre seg utdanning, og omsette klasespesifikk kunnskap til formelle kvalifikasjoner. Jeg antar at en slik habitus også kan ha betydning for karakterprestasjonene. Bernstein fokuserer på det språklige aspektet ved sosial bakgrunn, og fremholder at det å vokse opp i ulike sosiale lag av befolkningen fører til fundamentalt ulik språklig kompetanse. De med en høy sosial bakgrunn vil dra veksler på både det Bernstein kaller utvidede og begrensede språkkoder, mens de med en lavere sosial bakgrunn kun vil kjenne til begrensede språkkoder. Siden kjennskap til utvidede språkkoder anses essensielt i academia, og bare vil ha sterkere betydning jo høyere opp i utdanningssystemet en kommer, fører denne ulikheten i språklig kompetanse til at barn fra middelklassen og mer privilegerte sosiale lag vil lykkes med skole og utdanning, mens arbeiderklassebarna i stor grad vil oppleve at de ikke strekker til. Jeg antar at denne ulikheten i språklig kompetanse som Bernstein skisserer, også har betydning for karakternivået. Lareau og Weininger fremhever at det finnes ulikheter i hvordan en forholder seg til autoriteter, og som varierer etter sosial klasse. Barn som har vokst opp i middelklassen, vil i mindre grad la lærere og professorer innta ekspertrollen, og dermed stiller de i større grad spørsmål ved autoriteters meninger og kunnskapsformidling. De er også i større grad i stand til å representere seg selv på en måte som er i samsvar med det læreren ser etter i en god elev. Denne evnen til kritisk distanse til fag og fagformidler kan tenkes å påvirke hvordan en bearbeider og anvender pensum i forhold til skriftlige eksamener, og slik gi seg utslag i gode karakterer. Dette antas kanskje i særlig grad å gjelde når en kommer så høyt opp i systemet som til en universitetsutdanning. Videre kan en tenke seg at en større selvtillit i møte med academia også være til nytte i forhold til muntlige vurderingsformer.

Hva sier så tidligere studier om de mulige sammenhengene jeg har skissert over? Har sosial bakgrunn tidligere vist seg å ha betydning for prestasjonsnivået? Og hvordan ser det ut når vi tar ulik innvandrersstatus med i betraktningen? I det følgende vil jeg gi en oversikt over hvilke sammenhenger andre studier har funnet i når det gjelder sosial bakgrunn, prestasjoner og innvandrersstatus.

3.3.5. Betydningen av sosial bakgrunn for prestasjoner – hva sier tidligere studier?

Hva sier forskningen om sammenhengen mellom sosial bakgrunn, innvandrerstus og karakterprestasjoner? Studier som tar for seg betydningen av sosial bakgrunn spesifikt på karakterprestasjoner, er mindre omfattende enn den foreliggende forskningen om betydningen av sosial bakgrunn på utdanningsvalg eller for fullføring av påbegynt utdanning. Videre varierer det mellom studier hvordan sosial bakgrunn måles, hvilke grupper av elever/studenter som undersøkes, samt hvilke(t) klassetrinn og hvilke(t) fag en konsentrerer oppmerksomheten om. Hovedtendensen som avtegner seg i de studiene som finnes, viser imidlertid en sammenheng mellom foreldres utdanning og inntekt, og barnets eller ungdommens karakterprestasjoner. Dette gjelder på alle nivåer i utdanningssystemet. I Norge viser for eksempel Liv Anne Støren (2005) at den observerte forskjellen i karaktergjennomsnitt i videregående opplæring mellom majoritets elever og etterkommerelever¹⁶, reduseres til det halve når man tar sosial bakgrunn med i betraktningen. Videre viser det seg at det er foreldrenes utdanningsnivå som har størst betydning for karakterene¹⁷. I en komparativ undersøkelse av prestasjonsforskjeller 20 land, viser Gary Marks (2005) at sosial bakgrunn har betydning for forskjellene mellom elever med majoritetsbakgrunn og elever med etterkommerbakgrunn i flere europeiske land samt i USA, Canada, New Zealand og Australia¹⁸. Hovedtendensen i materialet er at prestasjonsforskjellene mellom majoritets elever og etterkommere reduseres betydelig eller forsvinner helt både når det gjelder leseferdigheter og matematiske ferdigheter, ved å kontrollere for sosial bakgrunn i analysen. Dette gjelder særlig sterkt i USA, Luxembourg og Tyskland, mens tendensen ser ut til å være svakere i Norge og til dels Sverige. Tendensen for USA støttes av andre studier (Ainsworth-Darnell & Downey 1998, Kao & Thompson 2003), som finner at de observerte karakterforskjellene mellom afro-amerikansk ungdom og majoritetsungdom blir betydelig mindre når de kontrollerer for sosial bakgrunn. Kao og Thompson (2003) finner at dette også gjelder for såkalte hispanics; ungdom med latinamerikansk bakgrunn. De ovennevnte studiene finner videre at elever med asiatisk bakgrunn ser ut til å prestere godt karaktermessig, og i noen

¹⁶ Den observerte forskjellen var på fire tideler (3,7 mot 3,3).

¹⁷ Størens (2005) operasjonalisering av sosial bakgrunn inneholder i tillegg til foreldres utdanningsnivå også variabler for foreldres inntekt og arbeidsmarkedstilknytning. Disse faktorene har imidlertid ikke like stor betydning for karakterprestasjonene.

¹⁸ Materialet består av tester i leseferdigheter og matematikk hos 15-årige skoleelever. Marks (2005) skiller mellom etterkommerelever som snakker morsmål hjemme, og etterkommerelever som snakker majoritetsspråk hjemme, i sine undersøkelser. Jeg gir her en oversikt over hovedtendenser for etterkommergruppen som helhet.

tilfeller bedre enn majoritetselevne, og at dette ikke ser ut til å kunne forklares av ulikheter i sosial bakgrunn. I den foreliggende forskningen ser altså ulikheter i sosial bakgrunn ut til å forklare mye av prestasjonsforskjellene mellom majoritets elever og elever med minoritetsbakgrunn i grunnskolen og i videregående opplæring. Imidlertid forsvinner ikke de observerte forskjellene helt. Videre viser noen studier at elever med asiatisk bakgrunn presterer like godt som, og i noen tilfeller bedre enn, majoritets elever når man kontrollerer for sosial bakgrunn.

Når det gjelder prestasjonsforskjeller på universitetsnivå finner Hansen og Mastekaasa (2006) at sosial bakgrunn har stor betydning for karakterprestasjoner, både på bachelor- og masternivå, og at det er foreldrenes utdanningsnivå som har størst påvirkningskraft. Foreldrenes inntektsnivå er på langt nær like viktig. Hansen og Mastekaasa deler inn foreldrenes sosiale posisjon etter hvilke yrkesposisjoner de mener innebærer mest kulturell kapital¹⁹, og finner at studenter med foreldre som har en yrkesposisjon som indikerer at de selv har gjennomgått en universitetsutdanning, presterer bedre enn studenter med foreldre som har høy inntekt, men en yrkesposisjon som ikke indikerer universitetsutdanning. Tendensen til at universitetsprestasjoner påvirkes av sosial bakgrunn, støttes av Smith og Naylor (2001) for Storbritannia, som undersøker sammenhengen mellom foreldres yrkesstatus og inntekt, og karakterer ved fullført utdanning på bachelornivå. Effekten de finner er tydelig og sterk i den retning at desto høyere sosial bakgrunn, desto bedre karakterer oppnår studenten. De to sistnevnte studiene støtter altså en forventning om at sosial bakgrunn har betydning for prestasjonsnivået i en universitetsutdanning. Imidlertid tar de ikke for seg etterkommerstudenter spesifikt, men hele studentmassen under ett. Hvordan kan betydningen av sosial bakgrunn for karakterprestasjoner tenkes å henge sammen med innvandrersstatus?

3.3.6. Ulik effekt av sosial bakgrunn for majoritetsstudenter og etterkommerstudenter?

Det er altså en omfattende litteratur som støtter betydningen av sosial bakgrunn for karakterprestasjoner. Hovedbildet som avtegner seg er at høy sosial bakgrunn gir seg utslag i gode prestasjoner, og at dette gjelder på alle trinn i utdanningssystemet. Noen studier viser også at foreldres utdanningsnivå har større betydning enn for eksempel inntektsnivået. Dette bildet bør imidlertid nyanseres noe, og særlig i forhold til elever og studenter med

¹⁹ Se avsnitt 3.3.2. for en nærmere gjennomgang av begrepet.

minoritetsbakgrunn. Vi har i de foregående avsnittene sett at effekten av sosial bakgrunn på karakterprestasjoner ser ut til å være relativt sterk og stabil for majoritetsbefolkningen. Når man tar for seg minoritetsbefolkningen, varierer funnene noe mellom studier, og resultatene er til en viss grad sprikende. Noen studier (Kao & Thompson 2003, Ainsworth-Darnell & Downey 1998) finner at elever med asiatisk bakgrunn gjør det bedre enn andre minoritetselever, og også bedre enn majoriteten. Denne forskjellen lar seg ikke forklare av ulikheter i sosial bakgrunn. I Norge finner Helland (1997) at elever med vietnamesisk bakgrunn presterer like godt som majoritetsbefolkningen i realfag, og *bedre* etter kontroll for sosial bakgrunn. Dette gjelder imidlertid ikke for språkfag²⁰, der tendensen er at asiatene ligger på et lavere karakternivå. Videre finner Støren (2006) prestasjonsforskjeller mellom ulike nasjonaliteter i videregående opplæring, og at elever med foreldre fra Bosnia, Sri Lanka og Vietnam gjør det best²¹. Det har vært stilt spørsmål ved om ikke elever med innvandrerbakgrunn får mindre utbytte av sin sosiale bakgrunn enn sine medelever med majoritetsbakgrunn, altså hvorvidt det å ha foreldre med høy utdanning og høy inntekt ikke gir seg utslag i gode karakterprestasjoner i like stor grad for minoritetselever som det gjør for majoritetselever (Bakken og Krangle 1998). Det kan altså se ut til at effekten av sosial bakgrunn på karakterprestasjoner ikke nødvendigvis er lik for alle grupper av elever. Kan det være slik at sosial bakgrunn har større betydning for karakterene til majoritetsstudenter enn for etterkommerstudenter?

3.3.7. Forskningsspørsmål omkring sosial bakgrunn, innvandrerstatus og prestasjoner

Sosial bakgrunn har altså i tidligere studier jevnt over vist seg å ha positiv betydning for karakterprestasjonene både i grunnskole, videregående opplæring og universitetsutdanning. Videre vet vi at etterkommere gjennomsnittlig har lavere sosial bakgrunn enn majoritetsbefolkningen. Ut fra dette ville en forvente at etterkommere oppnår et gjennomsnittlig lavere karakternivå i universitetsutdanning enn majoritetsstudenter. Jeg har videre stilt spørsmål ved hvorvidt betydningen av sosial bakgrunn er lik for etterkommerstudenter og majoritetsstudenter, eller om det er slik at etterkommerstudenter drar

²⁰ Undersøkelse som tar for seg de to siste klassetrinn på ungdomsskolen, samt første året i videregående opplæring. Hellands funn inkluderer også elever med pakistansk bakgrunn, som presterer dårligere enn majoritetselevene både innenfor realfag og språk. Ved kontroll for sosial bakgrunn forsvinner forskjellen for realfag, men ikke for språkfag. (Helland 1997)

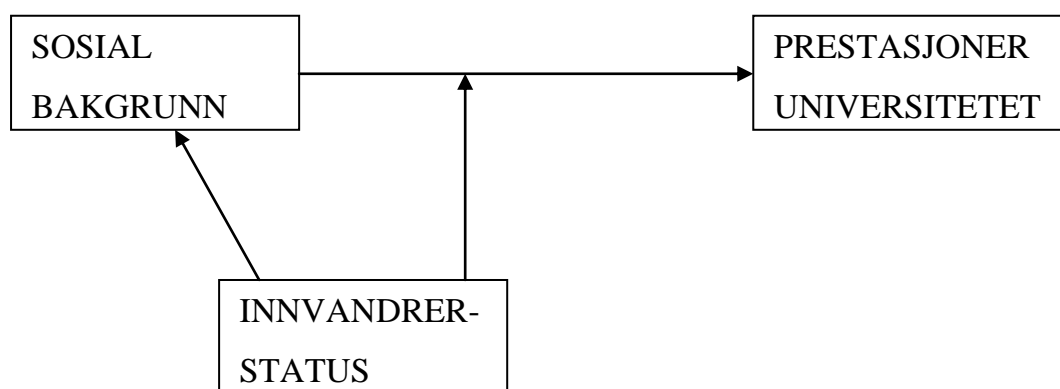
²¹ Majoritetselever er ikke en del av analysegrunnlaget i denne undersøkelsen.

mindre nytte av den positive effekten av foreldrenes utdanningsnivå og inntekt enn hva tilfellet er for majoritetsbefolkningen. Dette vil i så fall ytterligere forsterke forventningen om at etterkommere ikke presterer like godt som majoritetsstudenter. I motsatt retning virker argumentet om at etterkommerstudentene kan tenkes å være en såpass selektert gruppe når det gjelder universitetsutdanning, at sosial bakgrunn har liten betydning for prestasjonsnivået deres i det hele tatt. I så fall vil en vente at etterkommere presterer på høyde med, eller bedre, enn majoritetsstudenter (alt annet likt). De ovenstående argumentene gir grunnlag for følgende forskningsspørsmål:

- 3) Er det en positiv sammenheng mellom foreldres utdanningsnivå og karakterprestasjoner på universitetet?
- 4) Er det positiv sammenheng mellom foreldres inntekt og karakterprestasjoner på universitetet?
- 5) Er en eventuell sammenheng mellom foreldres utdanningsnivå og karakterprestasjoner svakere for etterkommere enn for majoritetsstudenter?
- 6) Er en eventuell sammenheng mellom foreldres inntekt og karakterprestasjoner på universitetet svakere for etterkommere enn for majoritetsstudenter?

Figur 3.2. Analytisk modell av sammenhengen mellom innvandrersstatus, sosial bakgrunn og prestasjoner på universitetet

Figur 3.2. er en illustrasjon av den tenkte sammenhengen mellom innvandrersstatus, sosial bakgrunn og prestasjoner på universitetet. Innvandrersstatus ventes å ha en negativ effekt på sosial bakgrunn, på den måten at etterkommere ventes å ha lavere sosial bakgrunn enn

majoritetsstudenter. Sosial bakgrunn ventes å ha positiv effekt på prestasjoner i universitetsutdanning på den måten at desto høyere sosial bakgrunn, desto bedre karakternivå på universitetet. Sammenhengen mellom sosial bakgrunn og prestasjoner på universitetet ventes imidlertid ikke å slå likt ut for etterkommere og majoritetsstudenter. Innvandrersstatus ventes slik å ha en konfunderende effekt.

3.4.1. Nettverk, kunnskapsoverføring, motivasjon og sosial kontroll

I de foregående avsnittene har jeg tatt for meg hvilken betydning sosial bakgrunn og karakterprestasjoner i videregående opplæring ventes å ha for karakternivået innenfor en universitetsutdanning, og hvordan disse sammenhengene antas å samvarierte med innvandrersstatus. Tidligere studier viser imidlertid at det kan være fruktbart å også inkludere faktorer som har med motivasjon, innsats og støtte hjemmefra å gjøre, for å forklare eventuelle prestasjonsforskjeller. Dette er faktorer som delvis henger sammen med sosial bakgrunn, for eksempel i form av foreldres akademiske kunnskap og deres evne til å overføre denne kunnskapen til neste generasjon (jf. Lareau & Weininger 2003, Lucas 2001). Det har imidlertid blitt funnet indikasjoner på at det i minoritetsmiljøer kan eksistere en egen kultur for verdsetting av utdanning, og en vektlegging av høy innsats for å nyttiggjøre seg dette godet best mulig. Videre kan tilknytning til ulike former for sosiale nettverk være en faktor verdt å belyse, da dette kan tenkes å variere etter innvandrersstatus på en måte som kan ha betydning for karakternivået.

Flere studier som har belyst minoritetsungdom i skoleverket, har funnet at det blant disse elevene eksisterer til dels andre holdninger til skole og utdanning enn tilfellet er hos majoritets elevene (se for eksempel Bakken & Krangle 1998, Lauglo 1996 og Sletten 2001). Elever med innvandrerbakgrunn ser ut til å være mer positivt innstilt til skolearbeid, viktigheten av utdanning og til lærernes rolle enn sine jevnaldrende med majoritetsbakgrunn. Det ser også ut til disse elevene er mer ambisiøse med tanke på planer om høyere utdanning, og at de veier opp for et noe dårligere utgangspunkt gjennom å legge større vekt på skolearbeid og egeninnsats (Lauglo 1996 og Sletten 2001). Jeg har tidligere presentert argumenter som støtter at elever og studenter med innvandrerbakgrunn møter større utfordringer i skoleverket enn majoritets elever, og at dette gir seg utslag blant annet i et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå. Det ser imidlertid ut til at bildet er et annet når det gjelder motivasjon, holdninger og innsats. Flere har snakket om et såkalt ”innvandrerdriv”

(Bakken & Krange 1998) som gjør seg gjeldende som en ekstra push-faktor for minoritetselever, og gjør at bildet som dannes når det gjelder minoriteter, utdanning og prestasjoner ikke samsvarer med det en ville vente, økonomiske og sosiale faktorer tatt i betraktning. Sagt på en annen måte; ut fra sosiale og økonomiske bakgrunnsfaktorer ville en vente et *lavere* gjennomsnittlig prestasjonsnivå blant elever med innvandrerbakgrunn enn hva som er tilfellet i foreliggende forskning fra lavere nivåer i utdanningssystemet. Dette betyr ikke at sosial bakgrunn ikke har betydning, men at ulikheter i foreldres utdanning og inntekt ikke forklarer hele variasjonen i karakternivå. Hva kan dette skyldes?

James Coleman (1988) stiller spørsmål ved om foreldrenes økonomiske og kulturelle ressurser ikke alene har betydning for barnas skoleprestasjoner, men om det er slik at hvorvidt en får optimalt utbytte av disse ressursene henger sammen med formen på de sosiale relasjonene mellom foreldre og barn, og formen på de sosiale nettverkene familien er delaktige i. Disse sosiale relasjonene omtaler han som sosial kapital. Den sosiale kapitalen som er viktig for en optimal kunnskapsoverføring, er relasjonene innad i familien, og relasjonene mellom familien, omgangskretsen og skolen. Når det gjelder relasjonene familien har utad, er Colemans påstand at hvor effektivt de eksisterende normene i et nettverk fungerer, er avhengig av tettheten på det sosiale nettverket (1988:105). De sosiale relasjonene i en omgangskrets eller et nettverk må være av en slik art at det å ikke følge en norm, kommer tilbake til deg i en eller annen form for reaksjon, eller motsatt at det å følge de normer og verdier som oppfattes som legitime i denne sosiale settingen, gir positive tilbakemeldinger. Den sosiale strukturen må være lukket omkring de personene som deler de samme normene, for at disse skal ha effekt (Coleman 1988:106). I de tilfellene der foreldregenerasjonen er venner med hverandre, og barna deres igjen er venner, er tettheten i nettverket optimal for sosial kontroll, og støtte fra det sosiale nettverket i implementeringen av normer (Coleman 1988:107). Han argumenterer for at det er størst grad av samhandling og fellesskapsfølelse mellom foreldre med barn i private religiøse skoler, og minst mellom foreldre med barn i vanlige privatskoler. Offentlige skoler plasserer seg mellom disse to. Dette fordi foreldrene til barna i religiøse skoler ofte er del av den samme menigheten eller trossamfunnet, og slik både har en felles normforståelse og felles sosiale arenaer (Coleman 1988:114). Foreldrene til barn i privatskoler har derimot ikke noen slik felles arena, tvert imot er beslutningen om denne typen utdanningsinstitusjon for sitt avkom oftest et resultat av en individualistisk tankegang (Coleman 1988:114).

Sosial kapital bør i følge Coleman måles gjennom hvorvidt foreldrene bor sammen, antall søsken, samt foreldres forventninger til barnets utdanningskarriere. Tilgangen til foreldrenes human kapital *forutsetter* sosial kapital i familien (1988:111). I følge Coleman har denne sosiale kapitalen i form av relasjonene i og rundt familien stor betydning for kunnskapsoverføringen mellom generasjonene (1988:109). Det er ikke tilstrekkelig at foreldrene har høy utdanning dersom de ikke er tilstede i barnas liv og skolegang. Motsatt kan manglende formell utdanning veies opp for ved at foreldre engasjerer seg avkommets utdanning. Og til slutt kan man si at foreldrenes utdanningsnivå ikke har betydning i verken positiv eller negativ retning dersom det ikke er sosial kapital i familien som tillater at denne human kapitalen overføres mellom generasjonene.

Sosial kapital kan altså i Colemans betydning av ordet, sammenfattes til de sosiale relasjonene som eksisterer mellom foreldre og barn, og mellom kjernefamilien og nærmiljøet eller en annen form for nettverk. Videre mener Coleman at disse relasjonene har betydning for hvorvidt den oppvoksende generasjon har mulighet til å dra nytte av foreldrenes human kapital, forstått som deres utdanningsnivå.

Flere studier har funnet at nettverkene og den sosiale kontrollen er tettere i minoritetsmiljøer (Modood 2004, Leirvik 2004, Borjas 1992), og at dette gir seg utslag i tettere oppfølging av neste generasjon enn hva som er vanlig i familier med majoritetsbakgrunn. Det viser seg at det i minoritetsmiljøer er et positivt fokus på utdanning, både som mobilitetskanal og en understreking av nødvendigheten av å arbeide hardt med leksene for å lykkes, både innenfor familien og i det sosiale nettverket. Sett i sammenheng med tilstrekkelig respekt for autoritet i forholdet foreldre-barn til at råd og intensjoner blir fulgt opp i praksis, fører dette til en slags etnisk fordel som til dels kan veie opp for de relative utfordringene innvandrerungdom ellers har.

Tidligere studier tyder altså på at de sosiale nettverkene i minoritetsmiljøer er tettere enn i majoritetsmiljøer, og at den sosiale støtten minoritets elever opplever hjemme er sterk. Imidlertid er det ikke sikkert at tette nettverk og sosial støtte er den optimale formen for sosialisering i en studiesammenheng. På den ene siden argumenterer Coleman (1988) for at tette, sosiale nettverk er med på å forsterke de verdiene som finnes i familien, fordi disse er felles for andre i nettverket. Sett i sammenheng med at minoritetsmiljøer ofte preges av sosialt

samhold, tette nettverk og et positivt syn på utdanning vil en vente at dette virker positivt inn på elevenes prestasjoner. Ronald Burt (1992) utfordrer dette perspektivet med sin nettverksteori. Hans tese er at slike tette nettverk ikke gir god informasjonsflyt, fordi alle i nettverket forholder seg til de samme menneskene, og dermed har tilgang til mer eller mindre nøyaktig den samme informasjonen. Nøkkelen til et optimalt nettverk for informasjonsflyt er flest mulig kontakter som ikke er linket til *hverandre* (Burt 1992:17). Slik er hver kontakt uavhengig, og en potensiell kilde til ny informasjon, heller enn informasjon man allerede har tilgang til gjennom en eller flere av de andre kontaktene i nettverket. Et spredt nettverk med kontakter i mange ulike leire vil øke sannsynligheten for at du erverver deg viktige opplysninger. Disse opplysningene kan innebære alt fra informasjon om en ledig stilling som passer dine kvalifikasjoner til opplysninger om ledig plass i en privat barnehage i nærområdet. Poenget er at sannsynligheten for at den informasjonen som er relevant for deg, faktisk kommer deg for øre, øker med antall uavhengige kontakter i nettverket ditt.

Hvordan kan dette ha betydning for karakterprestasjoner i en universitetsutdanning? I følge Burt (1992:14) er en viktig faktor ved et optimalt organisert nettverk at det fungerer som en sil på den overveldende mengden informasjon hver enkelt blir utsatt for, på den måten at de viktige bitene med informasjon blir videreformidlet, og resten skrelt vekk. I tillegg er det optimalt for å unngå at viktig informasjon ”unnslipper”, gjennom å sørge for å ha kontakter spredt på mange arenaer. I en universitetssammenheng kan en tenke seg at dette kan ha betydning for den ikke-organiserte læringen, i form av kollokviegrupper og andre uformelle arenaer for faglig diskusjon. Spredte nettverk innebærer tilgang til flere uavhengige kontakter enn tette nettverk, som igjen fører til en større andel bekjente. Dette kan ha betydning på to måter; for det første øker det sannsynligheten for felles kontaktpunkter (felles venner eller bekjente) med noen innenfor studiet, noe som kan lette dannelsen av kollokvier og sosiale bånd på studiestedet²². For det andre vil kollokviegrupper som hovedsakelig består av uavhengige kontakter som ikke ferdes i de samme kretser, gi tilgang på ny informasjon. Tilgang til diskusjoner med mennesker som har en annen forståelseshorisont og et annet perspektiv, kan være en kilde til ny innsikt og nye innspill omkring faglige problemstillinger som kan ha betydning for det faglige nivået til den enkelte. Er det slik at majoritetsstudenter i større grad enn etterkommerstudenter er med i slike spredte nettverk som Burt skisserer? Og

---

²² Dette kan forstås som en utvidelse av nettverket.

fører dette til et studiemessig fortrinn som har betydning for karakterprestasjonene? Eventuelt medlemskap i ulike former for nettverk som varierer med innvandrersstatus, er ikke noe som lar seg måle direkte gjennom dette datamaterialet. Det har imidlertid betydning for hypotesene, samt for tolkningen resultatene i analysedelen.

3.4.2. Innvandrersstatus, sosiale nettverk, motivasjon og ventet betydning for prestasjonene i en universitetsutdanning

Tidligere studier tyder altså på at elever og studenter med innvandrerbakgrunn er mer motiverte og legger mer arbeid i studier og skolearbeid enn sine jevnaldrende med majoritetsbakgrunn. Videre ser det ut til at det å ta utdanning vektlegges sterkere i minoritetsmiljøer enn tilfellet er for befolkningen som helhet. Til slutt tyder noen studier på at minoritetsmiljøer til en viss grad preges av sterkere sosiale bånd og tettere nettverk enn hva som preger de sosiale relasjonene til majoritetsbefolkningen. Hvordan kan dette ha betydning for karakterprestasjonene i høyere utdanning?

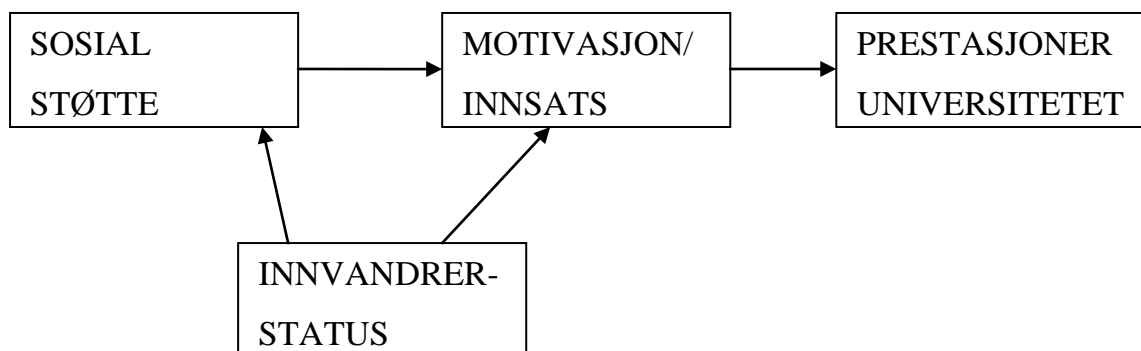
Motivasjon og egeninnsats, samt høy verdsetting av utdanning i hjemmet, antas å ha en positiv betydning på karakterprestasjonene. Etterkommerstudenter antas ut fra tidligere studier å både være mer motiverte og legge mer arbeid i studiene enn den gjennomsnittlige majoritetsstudenten. Videre antas verdien av utdanning i gjennomsnitt å tillegges sterkere vekt innenfor familier med minoritetsbakgrunn enn i befolkningen som helhet. Dette er bakgrunnen for følgende forskningsspørsmål:

7) Fører et ”innvandrerdriv” blant studenter med etterkommerbakgrunn til et bedre gjennomsnittlig karakternivå på universitetet, sammenlignet med majoritetsstudentene?

Ulike former for nettverkstilknytning kan vise seg å ha betydning for karakterprestasjoner, gjennom å påvirke kunnskapsoverføringen mellom studenter i en universitetsutdanning. Det kan tenkes at sosiale relasjoner og nettverkstilknytning varierer etter innvandrerstatus, på den måten at etterkommerstudenter har tettere sosiale relasjoner enn majoritetsstudenter. Dette nettverk antas å ikke være optimale for kunnskapsoverføring, og kan dermed påvirke karakterprestasjonene i negativ retning.

8) Kan tilknytning til typer av nettverk som er mindre fordelaktige for kunnskapsoverføring føre til et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå på universitetet for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter?

Figur 3.3. Analytisk modell av sammenhengen mellom innvandrerstatus, motivasjon/innsats og prestasjoner på universitetet.

Figur 3.3 er en illustrasjon av den tenkte sammenhengen mellom innvandrerstatus, sosial støtte, motivasjon/innsats og prestasjoner på universitetet. Tankegangen er at den sosiale støtten hjemme når det gjelder viktigheten av utdanning, er sterkere i gruppen av etterkommerstudenter. Dette har en positiv effekt på motivasjonen og innsatsen hos den enkelte, som i sin tur har en positiv effekt på prestasjonene. Til slutt tenkes det at innvandrerstatus har en selvstendig effekt på motivasjonen og innsatsen, på den måten at etterkommerstudenter i gjennomsnitt er mer motiverte og jobber hardere med studiene enn studenter med majoritetsbakgrunn.

Figur 3.4. Analytisk modell av sammenhengen mellom innvandrerstatus, nettverkstilknytning og prestasjoner på universitetet.

Figur 3.4. illustrerer den tenkte sammenhengen mellom innvandrerstatus, nettverkstilknytning og prestasjoner på universitetet. Tankegangen er at etterkommere i mindre grad enn

majoritetsstudenter er tilknyttet en type nettverk som er gunstig i en studiesituasjon, nemlig spredte nettverk med mange kontakter. Videre antas det at den spredte formen for nettverk har positiv effekt på prestasjonene i en universitetsutdanning.

3.4.3. Veien videre

I de neste kapitlene skal vi se nærmere på empirien. Hvordan fordeler karakterprestasjonene seg i mitt utvalg? Finnes det forskjeller i gjennomsnittlig prestasjonsnivå etter innvandrersstatus? Og hvis ja, hva kan dette eventuelt skyldes? Først vil jeg imidlertid presentere datamaterialet oppgaven er bygget på, samt de anvendte analysemetodene.

Kapittel 4. Presentasjon av datamaterialet og analysemetoder

4.1. Innledning

Denne oppgaven er skrevet som en del av prosjektet "Educational Careers: Attainment, Qualification, and Transition to Work" ved Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo. Deltakelsen på dette prosjektet har gitt meg tilgang til et unikt datamateriale satt sammen blant annet av registerdata fra SSB og karakteropplysninger fra de enkelte lærestedene²³. Datagrunnlaget for denne oppgaven omfatter alle etterkommere og innvandrere som har avlagt en cand.mag.-grad ved ett av de fem (daværende) norske universitetene i perioden 1997-2004, og som vi har karakteropplysninger fra videregående skole for²⁴. I tillegg har jeg med et utvalg på 20 % av majoritetsbefolkningen med samme kjennetegn som sammenligningsgrunnlag. Dette gir oss et utvalg på 15550 personer, hvorav 13437 studenter med majoritetsbakgrunn, 862 etterkommere og 1251 innvandrere.

4.2. Variabler

Karakterer på universitetet

Den avhengige variabelen i denne oppgaven er cand.mag.-karakterer på universitetet. Hvordan dette har blitt målt varierer fra lærested til lærested og også over tid. Variabelen som benyttes i denne oppgavens regresjonsanalyser er satt sammen av ulike karakterskalaer, og er konstruert som en z-score-variabel der verdiene varierer mellom -4,27 og 3,05. I praksis betyr det at verdiene på variabelen gir liten mening i seg selv, ut over at de vil gå i positiv eller negativ retning fra gjennomsnittet. Det positive med en slik skalering er at den gir oss et meget presist mål på prestasjonene til de vi studerer. Det er også mulig å tolke verdiene vi får for de ulike gruppene (majoritet, etterkommere og innvandrere) i analysene gjennom å måle antall standardavvik fra gjennomsnittet, og slik si noe om hvordan gruppene presterer i forhold til gjennomsnittet for utvalget som helhet. Dette vil jeg komme mer utførlig tilbake til senere. I de deskriptive analysene bruker jeg to dikotome variabler som mål på cand.mag.-karakterer; "Karakterer over gjennomsnittet" og "Svært gode karakterer". Disse er konstruert

²³ For en mer grundig gjennomgang, se Birkelund og Mastekaasa 2009 (a).

²⁴ Systematiske registreringer av gjennomsnittskarakter fra videregående opplæring ble ikke gjort før 1997.

på bakgrunn av den opprinnelige z-score-karaktervariabelen, og måler prestasjonene til henholdsvis etterkommere, innvandrere og majoritetsstudenter i forhold til gjennomsnittskarakteren for utvalget som helhet.

Innvandrerstatus

For å kunne sammenligne innvandrere, etterkommere og majoritetsstudenter har jeg konstruert variabelen "Etterkommer" med utgangspunkt i SSB's innvandrerstatusvariabel INVKAT, samt informasjon om alder ved innvandring til Norge. Variabelen deler datasettet inn i etterkommerstudenter med to ikke-vestlige foreldre, som enten er født i Norge eller har kommet hit før fylte syv år, innvandrerstudenter med to ikke-vestlige foreldre som er født i utlandet og har ankommet Norge etter fylte syv år, og majoritetsstudenter med to norskfødte foreldre. "Ikke-vestlig" refererer her til Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Asia med Tyrkia, Øst-Europa, og Oceania unntatt Australia og New Zealand. "Vestlig" refererer til Nord-Amerika, Europa unntatt Øst-Europa, Australia og New Zealand. Vestlige land er tatt ut av analysene. Variabelen "Etterkommer" vil bli i bruk i krysstabellanalysene. I regresjonsanalysene brukes et dummysett med to variabler basert på denne variabelen; én for etterkommerstudentene og én for innvandrerstudentene. Referanse kategorien er studenter med majoritetsbakgrunn.

Karakterer fra videregående skole

Variabelen "vgokar" måler gjennomsnittskarakterpoengsum fra videregående skole, og verdiene varierer fra 0 til 6.

Sosial bakgrunn

For å måle studentenes sosiale bakgrunn bruker jeg variabler for foreldrenes inntektsnivå og høyeste fullførte utdanning. Det antas her at foreldres utdanningsnivå er mer relevant for å forklare ulikheter i prestasjoner på universitetet enn andre operasjonaliseringer som brukes for å måle sosial bakgrunn, for eksempel foreldres yrkesposisjon.

Foreldres inntekt

Foreldrenes inntekt er slått sammen slik at denne variabelen viser foreldrenes samlede inntekt mens studenten var 16-20 år gammel (i hundretusener). Variabelen er kontinuerlig, og jeg har omkodet de tilfellene der inntektsopplysningene mangler eller er kodet som "uoppgitt" til

verdien 0. Her har jeg også konstruert en dummyvariabel der de med verdien 1 mangler opplysninger om foreldrenes inntekt, mens de med verdien 0 er de vi har slike opplysninger for. Dette viste seg nødvendig på grunn av et stort antall innvandrerstuderter med manglende opplysninger på inntektsvariabelen. Dummyvariabelen gjør at vi kan se om de vi *mangler* inntektsopplysninger for skiller seg fra de vi *har* inntektsopplysninger for.

Foreldres utdanning

Når det gjelder foreldrenes utdanningsnivå, har jeg slått sammen disse slik at den av foreldrene som hadde den høyeste utdanningen da studenten var 16 år, teller. Utdanningsvariablene er basert på Statistisk Sentralbyrås NUS-klassifisering (Norsk standard for utdanningsgruppering), som blant annet gir oss opplysninger om antall års utdanning og fagretning. I analysene bruker jeg fire dummyvariabler som måler den av foreldrene med det høyeste utdanningsnivået. Disse deles inn i henholdsvis videregående skole, lavere universitets- eller høyskoleutdanning, og høyere universitets- eller høyskoleutdanning inkludert forskerutdanning. Referansegruppe er de som har foreldre med kun grunnskole som høyeste utdanning. Også i dette tilfellet får jeg problemer i forhold til et stort antall studenter med innvandrerbakgrunn som vi mangler opplysninger om foreldrenes utdanningsnivå for, og inkluderer derfor en dummyvariabel for de vi mangler opplysninger om foreldres utdanning for. De med verdien 1 på dummyvariabelen, er de vi mangler opplysninger om foreldres utdanningsnivå for, og de med verdien 0 er de vi har slike opplysninger for. Dette grepet gjør at vi kan se om de vi *mangler* opplysninger for skiller seg fra de vi *har* opplysninger for.

Fagretning

For å se om fagretning har noen betydning for karakterprestasjonene, har jeg konstruert et dummysett som deler utvalget inn etter hvilket fag hovedtyngden av graden deres er avlagt innenfor. Jeg skiller her mellom helseprofesjoner, og matematisk-/naturvitenskapelige fag inkludert ingeniørfag. Referansekategori er alle andre fag. De som har kjennetegnet får verdien 1, og de som ikke har kjennetegnet får verdien 0. Helseprofesjonene inkluderer farmasi, pleie- og omsorgsfag, sosialfag, tannhelsefag, medisin, odontologi, og andre helse-, sosial- og idrettsfag. Matematisk-/naturvitenskapelige fag og ingeniørfag inkluderer biologiske, fysiske og kjemiske fag, geofag, matematiske fag, statistikk, naturvitenskapelige og tekniske fag og håndverksfag, samt sivilarkitekt og alle former for sivilingeniørutdanning.

Referansekategorien inneholder samfunnsvitenskap, humanistiske fag, økonomi og administrasjon, språk, juridiske fag, pedagogiske fag og teologiske fag.

Universitet

Jeg har konstruert et dummysett for hvilket universitet cand.mag.-graden er avlagt ved, som inkluderer en dummyvariabel for henholdsvis Universitetet i Bergen, Universitetet i Tromsø, Norges Handelshøyskole, og Norges Teknisk- Naturvitenskapelige Universitet. De som har kjennetegnet får verdien 1, og referansekategori er de som har studert ved Universitetet i Oslo. Disse får verdien 0.

Kjønn

Kjønn er en naturlig dikotom variabel, med verdiene 0 for mann og 1 for kvinne. I utvalget mitt er det 43,1 % menn og 56,9 % kvinner.

Alder

Alder er en kontinuerlig variabel med 18 år som nullpunkt, der en økning med én verdi tilsvarer en økning i alder på ett år. Har man verdien 1 på alder, gir dette altså en alder på 19 år ved påbegynt utdanning.

4.3. Metode

I denne oppgaven vil hovedmetoden for analyse være multippel lineær regresjon. Hvilken analyseform som er mest hensiktsmessig henger sammen med den avhengige variabelens utforming. I mitt tilfelle er den avhengige variabelen (cand.mag.-karakterer) en kontinuerlig variabel som dessuten er normalfordelt, og slik sett godt egnet til lineær regresjonsanalyse. I de deskriptive analysene i kapittel 5 vil jeg benytte krystabellanalyse, og i denne sammenheng to dikotome karaktervariabler konstruert med utgangspunkt i den avhengige variabelen for å illustrere karakterfordelingen mellom de ulike gruppene. For krystabellene oppgis p-verdi for kji-kvadrattester for hver av tabellene, for å sikre at resultatene ikke skyldes tilfeldige utvalgsfeil.

Multippel lineær regresjon

I oppgavens kapittel 6 og 7 vil det benyttes multippel lineær regresjon. Lineær regresjon benyttes når den avhengige variabelen er kontinuerlig. Multippel lineær regresjon vil si at

man har 2 eller flere uavhengige variabler i modellen. I mitt tilfelle består de uavhengige variablene både av kontinuerlige og kvalitative variabler. Kvalitative variabler egner seg ikke så godt for lineær regresjonsanalyse, og i de tilfellene der jeg har med en kvalitativ, uavhengig variabel å gjøre, har jeg konstruert et dummysett som erstatter den opprinnelige kvalitative variabelen. På denne måten kan også de kvalitative forklaringsvariablene inkluderes i analysen.

Den avhengige variabelen i analysene (cand.mag.-karakterer på universitetet) satt sammen av flere ulike karakterskalaer, og derfor konstruert som en z-scorevariabel. Dette gjør at ulike karaktersettingssystemer over tid og fra ulike læresteder kan sammenlignes, og skalaen er også et presist mål på prestasjonene i utvalget. Det innebærer imidlertid også blant annet at verdiene vi får for de ulike gruppene av studenter på denne variabelen hele tiden må tolkes i forhold til gjennomsnittet for utvalget som helhet – verdiene gir liten mening i seg selv utover om de har et negativt eller positivt fortegn. Fordi en z-scorevariabel alltid har en gjennomsnittsverdi lik 0 og standardavvik lik 1, kan vi ved å se på antall standardavvik fra gjennomsnittet, beregne hvordan en gruppe (eksempelvis etterkommerstudentene) presterer i forhold til gjennomsnittet for utvalget som helhet. Videre kan vi beregne hvor stor prosentandel som gjør det bedre eller dårligere enn gjennomsnittet til en valgt gruppe i utvalget (Ringdal 2001: 312).

For alle modellene oppgis Adjusted R Square, som forteller oss hvor mye av variasjonen i den avhengige variabelen den enkelte modell forklarer, samt Sig. F Change, som forteller oss hvorvidt den modellen vi har gir et signifikant bedre bilde av dataene enn den foregående modellen med færre forklaringsvariabler.

Signifikansnivå for parameterestimatene vil i alle modellene oppgis med én stjerne (*) for en signifikanssannsynlighet på under én prosent, og med to stjerner (**) for en signifikanssannsynlighet på under fem prosent. Der koeffisientene ikke er signifikante (det vil si at de overstiger det valgte signifikansnivået på fem prosent), markeres dette med ^{ns} (not significant).

Analysens oppbygning

Analysene presenteres i tre kapitler. Kapittel 5 tar for seg deskriptive analyser, og gir en oversikt over andelen etterkommere, innvandrere og majoritetsstudenter som presterer over gjennomsnittet, og andelen av de ulike gruppene som oppnår svært gode karakterer²⁵. I tillegg presenteres en oversiktstabell over hvordan de uavhengige variablene i analysen fordeler seg i mitt utvalg, samt fordelingen av henholdsvis innvandrere og etterkommere etter opprinnelsesland. I kapittel 6 presenteres regresjonsanalysens første del, som i hovedsak legger vekt på prestasjoner sett i forhold til studentenes faglige prestasjoner tidligere i studieløpet og også deres sosiale bakgrunn (målt ved foreldres inntekt og utdanningsnivå). I kapittel 7 følger regresjonsanalyser filtrert etter innvandrerstatus, det vil si separate analyser for etterkommere, innvandrere og majoritetsstudenter. Dette for å undersøke hvorvidt forklaringsvariablene har ulik betydning for de ulike studentgruppene som er fokus i denne studien.

Analysene er utført ved hjelp av SPSS: Statistics Package for the Social Sciences, versjon 16.0. Noen utregninger er også gjort i Microsoft Office Excel 2007.

---

²⁵ Svært gode karakterer betyr i denne sammenhengen prestasjoner i de øverste 25 % av prestasjonene for utvalget som helhet. Karakterer over gjennomsnittet betyr tilsvarende karakterer over gjennomsnittet for utvalget som helhet.

Kapittel 5. Deskriptive analyser.

5.1. Innledning

Hovedforskningsspørsmålet i denne oppgaven er hvorvidt prestasjoner på universitetet varierer etter innvandrerstatus. Nærmere bestemt undersøkes det om prestasjonene til etterkommere skiller seg fra prestasjonene til majoritetsstudenter²⁶. Videre vil oppgaven forsøke å finne svar på hva eventuelle forskjeller kan skyldes. I kapittel 3 ble det stilt noen forskningsspørsmål om ventede forskjeller i karakternivå på bakgrunn av teoretiske perspektiver og funn gjort i tidligere studier. I de følgende kapitlene vil jeg presentere empiriske funn omkring karakternivået for de ulike gruppene. I dette kapitlet presenteres et oversiktsbilde av prestasjonene til henholdsvis etterkommere, majoritetsstudenter og innvandrere, som viser hvordan de ulike gruppene fordeler seg karaktermessig i forhold til gjennomsnittet for utvalget som helhet. Oversikten presenteres i form av krystabeller basert på gjennomsnittskarakterene til de ulike gruppene, sammenlignet med totalgjennomsnittet i utvalget. Disse foreløpige analysene tar ikke hensyn til noen bakgrunnsvariabler; dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 6 og 7. Jeg vil i dette kapitlet også gi en oversikt over hvordan de uavhengige variablene som brukes i denne studiens analyser, fordeler seg i mitt utvalg. I tillegg viser jeg hvilke landgrupper som er de tallmessig største innenfor henholdsvis etterkommergruppen og innvandrergruppen.

5.2. Fordelingen av de uavhengige variablene i mitt utvalg

Under følger en frekvensfordeling over de uavhengige variablene som benyttes i de videre analysene i denne oppgaven. Oversikten er laget slik at den viser fordelingen separat for de enkelte gruppene som er fokus for interesse. Når det gjelder de kvalitative variablene, vises disse med fordelingen i antall og prosent for hver verdi på den enkelte variabel. For de kontinuerlige variablene oppgis gjennomsnitt og standardavvik.

---

²⁶ Innvandrere er også tatt med i analysene, som et sammenligningsgrunnlag.

Tabell 5.1. Frekvensfordeling for de uavhengige variablene i denne studien

	Majoritet N = 13437		Etterkommere N = 862		Innvandrere N = 1251	
Kjennetegn	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Kjønn:						
Menn	5727	42,6	365	42,3	603	48,2
Kvinner	7710	57,4	497	57,7	648	51,8
Foreldres utdanning:						
Grunnskole	275	2,0	68	7,9	34	2,7
Videregående skole	5049	37,6	228	26,5	146	11,7
Universitets-/høgskoleutdanning lavere grad	4855	36,1	202	23,4	128	10,2
Universitets-/høgskoleutdanning høyere grad eller forskerutdanning	3110	23,1	94	10,9	51	4,1
Mangler data	148	1,1	270	31,3	892	71,3
Fagretning:						
Helseprofesjon	369	2,8	44	5,2	81	6,7
Matnat-/ingeniørfag	3315	25,2	370	43,4	561	46,3
Andre fag	9489	72,0	438	51,4	570	47,0
Universitet:						
Universitetet i Oslo	3895	29,0	467	54,2	612	48,9
Universitetet i Bergen	3308	24,6	132	15,3	222	17,7
Universitetet i Tromsø	911	6,8	17	2,0	64	5,1
Norges Handelshøyskole	589	4,4	23	2,7	21	1,7
NTNU	4723	35,1	222	25,8	321	25,7
	Gj.snitt	Std.avvik	Gj.snitt	Std.avvik	Gj.snitt	Std.avvik
Foreldres gjennomsnittsinntekt i 100.000	5,5245	2,80856	3,2634	2,32529	1,5527	1,87110
Alder ved studiestart med 18 år som nullpunkt	2,14	1,821	1,54	1,136	3,34	3,560
Gjennomsnittskarakter fra videregående opplæring	4,3483	,71325	4,3596	,68446	4,2024	,84481

Kategorien ”mangler data” er med under foreldres utdanning fordi dette gjelder så vidt mange i utvalget. I de andre kategoriene er antallet vi mangler opplysninger for lite, og maksimalt 3 prosent uavhengig av innvandrerstatus.

Som vi ser av frekvenstabellen over, er det til dels store forskjeller mellom gruppene både når det gjelder fordelingen av de ulike variablene, og også når det gjelder hvem vi har mangelfulle opplysninger om. Det mest urovekkende her er at vi mangler opplysninger om foreldrenes utdanningsnivå for over 70 % av innvandrerne og over 30 % av etterkommerne. Dette gjør at utfyllende analyser med denne variabelen som en potensielt viktig forklaringsfaktor, kan vise seg vanskelig å gjennomføre. Det er imidlertid mulig å gjøre noen grep for å forsøke å bøte på dette problemet, som jeg vil komme tilbake til i kapittel 6. Skal man på tross av disse utfordringene, si noe om foreldres utdanningsnivå for dette utvalget, er hovedtendensen at majoritetsstudentene har foreldre med et noe høyere utdanningsnivå enn tilfellet er for etterkommerne og innvandrerne. Det er en større andel majoritetsstudenter som har foreldre med universitets- eller høyskoleutdanning av både lavere og høyere grad, samt forskerutdanning. Etterkommere og innvandrere har også i større grad foreldre med kun grunnskoleutdanning enn tilfellet er for majoriteten.

Når det gjelder foreldrenes inntektsnivå, ser vi at dette ligger på ett gjennomsnittlig mye lavere nivå for etterkommer- og innvandrerstudenter. Foreldrenes gjennomsnittlige, samlede inntekt for majoritetsstudenter ligger på godt over en halv million kroner, mens det tilsvarende tallet for etterkommerstudentene er noe over tre hundre tusen kroner. For innvandrerstudentene er foreldrenes samlede gjennomsnittlige inntektsnivå noe over ett hundre og femti tusen kroner. Det er altså store forskjeller når det gjelder familiens inntekt mellom de tre gruppene.

Når vi ser nærmere på det gjennomsnittlige karakternivået studentene har oppnådd innenfor videregående opplæring, viser det seg at etterkommerstudentene ligger en anelse bedre an enn majoritetsstudentene. Etterkommerstudentene har et karaktersnitt fra videregående opplæring på 4,36, mot majoritetsstudentenes 4,35. Innvandrerstudentene følger hakk i hæl med 4,20.

Ellers bør det nevnes at både etterkommere og innvandrere i dette utvalget i større grad studerer matematisk-/naturvitenskapelige fag og ingeniørfag enn tilfellet er for majoritetsstudentene. Andelen etterkommere som har avlagt en cand.mag.-grad innenfor et av disse fagene er 43,4 %, og andelen innvandrere er 46,3 %. Til sammenligning er andelen majoritetsstudenter som har valgt disse fagene bare 25,2 %.

Videre fordeler utvalget seg slik at flesteparten av etterkommerne og innvandrerne studerer ved Universitetet i Oslo, hvilket ikke er overraskende med tanke på at disse gruppene er best representert i hovedstaden i utgangspunktet. Blant majoriteten er andelen som studerer ved Universitetet i Bergen og ved NTNU nesten ti prosentpoeng større enn for de andre gruppene. Det er også en noe større andel ved Norges Handelshøyskole og Universitetet i Tromsø.

Aldersmessig ser det ut til at etterkommerstudentene er yngre ved studiestart enn majoritetsstudentene, med en gjennomsnittlig alder ved påbegynte studier på 19,5 år. Majoritetsstudentene er i gjennomsnitt noe over 20 år når de begynner på studier, og innvandrerstudentene er i gjennomsnitt godt over 21 år. Muligens har dette sammenheng med at personer med minoritetsbakgrunn i mindre grad velger å gå på folkehøyskole og/eller ta et ”friår” før studiestart enn tilfellet er for majoriteten. Når det gjelder innvandrernes gjennomsnittlig noe senere studiestart, kan man tenke seg at utfordringer i forbindelse med å lære seg norsk, oppnå formelt godkjent studiekompetanse osv., spiller inn.

Fordelingen av henholdsvis kvinner og menn i utvalget, fordeler seg ganske likt når det gjelder etterkommerstudenter og majoritetsstudenter, med en overvekt av kvinner (ca. 57 % i begge gruppene). I innvandrergruppa er det imidlertid noe flere menn som har avlagt en cand.mag.-grad, med ca. 48 %, mot kvinnenenes ca. 52 %. Det er altså et flertall av kvinner i alle gruppene.

5.3. Fordeling etter opprinnelsesland

I praksis er det slik at noen landgrupper i større grad setter sitt preg på både innvandrergruppa og etterkommergruppa i dette utvalget, enn andre. Det har sammenheng med hvilke land som har bidratt med stor innvandring til Norge, men også *når* innvandringen fra disse landene har funnet sted, og hvilke mobilitetsstrategier som har dominert i de enkelte landgruppene. Eksempelvis har barna til den første bølgen av pakistanske arbeidsinnvandrere nå blitt gamle nok til å innta de høyere utdanningsinstitusjonene her i landet, og dette er en av grunnene til at det er mange med pakistansk bakgrunn i etterkommergruppa. I innvandrergruppa har sammensetningen til dels sammenheng med høye utdanningsaspirasjoner i de landgruppene som er godt representert. Eksempelvis er det flere pakistanske innvandrere i Norge enn det er innvandrere med bosnisk bakgrunn, men førstnevnte har i mindre grad valgt å begynne i universitetsutdanning. Nedenfor vises fordelingen etter landbakgrunn for etterkommere og

innvandrere. De landene som er representert, har alle en andel på over fem prosent av henholdsvis etterkommerne eller innvandrerne. Land som er representert med færre enn fem prosent, er her slått sammen til kategorien ”Andre”.

Tabell 5.2. Fordeling etter opprinnelsesland i etterkommergruppa

Største tallmessige opprinnelsesland	Etterkommere (N = 862)	
	Andel	Antall
Pakistan	26,5 %	228
Vietnam	25,8 %	222
India	9,5 %	82
Polen	5,6 %	48
Iran	5,2 %	45
Andre	27,4 %	237
Totalt	100,0 %	862

Tabell 5.3. Fordeling etter opprinnelsesland i innvandrergruppa

Største tallmessige opprinnelsesland	Innvandrere (N = 1251)	
	Andel	Antall
Bosnia – Hercegovina	20,4 %	255
Iran	15,4 %	193
Vietnam	14,9 %	186
Sri Lanka	6,2 %	77
Russland	5,4 %	67
Andre	37,7 %	473
Totalt	100,0 %	1251

Når man snakker om ”etterkommeres” prestasjonsnivå innenfor høyere utdanning, så er det i realiteten i stor grad etterkommere etter pakistanske og vietnamesiske innvandrere det er snakk om. Til sammen utgjør disse to landgruppene over 50 % av etterkommerstudentene. I tillegg er etterkommere etter indiske innvandrere relativt godt representert, sammen med etterkommere med polsk og iransk bakgrunn. Ser vi nærmere på fordelingen for innvandrergruppa, ser vi at de største gruppene innvandrere er fra Bosnia-Hercegovina, Iran og Vietnam. Disse tre landgruppene utgjør til sammen ca. 50 % av innvandrerstudentene. I tillegg er Sri Lanka og Russland også representert. Andelen som har bakgrunn i et land som har en lavere andel enn fem prosentpoeng, er imidlertid noe større her enn tilfellet er for etterkommerne, og disse ”smålandene” utgjør til sammen nesten 38 %.

5.4. Deskriptive analyser av gjennomsnittlig karakternivå etter innvandrerstatus

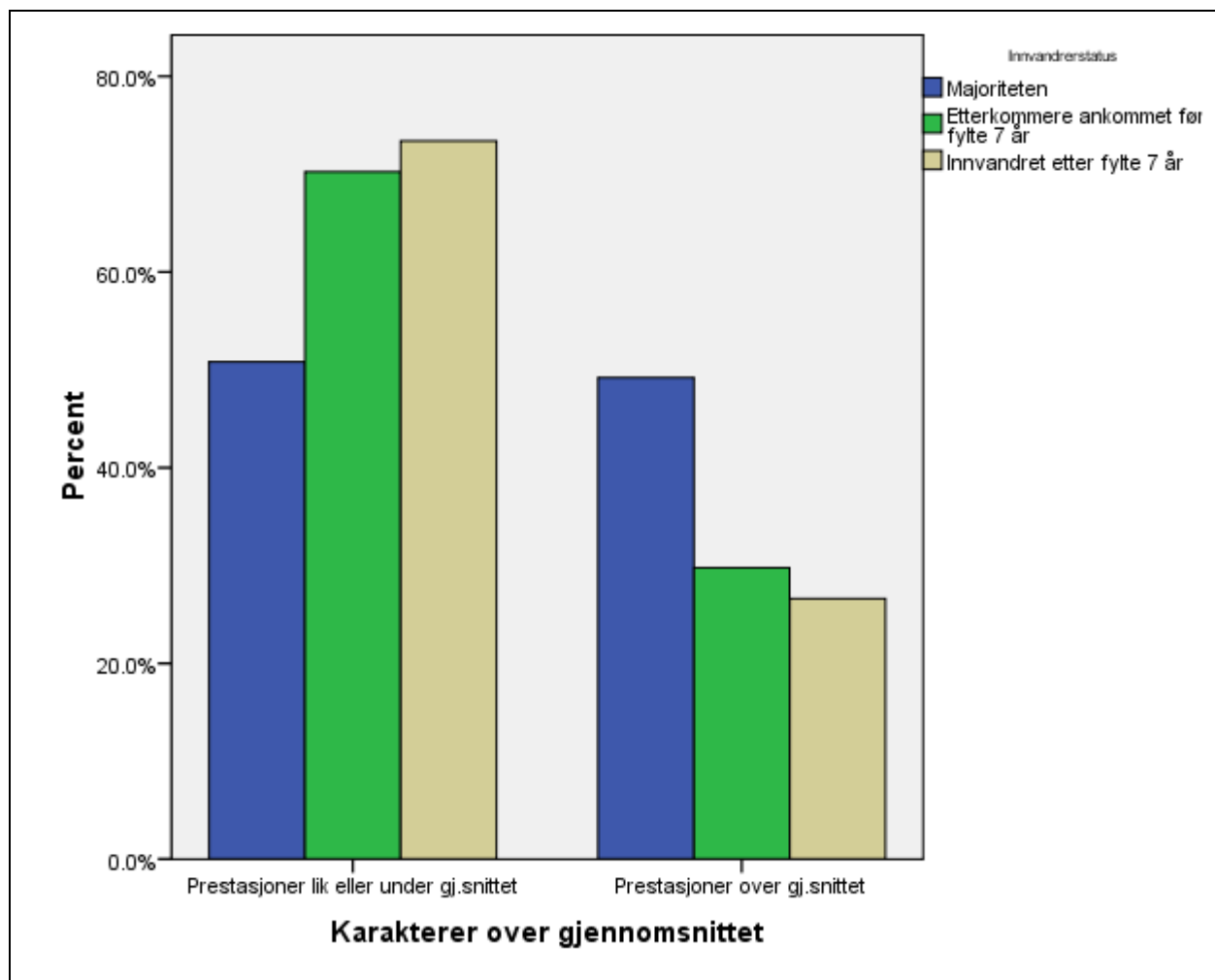
5.4.1. Variablene

Som nevnt i kapittel 4, har jeg på bakgrunn av den opprinnelige karaktervariabelen "Z-score cand.mag" konstruert to dikotome variabler for krysstabellanalysen. Den ene plasserer prestasjoner enten over eller lik/under gjennomsnittskarakteren for utvalget som helhet ("Prestasjoner over gjennomsnittet"). Den andre skiller ut prestasjoner i det øverste kvartilet av karakterfordelingen for utvalget som helhet ("Svært gode karakterer"). Sammen med variabelen "Etterkommer", som deler inn utvalget etter innvandrerstatus, utgjør disse grunnlaget for krysstabellanalysene som presenteres under.

5.4.2. Variasjoner rundt gjennomsnittet for de ulike gruppene

Den første deskriptive analysen fordeler prestasjonene i forhold til gjennomsnittet for utvalget som helhet. Her får vi et bilde på hvor mange prosent i de ulike gruppene som presterer over gjennomsnittet i utvalget. Motsatt ser vi hvor mange prosent i de ulike gruppene som presterer lik eller under det gjennomsnittlige prestasjonsnivået i utvalget.

Figur 5.1. Prosent blant henholdsvis majoritet, etterkommere og innvandrere som presterer over, eller lik/under gjennomsnittet for utvalget som helhet²⁷.

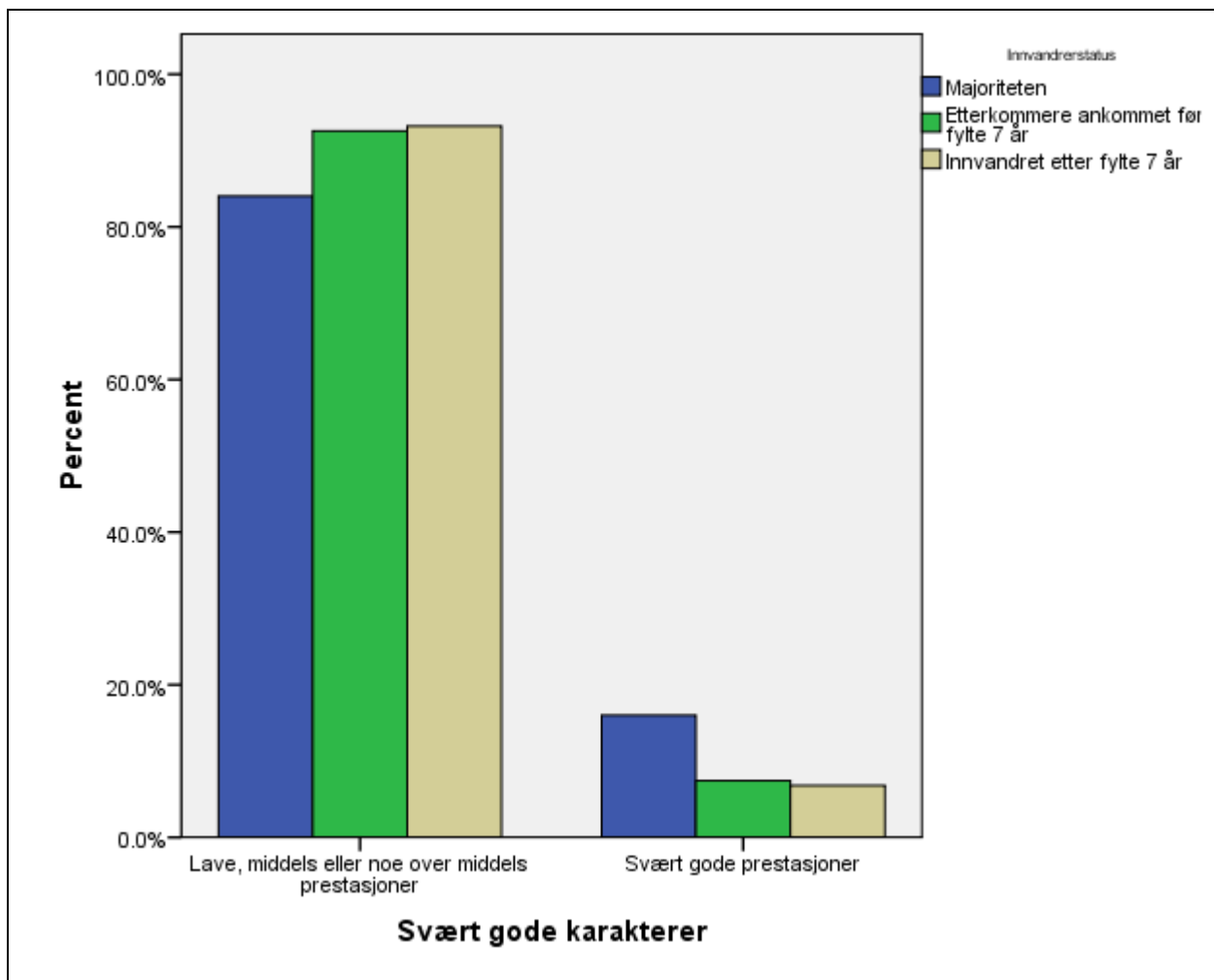
Som vi ser av figur 5.1. over, presterer ca. 30 % (29,8 %) av etterkommerne bedre enn gjennomsnittet for utvalget som helhet. Det tilsvarende tallet for majoritetsstudenter er 49,2 %. Altså er det en betydelig mindre andel av etterkommerstudentene som presterer bedre enn gjennomsnittet, enn det andelen er for majoritetsstudentene. Tilsvarende er det en større andel etterkommere som presterer *under* gjennomsnittet enn det er blant majoritetsstudentene. For innvandrerstudentene er andelen som presterer over gjennomsnittet for utvalget som helhet, 26,6 %. Det er altså ikke så stor forskjell mellom gruppen av innvandrerstudenter og gruppen av etterkommerstudenter, men gapet opp til majoritetsstudentene er betydelig. Kjikvadrattesten viser oss også at resultatet ikke er et utslag av tilfeldigheter²⁸.

²⁷ Figuren er basert på krysstabellanalyse. Se vedlegg 5.1. for presentasjon av krysstabell og kjikvadrattest.

²⁸ Kjikvadrattesten gir $p < 0,001$.

5.4.3. Andelen som oppnår svært gode karakterer i de ulike gruppene

Figur 5.2. Prosent blant henholdsvis majoritet, etterkommere og innvandrere som oppnår svært gode karakterer²⁹.

I figur 5.2. over ser vi andelen etterkommere som oppnår svært gode karakterer. Dette vil si at de presterer i det øverste kvartilet av de oppnådde karakterene for utvalget som helhet. Ikke uventet er det færre etterkommere enn majoritetsstudenter som plasserer seg med svært gode karakterer, gitt resultatene fra figur 5.1. Andelen av etterkommerstudenter som presterer i dette sjiktet er 7,4 %. Det tilsvarende tallet for majoritetsstudentene er 16 %, og for innvandrerstudentene 6,8 %. Også her er analyseresultatet signifikant ($p\text{-verdi} < 0,001$). Dette bekrefter altså bildet som ble tegnet i forrige avsnitt; det eksisterer betydelige prestasjonsforskjeller mellom etterkommere og majoritetsstudenter, mens

²⁹ Figuren er basert på krysstabellanalyse. Se vedlegg 5.2. for presentasjon av krysstabell og kjikvadrattest.

etterkommerstudenter og innvandrerstudenter ikke skiller seg så mye fra hverandre prestasjonsmessig. Jeg kan imidlertid ikke si noe om hva dette skyldes ut fra resultatene i figur 5.1. og 5.2..

5.4.4. Hva kan være årsak til karakterforskjellene?

De analyseresultatene jeg har presentert her, gir kun et oversiktsbilde av hvordan karakterfordelingen ser ut for henholdsvis majoritet, etterkommere og innvandrere. Vi kan ut fra det ovenstående si at det ser ut til at etterkommere presterer betydelig dårligere enn majoritetsstudenter på universitetet, og at prestasjonene deres ikke skiller seg noe særlig fra innvandrestudentenes prestasjoner. Vi kan imidlertid ikke si noe om årsaken til at dette bildet viser seg, og det er det som er tema for de neste analysekapitlene. I kapitlene 6 og 7 vil jeg gå oversiktsbildet nærmere etter i sømmene, og presentere regresjonsanalyser der jeg inkluderer ulike bakgrunnsfaktorer for å se om vi kan komme nærmere en forklaring på karakterforskjellene vi ser i krysstabellanalysene.

Kapittel 6. Regresjonsanalyse av etterkommernes universitetsprestasjoner

6.1. Innledning

I kapittel 5 tegnet jeg et bilde av det gjennomsnittlige prestasjonsnivået til etterkommerne som viste et betydelig lavere karakternivå i denne gruppen enn blant majoritetsstudentene. Det ble i kapittel 3 utarbeidet noen forskningsspørsmål i forhold til hvordan etterkommere kunne ventes å prestere, ut fra hva vi vet om denne gruppen gjennom tidligere forskning. I dette kapitlet vil jeg forsøke å avdekke hva som kan være årsaksmekanismene bak etterkommernes tilsynelatende lavere gjennomsnittlige prestasjonsnivå, gjennom å bruke multippel lineær regresjonsanalyse, og inkludere variabler for blant annet tidligere prestasjoner og sosial bakgrunn. Krysstabellanalysene presentert i forrige kapittel krevde også en omkoding av den avhengige variabelen (Z-score karakter cand.mag.) til to dikotome karaktervariabler egnet til denne formen for analyse. I dette kapitlet vil den opprinnelige avhengige variabelen brukes, hvilket gir oss ett mer presist mål på karakterprestasjonene. Før jeg presenterer analyseresultater som inkluderer variabler for blant annet foreldres utdannings- og inntektsnivå, vil jeg imidlertid vise bruttoforskjellene i gjennomsnittlig karakternivå mellom de ulike gruppene av studenter. Dette vil vise hvorvidt det er et korrekt bilde som ble tegnet med de deskriptive analysene i forrige kapittel. Deretter skal vi se på eventuelle endringer ved inkludering av ulike bakgrunnsvariabler.

6.2. Prestasjoner uten kontroll for bakgrunnsvariabler

En regresjonsanalyse uten kontroll for noen bakgrunnsvariabler, viser oss det gjennomsnittlige karakternivået for de ulike gruppene av studenter. Sagt på en mer presis måte, viser koeffisienten for etterkommerne (i tabell 6.1. under) den gjennomsnittlige *nedgangen* i karakternivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter. På samme måte viser koeffisienten for innvanderne den gjennomsnittlige *nedgangen* i karakternivå for innvanderne sammenlignet med majoritetsstudenter.

Tabell 6.1. Bruttoforskjeller i gjennomsnittlig karakternivå

	Modell 1	
	b	(se)
(Constant)	-0,049*	0,009
Etterkommersyv	-0,470*	0,038
Innvandresyv	-0,544*	0,032
Adjusted R Square	,029	
Sig. F Change	*	
N	14013	

Constant: Majoritetsstudenter med 0 på andre variable. Y= Z-score karakter cand.mag.

* p<0,01

**p<0,05

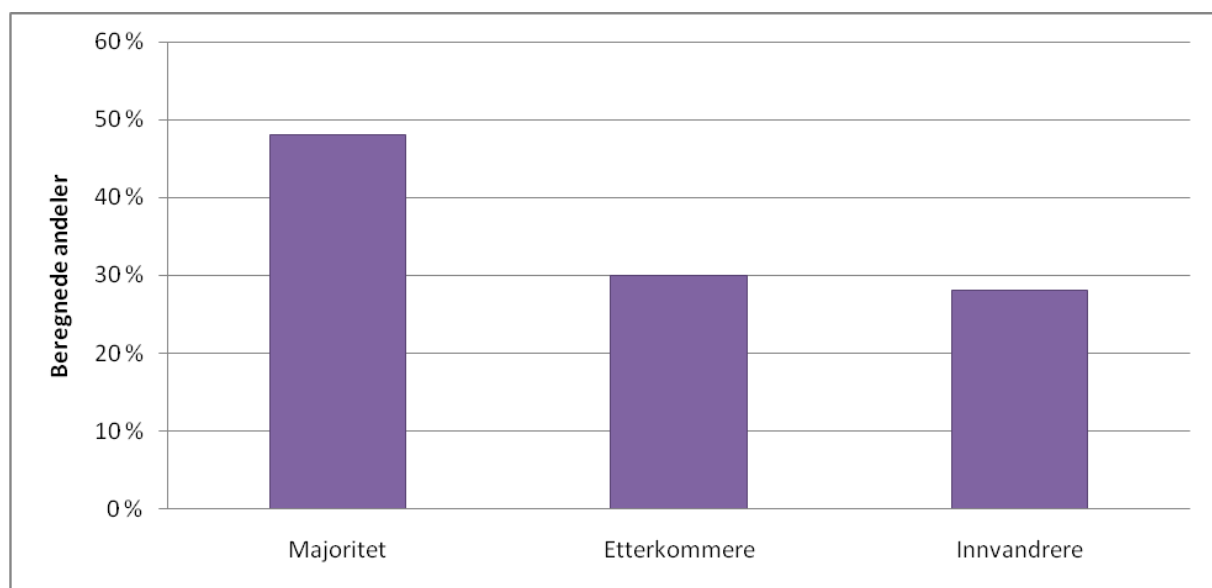
ns not significant

I tabell 6.1. ser vi at de gjennomsnittlige prestasjonene til etterkommerne er nesten et halvt standardavvik (-0,470) lavere enn prestasjonene til majoritetsstudentene, og forskjellen er signifikant på 1 %-nivå ($p<0,01$). For innvandrerstudentene er nedgangen i cirka samme størrelsesorden, og også dette resultatet er signifikant på 1 %-nivå. Forskjellen mellom etterkommere og innvandrere er derimot ikke signifikant³⁰. Det kan være vanskelig å tolke resultatene av regresjonsanalysen direkte, grunnet den avhengige variabelens form som en z-scorevariabel. At etterkommernes gjennomsnittlige karakternivå er et halvt standardavvik lavere enn det gjennomsnittlige karakternivået til majoritetsstudentene, gir ikke så stor mening i seg selv. Det vi imidlertid kan lese ut av tabell 6.1., er at både etterkommere og innvandrere oppnår betydelig lavere gjennomsnittskarakterer på universitetet enn majoritetsstudentene, men at forskjellene mellom etterkommere og innvandrere er så små at de ikke kan tillegges vekt. Det lar seg også vise at dersom en slik standardisert karaktervariabel som benyttes i denne oppgaven, er normalfordelt, kan man beregne andelen innenfor hver gruppe som presterer på samme nivå eller lavere enn gjennomsnittet for utvalget som helhet (totalpopulasjonen) (Ringdal 2001:312). Omvendt kan man beregne andelen i hver gruppe som presterer bedre enn gjennomsnittet for utvalget som helhet. Sagt på en annen måte, lar det seg gjøre å beregne hvor stor andel av etterkommerstudentene som presterer bedre enn gjennomsnittet for utvalget som helhet, sammenlignet med majoritetsstudentene.

³⁰ Dette lar seg vise ved en t-test for sammenligning av to gjennomsnitt, der $t = \frac{x_1 - x_2}{SE(x_1 - x_2)}$.

$SE(x_1 - x_2) = \sqrt{[SE(x_1)]^2 + [SE(x_2)]^2}$ og kritisk grense er $\pm 1,96$. Utregning i vedlegg 6. Det finnes ikke signifikante forskjeller i gjennomsnittlig karakternivå mellom etterkommere og innvandrere i noen av modellene som vises i dette kapitlet.

Figur 6.1. Beregnede andeler med bedre karakterer enn gjennomsnittet i totalpopulasjonen, etter innvandrerstatus³¹.

Figur 6.1. viser de beregnede andelene innenfor hver gruppe (majoritet, etterkommere og innvandrere) som oppnår et karakternivå bedre enn gjennomsnittet for utvalget som helhet. Som vi ser gjelder dette 48 % av majoritetsstudentene, 30 % av etterkommerne og 28 % av innvandrerne. Sagt på en annen måte presterer hele 70 % av etterkommerne likt som, eller lavere enn, gjennomsnittet for studentmassen sett under ett. Dette er en betydelig andel. Videre er den observerte forskjellen mellom etterkommerne og innvandrerne ikke signifikant (som nevnt over). Disse analyseresultatene er noe overraskende dersom en legger til grunn at etterkommerne forventes å være i en slags mellomposisjon mellom majoritetsbefolkningen og foreldregenerasjonen når det gjelder muligheten til å lykkes i utdanningssystemet. Ut fra en tese om at faktorer som oppvekst i Norge og kjennskap til det norske skolesystemet øker muligheten til å lykkes på høyere trinn i utdanningssystemet, er det overraskende at det ikke finnes signifikante forskjeller i prestasjonsnivået mellom innvandrere og etterkommere. Det er imidlertid verdt å påpeke at analysene jeg her har presentert, kun forklarer ca. 3 % av den totale variasjonen i karakterprestasjoner (Justert R^2 lik 0,029). Altså finnes det forklaringsvariabler som ikke er tatt med i betraktningen her, som kan ha betydning for hvorfor vi observerer disse forskjellene. Jeg vil i det følgende inkludere karakterpoengsum fra videregående skole i analysen, og se om bildet endrer seg da.

³¹ Figur basert på Tabell 6.1., andeler beregnet ved hjelp av normsfordeling-funksjonen i Excel.

6.3. Betydningen av karakterprestasjoner fra videregående skole

Som beskrevet i kapittel 3, kan det med utgangspunkt i tidligere studier ventes at etterkommerne vil oppnå et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå i høyere utdanning sammenlignet med majoritetsstudenter, og at dette kan ha sammenheng med et lavere gjennomsnittlig karakternivå innenfor videregående opplæring. Det gjennomsnittlige karakternivået fra videregående skole tenkes da som et mål på den enkelte students akademiske evner ved inngangen til studiene. Et av forskningsspørsmålene jeg stilte i den forbindelse var:

- 1) Er det en positiv sammenheng mellom karakterpoengsum fra videregående opplæring og prestasjoner på universitetet?

Tabell 6.2. viser de gjennomsnittlige karakterprestasjonene etter kontroll for karaktersnitt i videregående opplæring.

Tabell 6.2. Forskjeller i gjennomsnittlig karakternivå før og etter kontroll for prestasjoner i videregående opplæring

	Modell 1		Modell 2	
	b	(se)	b	(se)
(Constant)	-0,049*	0,009	-2,006*	0,051
Etterkommersyv	-0,470*	0,038	-0,485*	0,036
Innvandrerisyv	-0,544*	0,032	-0,481*	0,030
GJ.SNITTSKARAKTER VGS			0,450*	0,011
Adjusted R Square	,029		,125	
Sig. F Change	*		*	
N	14013		14011	

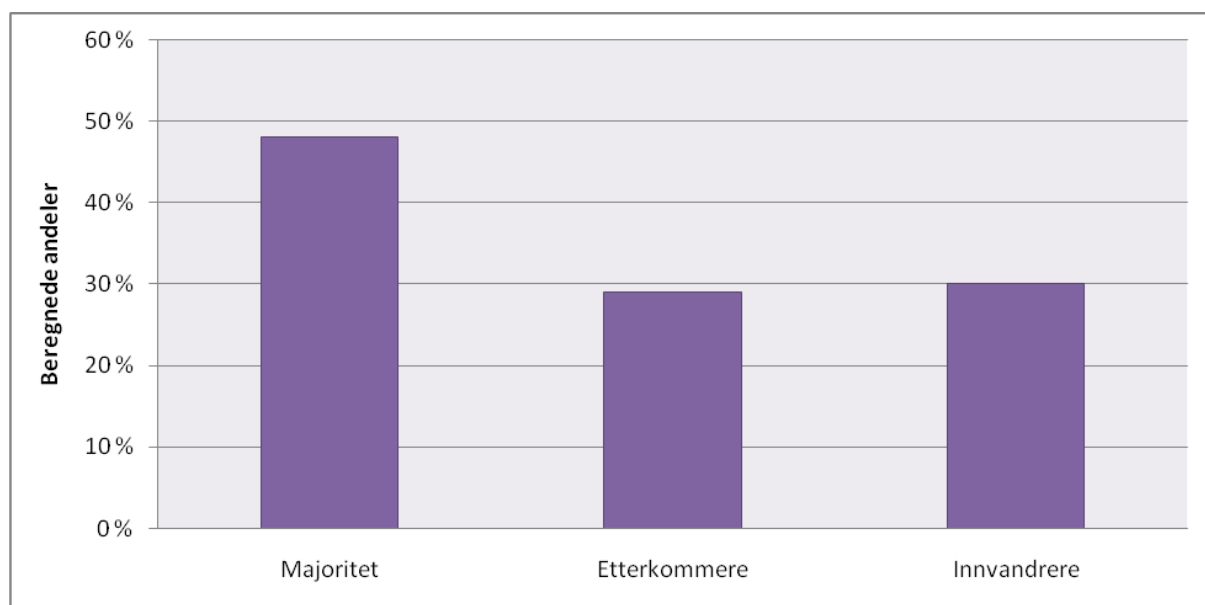
Constant: Majoritetsstudenter med 0 på andre variable. Y= Z-score karakter cand.mag.

* p<0,01

**p<0,05

ns not significant

Figur 6.2. Beregnede andeler med bedre karakterer enn gjennomsnittet i totalpopulasjonen etter kontroll for prestasjoner i videregående opplæring, for henholdsvis majoritet, etterkommere og innvandrere³².

Som vi ser i tabell 6.2., er det ingen stor endring i koeffisienten som viser gjennomsnittlig nedgang i karakternivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter, fra modell 1 til modell 2 (-0,470 i modell 1 og -0,485 i modell 2). Figur 6.2. viser videre at de beregnede andelene innenfor hver gruppe som presterer over gjennomsnittet for studentmassen som helhet, også er tilnærmet uendret. Dette betyr at de observerte forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå mellom majoritetsstudenter og etterkommere, ikke kan forklares av ulikheter i karakterer fra videregående skole.

Imidlertid kan vi se av tabell 6.2. at karakternivået fra videregående skole har en positiv effekt på universitetsprestasjonene, idet koeffisienten for denne variabelen er 0,450. Det vil si at for hver hele karakter man øker poengsummen fra videregående skole med, øker cand.mag.-karakterene med 0,450 standardavvik. Dette tallet i seg selv gir ikke så stor mening, men til sammenligning kan man si at den karaktermessige ulempen etterkommere opplever innenfor en universitetsutdanning, først oppveies dersom de har et karaktersnitt fra videregående opplæring som er en hel karakter bedre enn sine medstudenter med majoritetsbakgrunn. At

³² Figur basert på modell 2 i Tabell 6.2., andeler beregnet ved hjelp av normsfordeling-funksjonen i Excel.

karakterprestasjoner fra videregående skole har så stor betydning, betyr imidlertid også at vi vil finne større variasjoner i karakternivået på universitetet mellom studenter som har veldig ulikt prestasjonsnivå ved inngangen til studiene, enn mellom grupper etter innvandrersstatus. Videre er det verdt å merke seg at modellen der vi inkluderer karakterpoengsum fra videregående skole, forklarer 12,5 % av den totale variasjonen i karakternivået, mot bare 3 % i en modell uten denne forklaringsvariabelen.

Når det gjelder betydningen av karakterpoengsum fra videregående skole for karakterprestasjonene i en universitetsutdanning, kan vi altså konkludere med at det er en positiv sammenheng mellom karaktersnitt fra videregående skole og prestasjoner på universitetet. Effekten er også relativt sterk³³. Imidlertid kan ikke de observerte forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå mellom majoritetsstudenter og etterkommere (eller mellom majoritetsstudenter og innvandrere) forklares av ulike prestasjoner i videregående opplæring. I det følgende skal jeg inkludere variabler for foreldrenes utdanning og inntekt, for å se hvilken betydning dette har for karakternivået.

6.4. Betydningen av foreldrenes utdanning og inntekt

I kapittel 3 presenterte jeg forskning som støtter en sammenheng mellom foreldrenes utdanningsnivå og inntekt, og studentens (eller elevens) prestasjoner i utdanningssystemet. Gjennomgående er det slik at det å ha foreldre med høy utdanning og høy inntekt, gir seg utslag i gode prestasjoner. Jeg ventet at det samme mønsteret ville vise seg for mitt utvalg. To av forskningsspørsmålene jeg stilte i forbindelse med dette, lød som følger:

- 3) Er det en positiv sammenheng mellom foreldres utdanningsnivå og karakterprestasjoner på universitetet?
- 4) Er det positiv sammenheng mellom foreldres inntekt og karakterprestasjoner på universitetet?

Under følger en regresjonsanalyse som inkluderer variabler for foreldrenes utdanning og inntekt for å belyse disse spørsmålene.

---

³³ Sammenlignet med andre forklaringsvariabler i denne studien.

Tabell 6.3. Forskjeller i gjennomsnittlig karakternivå etter kontroll for foreldres utdanning og inntekt

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	b	(se)	b	(se)	b	(se)
(Constant)	-0,049*	0,009	-2,006*	0,051	-2,003*	0,072
Etterkommersyv	-0,470*	0,038	-0,485*	0,036	-0,448*	0,038
Innvandresyv	-0,544*	0,032	-0,481*	0,030	-0,448*	0,044
GJ.SNITTSKARAKTER VGS			0,450*	0,011	0,422*	0,012
Foreldresinnt1620sum_og_missing_100.000					0,007**	0,003
Manglerinntekt					0,071 ^{ns}	0,056
Dummy_Utd_vgs					-0,017 ^{ns}	0,054
Dummy_Utd_unihøysk_lav					0,098 ^{ns}	0,055
Dummy_Utd_unihøysk_høy_forsker					0,216*	0,057
Dummy_Utd_missing					0,043 ^{ns}	0,065
Adjusted R Square	,029		,125		,133	
Sig. F Change	*		*		*	
N	14013		14011		14010	

Constant: Majoritetsstudenter med 0 på andre variable. Y= Z-score karakter cand.mag.

* p<0,01

**p<0,05

^{ns} not significant

I modell 3 i tabell 6.3. (over), ser vi effekten av foreldrenes utdanning og inntekt for ulikhetene i karakternivå. Først vil jeg nevne at modell 3 forklarer drøyt 13 % av variasjonen i gjennomsnittlig karakternivå, og altså noe mer enn en modell der variabler for foreldrenes utdanning og inntekt ikke er inkludert. Videre ser vi at koeffisienten for foreldres inntekt er positiv og signifikant. Altså har foreldrenes inntekt en positiv effekt på karakterprestasjonene. Vi mangler imidlertid inntektsopplysninger for henholdsvis 5 % av etterkommerne og 33 % av innvandrerne, og jeg har derfor konstruert en dummyvariabel for at disse individene skal kunne inkluderes i analysene. Dummyvariabelen for de vi mangler inntektsopplysninger for er ikke signifikant, hvilket betyr at de vi mangler inntektsopplysninger for, ikke skiller seg i nevneverdig grad fra de vi har slike opplysninger for. Vi kan altså konkludere med at desto høyere samlet inntekt foreldrene har, desto bedre gjennomsnittlig karakternivå oppnår studenten.

Når det gjelder foreldrenes utdanningsnivå, er det bare det å ha foreldre med høy høyskole-/universitetsutdanning eller forskerutdanning, som har en positiv og signifikant effekt på karakterprestasjonene (sammenlignet med det å ha foreldre med kun grunnskoleutdanning). Imidlertid mangler vi opplysninger for ganske mange på dette området. Dette gjelder for over 30 % av etterkommerne, og over 70 % av innvandrerne. Det er derfor vanskelig å si noe sikkert om hvilken betydning foreldrenes utdanningsnivå har for karakterprestasjonene i mitt

utvalg. Her har jeg inkludert et dummyledd for de vi mangler opplysninger om foreldrenes utdanningsnivå for, slik at disse kan inkluderes i analysene. De vi mangler slike opplysninger for, skiller seg ikke nevneverdig ut sammenlignet med de som har foreldre med kun grunnskoleutdanning (dummyleddet for manglende utdanningsopplysninger er ikke signifikant). Det å ha foreldre med henholdsvis videregående eller en lavere universitets- eller høyskoleutdanning skiller seg heller ikke nok fra de som har foreldre med kun grunnskoleutdanning til at det gir seg utslag i analysen. Mønsteret når det gjelder betydningen av foreldrenes utdanningsnivå, er med andre ord ikke helt klart, men det ser ut til at de som har foreldre med høyere universitets-/høyskoleutdanning eller forskerutdanning, drar nytte av dette i form av en positiv effekt på eget karakternivå. Det er verdt å merke seg at denne positive observerte effekten gjelder i overkant av 10 % av etterkommerne og 23 % av majoritetsstudentene, i det henholdsvis 10 % av etterkommerne og 23 % av majoritetsstudentene har foreldre med høy høyskole-/universitetsutdanning eller forskerutdanning. Altså gir funnene omkring foreldrenes utdanningsnivå og effekt på karakterprestasjonene ikke noen klare indikasjoner for hele 90 % av etterkommerne og i underkant av 80 % av majoritetsstudentene. Foreldrenes utdanningsnivå har altså begrenset betydning for prestasjonene i en universitetsutdanning for dette utvalget. Manglende opplysninger for mange i utvalget, i tillegg til ikke-signifikante koeffisienter, gjør også at det er problematisk å tillegge foreldres utdanningsnivå avgjørende vekt overhodet. På spørsmålet om hvorvidt foreldres utdanningsnivå har positiv effekt på universitetsprestasjonene, er svaret altså et betinget ja. I den grad vi kan finne støtte for en sammenheng, er denne positiv. Dette gjelder imidlertid kun det å ha foreldre med høy universitets-/høyskoleutdanning eller forskerutdanning, sammenlignet med å ha foreldre med kun grunnskoleutdanning. Men som vi har sett, gjelder dette en svært liten del av utvalget. For det store flertallet er det altså slik at foreldres utdanningsnivå ser ut til å ha liten betydning for prestasjonene i en universitetsutdanning.

Det vi også kan se ut fra tabell 6.3., er at den gjennomsnittlige nedgangen i karakternivå for gruppen av etterkommere (og innvandrere) sammenlignet med majoriteten, ikke forandrer seg nevneverdig selv om vi inkluderer variabler for foreldrenes inntekt og utdanning. Nedgangen holder seg stabil på ca. et halvt standardavvik for begge grupper sammenlignet med majoriteten. Altså kan ikke de observerte forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå forklares av ulikheter i foreldrenes inntekts- eller utdanningsnivå.

Det kan være flere årsaker til bildet jeg har tegnet ovenfor. Én mulig forklaring er at foreldrenes utdannings- og inntektsnivå ikke har så stor betydning for prestasjonene i en universitetsutdanning som først antatt etter gjennomgangen av relevante studier og teoretiske perspektiver i kapittel 3. En slik tolkning støttes delvis av at koeffisientene som måler effekten av henholdsvis inntektsnivå og ulik utdanningslengde, er små og i flere tilfeller ikke signifikante. Men dette bildet kan også ha bakgrunn i det faktum at vi mangler opplysninger om foreldrenes utdanning og inntekt for mange i utvalget. Spesielt alvorlig er det at vi mangler opplysninger om foreldrenes utdanningsnivå for over 30 % av etterkommerne og 70 % av innvandrerne, hvilket gjør det vanskelig å si noe sikkert om betydningen av foreldrenes utdanningsnivå.

6.5. Oppsummering av effekten av de sosiale bakgrunnsvariablene

For å oppsummere hva de hittil gjennomførte analysene sier oss om betydningen av sosial bakgrunn, er det altså slik at økt foreldreinntekt gir seg positivt utslag på karakterprestasjonene. Også det å ha foreldre med høy høyskole-/universitetsutdanning eller forskerutdanning har en positiv effekt. Imidlertid er forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå for etterkommere (og innvandrere) sammenlignet med majoriteten fortsatt nesten et halvt standardavvik etter kontroll for foreldres utdanning og inntekt, samt egne prestasjoner fra videregående skole. Som vi husker fra avsnitt 6.2., lar det seg vise at dette betyr at det hele 70 % av etterkommerne presterer likt som, eller lavere enn, gjennomsnittet for studentmassen sett under ett. Det eksisterer altså et betydelig gap i karakterer også etter kontroll for sosial bakgrunn. Analysene som er vist her, gir imidlertid ikke svar på hvorvidt de sosiale bakgrunnsvariablene har ulik betydning for karakternivået for henholdsvis majoritetsstudenter, etterkommere og innvandrere. I kapittel 7 vil jeg vise separate analyser etter innvandrerstus, for å forsøke å gi et svar på om dette kan være tilfelle. Først følger imidlertid en utvidet analyse for utvalget som helhet, som inkluderer variabler for fagretning og studiested, for å se om dette kan ha betydning for karakterforskjellene.

6.6. Demografiske kjennetegn og egenskaper ved studiested og fagretning

Ulikhetene i gjennomsnittlig prestasjonsnivå mellom etterkommere og majoritetsstudenter kan altså ikke forklares av ulikheter i prestasjoner fra videregående skole, eller av ulikheter i sosial bakgrunn. Studentene er imidlertid forskjellige når det gjelder kjønn og alder, og de har også avlagt sine universitetsgrader ved ulike universiteter og innenfor ulike fagretninger. Hvorvidt disse bakgrunnsvariablene har betydning for prestasjonsforskjellene, ser vi i tabell 6.4.

Tabell 6.4. Forskjeller i gjennomsnittlig karakternivå etter kontroll for karakterpoengsum fra videregående skole, sosial bakgrunn, studiested, fagretning og demografiske kjennetegn.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 5	
	b	(se)	b	(se)	b	(se)	b	(se)
(Constant)	-0,049*	0,009	-2,006*	0,051	-2,003*	0,072	-1,916*	0,078
Etterkommersyv	-0,470*	0,038	-0,485*	0,036	-0,448*	0,038	-0,463*	0,039
Innvandresyv	-0,544*	0,032	-0,481*	0,030	-0,448*	0,044	-0,449*	0,044
GJ.SNITTSKARAKTER VGS			0,450*	0,011	0,422*	0,012	0,431*	0,012
Foreldresinnt1620sum_og_missing_100.000					0,007**	0,003	0,007**	0,003
Manglerinntekt					0,071 ^{ns}	0,056	0,112**	0,057
Dummy_Utd_vgs					-0,017 ^{ns}	0,054	-0,029 ^{ns}	0,054
Dummy_Utd_unihøysk_lav					0,098 ^{ns}	0,055	0,077 ^{ns}	0,055
Dummy_Utd_unihøysk_høy_forsker					0,216*	0,057	0,192*	0,057
Dummy_Utd_missing					0,043 ^{ns}	0,065	0,035 ^{ns}	0,065
Dummy_helseprofesjon							-0,195*	0,051
Dummy_matnat_ingeniør							-0,037 ^{ns}	0,020
Dummy_UiB							-0,066*	0,023
Dummy_UiT							0,031 ^{ns}	0,038
Dummy_NHH							-0,275*	0,045
Dummy_NTNU							0,014 ^{ns}	0,021
Dummyvariabel kjønn, kvinner verdien 1							-0,073*	0,017
Alder med 18 år som nullpunkt							-0,015*	0,004
Adjusted R Square	,029		,125		,133		,138	
Sig. F Change	*		*		*		*	
N	14013		14011		14010		13998	

Constant: Majoritetsstudenter med 0 på andre variable. Y= Z-score karakter cand.mag.

* p<0,01

**p<0,05

^{ns} not significant

I modell 5 i tabell 6.4. (over), er det inkludert variabler for fagretning, studiested, kjønn og alder i analysen. Endringen i forklart varians fra en modell uten disse variablene, til en modell med disse variablene, er ikke særlig stor, 0,5 prosentpoeng (fra 13,3 % i modell 3 til 13,8 % i modell 5). Dette betyr at å inkludere de nye variablene ikke har særlig stor betydning for karakterforskjellene, og i alle tilfeller har disse demografiske kjennetegnene mindre betydning

for de observerte variasjonene i gjennomsnittlig karakternivå enn prestasjoner i videregående opplæring og foreldrenes utdannings- og inntektsnivå. Videre ser vi at den gjennomsnittlige nedgangen i karakternivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter fortsatt ligger på nesten et halvt standardavvik. Forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå kan altså heller ikke forklares av ulikheter i kjønn eller alder, eller av egenskaper ved utdanningsinstitusjonen eller fagretningen graden er avlagt ved. Dette er hovedtrekkene av analysen i modell 5.

Det er imidlertid slik at kvinner ser ut til å oppnå et svakt dårligere karakternivå sammenlignet med menn, og at økende alder også gir seg utslag i et gjennomsnittlig lavere karakternivå. Men dette kan ikke forklare forskjellene mellom etterkommere og majoritetsstudenter, selv om det jo har betydning for den enkelte students prestasjoner. Når det gjelder fagretning, ser det ut til at de som har valgt helseprofesjonene, oppnår noe lavere karakterer sammenlignet med alle andre fag bortsett fra matnat/ingeniørfag. Videre ser det ut til at studentene ved Universitetet i Bergen og Norges Handelshøyskole har en nedgang i gjennomsnittlig karakternivå sammenlignet med Universitetet i Oslo. Men selv om dette vil ha betydning for den enkelte students karakternivå, er det altså slik at disse faktorene ikke kan forklare forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå mellom etterkommere og majoritetsstudenter.

6.7. Oppsummering; demografiske bakgrunnsvariabler, studiested og fagretning

Hovedbildet når vi inkluderer variabler for hvilket universitet og hvilken fagretning cand.mag.-graden er avlagt ved, samt demografiske bakgrunnsvariablene, er altså at disse ikke kan forklare prestasjonsgapet mellom etterkommere og majoritetsstudenter. Nedgangen i gjennomsnittlig karakternivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter er fortsatt på nesten et halvt standardavvik etter kontroll for kjønn, alder, fagretning og utdanningsinstitusjon. Selv om noen av disse faktorene vil ha betydning for prestasjonsnivået til den enkelte student, kan de ikke forklare de observerte forskjellene mellom gruppene. I det påfølgende kapittelet vil jeg foreta separate analyser etter innvandrersstatus, for å forsøke å finne svar på hvorvidt noen av forklaringsvariablene som har vært under lupen i dette kapitlet, kan vise seg å ha ulik betydning for henholdsvis majoritetsstudenter, etterkommere og innvandrere.

Kapittel 7. Separate analyser etter innvandrerstatus

7.1. Innledning

Som vi har sett i det foregående kapittelet, er forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå mellom etterkommere og majoritetsstudenter (og innvandrere og majoritetsstudenter), overraskende stabile selv etter kontroll for ulike bakgrunnsvariabler. I dette kapitlet skal jeg gå nærmere inn på hva årsakene til de observerte forskjellene kan være, gjennom å presentere separate analyser for majoritetsstudenter, etterkommere og innvandrere. Dette gir oss muligheten til å se hvorvidt de anvendte forklaringsvariablene har ulik betydning for de ulike gruppene, og slik kan vi komme nærmere et svar på de forskningsspørsmålene som analysene i kapittel 6 ikke var tilstrekkelige for å besvare. Først i kapitlet vil jeg presentere regresjonsmodellene for henholdsvis majoritet, etterkommere og innvandrere, før jeg diskuterer implikasjonene de separate analysene har for forskningsspørsmålene.

Tabell 7.1. Regresjonstabell med kun majoritetsstudenter

	Modell 1 b (se)		Modell 2 b (se)		Modell 3 b (se)		Modell 4 b (se)	
(Constant)	-2,107*	0,055	-2,041*	0,080	-2,079*	0,082	-1,968*	0,088
GJ.SNITTSKARAKTER VGS	0,474*	0,012	0,443*	0,013	0,454*	0,013	0,452*	0,013
Foreldresinnt1620sum_og_missing_10 0.000			0,006 ^{ns}	0,004	0,007 ^{ns}	0,004	0,006 ^{ns}	0,004
Manglerinntekt			0,218 ^{ns}	0,152	0,232 ^{ns}	0,152	0,225 ^{ns}	0,152
Dummy_Utd_vgs			-0,061 ^{ns}	0,062	-0,061 ^{ns}	0,062	-0,069 ^{ns}	0,062
Dummy_Utd_unihøysk_lav			0,047 ^{ns}	0,063	0,044 ^{ns}	0,063	0,028 ^{ns}	0,063
Dummy_Utd_unihøysk_høy_forsker			0,161*	0,065	0,155**	0,065	0,138**	0,066
Dummy_Utd_missing			-0,064 ^{ns}	0,102	-0,067 ^{ns}	0,102	-0,070 ^{ns}	0,102
Dummy_helseprofesjon					-0,083 ^{ns}	0,059	-0,087 ^{ns}	0,059
Dummy_matnat_ingeniør					0,010 ^{ns}	0,021	-0,017 ^{ns}	0,022
Dummy_UiB					-0,063*	0,025	-0,067*	0,025
Dummy_UiT					0,024 ^{ns}	0,040	0,026 ^{ns}	0,040
Dummy_NHH					-0,207*	0,047	-0,234*	0,047
Dummy_NTNU					0,029 ^{ns}	0,022	0,024 ^{ns}	0,022
Dummyvariabel kjønn, kvinner verdien 1							-0,084*	0,019
Alder med 18 år som nullpunkt							-0,012*	0,005
Adjusted R Square	,107		,114		,117		,118	
Sig. F Change	*		*		*		*	
N	12107		12101		12095		12093	

Constant: Majoritetsstudenter med 0 på andre variable. Y= Z-score karakter cand.mag.

* p<0,01

**p<0,05

^{ns} not significant

Tabell 7.2. Regresjonstabell med kun etterkommerstudenter

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	b	(se)	b	(se)	b	(se)	b	(se)
(Constant)	-2,480*	0,243	-2,779*	0,268	-2,849*	0,270	-2,727*	0,292
GJ.SNITTSKARAKTER VGS	0,448*	0,055	0,433*	0,055	0,489*	0,056	0,487*	0,056
Foreldresinnt1620sum_og_missing_10 0.000			0,002 ^{ns}	0,017	0,005 ^{ns}	0,017	0,005 ^{ns}	0,017
Manglerinntekt			0,229 ^{ns}	0,161	0,199 ^{ns}	0,159	0,193 ^{ns}	0,159
Dummy_Utd_vgs			0,242 ^{ns}	0,142	0,185 ^{ns}	0,140	0,165 ^{ns}	0,141
Dummy_Utd_unihøysk_lav			0,409*	0,147	0,365*	0,145	0,353**	0,145
Dummy_Utd_unihøysk_høy_forsker			0,688*	0,171	0,672*	0,169	0,648*	0,170
Dummy_Utd_missing			0,359*	0,136	0,310**	0,135	0,292**	0,136
Dummy_helseprofesjon					-0,558*	0,186	-0,544*	0,186
Dummy_matnat_ingeniør					-0,136 ^{ns}	0,074	-0,172**	0,078
Dummy_UiB					-0,022 ^{ns}	0,113	-0,028 ^{ns}	0,113
Dummy_UiT					-0,281 ^{ns}	0,338	-0,296 ^{ns}	0,338
Dummy_NHH					-1,046*	0,227	-1,098*	0,229
Dummy_NTNU					-0,102 ^{ns}	0,083	-0,112 ^{ns}	0,083
Dummyvariabel kjønn, kvinner verdien 1							-0,126 ^{ns}	0,073
Alder med 18 år som nullpunkt							-0,002 ^{ns}	0,031
Adjusted R Square	,077		,097		,125		,126	
Sig. F Change	*		*		*		ns	
N	781		775		769		767	

Constant: Etterkommerstudenter med 0 på andre variable. Y= Z-score karakter cand.mag.

* p<0,01

**p<0,05

^{ns} not significant

Tabell 7.3. Regresjonstabell med kun innvandrerstudenter

	Modell 1 b (se)		Modell 2 b (se)		Modell 3 b (se)		Modell 4 b (se)	
(Constant)	-1,721*	0,149	-1,701*	0,233	-1,629*	0,234	-1,606*	0,240
GJ.SNITTSKARAKTER VGS	0,268*	0,035	0,252*	0,035	0,276*	0,035	0,267*	0,035
Foreldresinnt1620sum_og_missing_10 0.000			0,064*	0,021	0,056*	0,020	0,052*	0,020
Manglerinntekt			0,085 ^{ns}	0,076	0,100 ^{ns}	0,075	0,178**	0,081
Dummy_Utd_vgs			-0,238 ^{ns}	0,195	-0,252 ^{ns}	0,193	-0,253 ^{ns}	0,192
Dummy_Utd_unihøysk_lav			-0,015 ^{ns}	0,198	-0,043 ^{ns}	0,196	-0,028 ^{ns}	0,196
Dummy_Utd_unihøysk_høy_forsker			-0,088 ^{ns}	0,229	-0,135 ^{ns}	0,227	-0,112 ^{ns}	0,227
Dummy_Utd_missing			-0,063 ^{ns}	0,180	-0,104 ^{ns}	0,178	-0,082 ^{ns}	0,178
Dummy_helseprofesjon					-0,634*	0,131	-0,631*	0,131
Dummy_matnat_ingeniør					-0,182*	0,061	-0,159*	0,062
Dummy_UiB					-0,009 ^{ns}	0,084	-0,015 ^{ns}	0,084
Dummy_UiT					0,146 ^{ns}	0,145	0,162 ^{ns}	0,145
Dummy_NHH					-0,625*	0,236	-0,592*	0,236
Dummy_NTNU					0,001 ^{ns}	0,069	-0,005 ^{ns}	0,070
Dummyvariabel kjønn, kvinner verdien 1							0,080 ^{ns}	0,059
Alder med 18 år som nullpunkt							-0,023**	0,010
Adjusted R Square	,050		,057		,080		,085	
Sig. F Change	*		**		*		**	
N	1120		1114		1108		1106	

Constant: Innvandrerstudenter med 0 på andre variable. Y= Z-score karakter cand.mag.

* p<0,01

**p<0,05

^{ns} not significant

7.2. Har prestasjonsnivået i videregående opplæring ulik betydning for etterkommere og majoritetsstudenter?

En av faktorene jeg presenterte i teorikapitlet, og som jeg antok hadde betydning for prestasjonene i en universitetsutdanning, var tidligere akademiske prestasjoner, målt ved karakterpoengsum fra videregående opplæring. Vi fastslo i kapittel 6 at karaktersnitt fra videregående skole har en signifikant, positiv effekt på prestasjonene i universitetsutdanning. Videre viste analysene at denne effekten var sterk, og karakterer fra videregående skole er den av bakgrunnsvariablene vi har tatt for oss som har størst betydning for universitetsprestasjonene. I kapittel 3 stilte jeg i tillegg følgende spørsmål når det gjelder denne variabelens påvirkning:

2) Hvis ja, fører denne sammenhengen til et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå på universitetet for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter?

Analysene i kapittel 6 viste altså at det *er* en positiv sammenheng mellom karaktersnitt fra videregående skole, og det gjennomsnittlige prestasjonsnivået i universitetsutdanning. Videre viste analysene at selv om man sammenligner etterkommerstudenter og majoritetsstudenter med like karakterer fra videregående opplæring, scorer etterkommerne i gjennomsnitt betydelig lavere enn majoritetsstudentene. Analysene kunne imidlertid ikke gi noe svar på hvorvidt effekten av denne forklaringsvariabelen er ulik for de ulike gruppene, kun at ulikheter i karakterer fra videregående ikke kan forklare de observerte forskjellene i prestasjoner på universitetet.

I de separate analysetabellene over, ser vi de rendyrkede effektene av de uavhengige variablene i etterkommergruppa, innvandrerguppa og for majoritetsstudentene. Når det gjelder effekten av karaktersnitt fra videregående opplæring, ser vi at denne koeffisienten er omtrent like stor i modellen som tar for seg majoritetsstudentene som i modellen for etterkommerne (0,474 mot 0,448). Begge koeffisienter er signifikante på 1 % - nivå. Dette tyder på at hvilke karakterer en har oppnådd i videregående skole, har tilnærmet lik betydning for karakternivået i en universitetsutdanning for majoritetsstudentene som for etterkommerstudentene. Ved signifikanstesting av de to regresjonskoeffisientene³⁴ viser det seg også at et eventuelt samspill mellom innvandrersstatus og karaktersnitt fra videregående skole ikke er statistisk signifikant. Altså er effekten av karaktersnitt fra videregående opplæring tilnærmet lik for majoritetsstudenter og etterkommere.

På spørsmålet om hvorvidt det er et gjennomsnittlig lavere karaktersnitt fra videregående skole som fører til et lavere prestasjonsnivå for etterkommere på universitetet, er svaret altså nei. Dette ser vi fra den samlede regresjonsmodellen i kapittel 6, der den gjennomsnittlige nedgangen i karakterer på universitetet for etterkommere sammenlignet med majoriteten, er tilnærmet like stor etter at vi inkluderer denne variabelen i analysen. Videre viser de separate analysene at effekten er tilnærmet like stor for begge grupper. Selv om karakterene som oppnås i videregående utdanning er den enkeltfaktor med størst betydning for universitetsprestasjonene (av de som måles i denne studien), forklarer den ikke hvorfor det er så store forskjeller mellom majoritetsstudenter og etterkommere i gjennomsnittlig

---

³⁴ Se vedlegg 7 for anvendt formel og tilhørende utregning.

prestasjonsnivå. Det må altså være andre faktorer som forklarer hvorfor etterkommerne ikke er på høyde med majoritetsstudentenes prestasjoner på universitetet.

7.3. Har foreldres utdannings- og inntektsnivå ulik betydning for etterkommere og majoritetsstudenter?

I kapittel 6 så vi at resultatene for effekten av de sosiale bakgrunnsvariablene, var noe tvetydige. Her manglet vi opplysninger for mange i utvalget, og flere av koeffisientene var ikke signifikante. Jeg konkluderte imidlertid med at foreldres inntektsnivå har en positiv effekt på karakterene i en universitetsutdanning, og videre at det å ha foreldre med høy høyskole-/universitetsutdanning eller forskerutdanning, har en positiv effekt på universitetsprestasjonene. Også her var det imidlertid slik at den gjennomsnittlige nedgangen i prestasjonsnivå for etterkommerstudentene holdt seg stabil selv etter kontroll for sosial bakgrunn, og dermed ikke kunne forklare hvorfor denne gruppen har et lavere prestasjonsnivå. Kan det være slik at foreldres inntekts- og utdanningsnivå har ulik betydning for etterkommere og majoritetsstudenter? I forbindelse med dette, stilte jeg i kapittel 3 følgende forskningsspørsmål:

- 5) Er en eventuell sammenheng mellom foreldres utdanningsnivå og karakterprestasjoner svakere for etterkommere enn for majoritetsstudenter?
- 6) Er en eventuell sammenheng mellom foreldres inntekt og karakterprestasjoner på universitetet svakere for etterkommere enn for majoritetsstudenter?

I de separate analysene ser vi at koeffisientene for foreldres inntekt ikke er signifikante, verken for etterkommerne eller majoritetsstudentene. Dette tyder på at foreldres inntektsnivå ikke er en viktig forklaringsfaktor for noen av gruppene. Den positive effekten vi så for utvalget som helhet i kapittel 6 var heller ikke veldig sterk. Dersom vi tar en titt på modellen som kun inkluderer innvandrerstudentene, ser vi i tillegg at inntektsnivået til foreldrene har en positiv, signifikant effekt på karakternivået i denne gruppen. Kanskje er det denne effekten som fører til et positivt utslag for utvalget som helhet i analysene i kapittel 6. Bildet som tegnes her, tyder altså på at foreldres inntektsnivå ikke har signifikant betydning for universitetsprestasjonene til etterkommere eller majoritetsstudenter, men at

innvandrerstudentene opplever en positiv effekt av økt foreldreinntekt³⁵. Signifikanstesting av samspillseffektene støtter en antakelse om at foreldres inntektsnivå har ulik betydning for innvandrerstudentene sammenlignet med majoriteten og sammenlignet med etterkommerne. At effekten av foreldres inntekt ikke er signifikant forskjellig for etterkommere og majoritetsstudenter, støttes også. På spørsmål sammenhengen mellom foreldres inntektsnivå prestasjoner oppnådd i universitetsutdanning har svakere betydning for etterkommere enn for majoritetsstudenter, er svaret altså nei.

Videre svekkes den konklusjonen jeg trakk i kapittel 6 om at foreldres inntektsnivå har positiv betydning for karakternivået i en universitetsutdanning for etterkommere og majoritetsstudenter. De separate analysene tyder på at denne effekten kun gjelder innvandrerstudentene, og at foreldres inntektsnivå ikke er en signifikant forklaringsfaktor for etterkommere og majoritetsstudenter.

Når det gjelder betydningen av foreldrenes utdanningsnivå, konkluderte jeg i kapittel 6 litt forsiktig med at det å ha foreldre med høy universitets-/høyskoleutdanning eller forskerutdanning, hadde en positiv effekt på universitetsprestasjonene, sammenlignet med å ha foreldre med kun grunnskoleutdanning. Som vi husker gjaldt dette bare en liten del av utvalget, og slik sett var ikke dette noen viktig forklaringsfaktor. Den gjennomsnittlige nedgangen i karakternivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter holdt seg også stabil ved innføring av variablene for sosial bakgrunn i analysen. De separate analysene i dette kapitlet, viser imidlertid en interessant tendens; foreldres utdanningsnivå har større betydning for etterkommerstudentene enn for majoritetsstudentene. I modellen som tar for seg etterkommerstudentene separat, er koeffisientene for det å ha foreldre med universitets- eller høyskoleutdanning av både lavere og høyere grad (inkludert forskerutdanning), positive og signifikante, sammenlignet med det å ha foreldre med kun grunnskoleutdanning. I modellen som tar for seg kun majoritetsstudenter, ser effektene (eller mangel på sådanne) omtrent ut som den samlede analysen i kapittel 6 viste, altså kun en svak positiv effekt av det å ha foreldre med høy universitets-/høyskoleutdanning eller forskerutdanning. Ved signifikanstesting av disse analyseresultatene, viser det seg at koeffisientene for lav universitets-/høyskoleutdanning sammenlignet med kun grunnskole, og høy universitets-/høyskoleutdanning inkludert forskerutdanning sammenlignet med kun grunnskole, er

---

³⁵ Se vedlegg 7 for anvendt formel og tilhørende utregning/signifikanstesting.

signifikant forskjellige mellom etterkommerne og majoriteten³⁶. Sagt på en annen måte; det å ha foreldre med universitets-/høyskoleutdanning av både lavere og høyere grad (inkludert forskerutdanning), har større betydning for etterkommernes universitetsprestasjoner enn det har for majoritetens universitetsprestasjoner, sammenlignet med det å ha foreldre med kun grunnskoleutdanning. På spørsmålet om hvorvidt foreldres utdanningsnivå har ulik betydning for etterkommere og majoritetsstudenter, er svaret altså ja. Likevel kan ikke variasjoner i foreldrenes utdanningsnivå forklare prestasjonsforskjellene som er observert her – som vi husker fra kapittel 6 holdt den gjennomsnittlige nedgangen i etterkommerstudentenes karakternivå sammenlignet med majoriteten seg stabil, selv om vi kontrollerte for sosial bakgrunn. Det er imidlertid interessant at det ser ut til at etterkommere drar større nytte av å ha foreldre med høy utdanning enn tilfellet er for majoriteten, og dette er noe jeg vil komme tilbake til i kapittel 8.

7.4. Er effekten av innvandrersstatus på karakterer forskjellig innenfor de ulike fagretningene?

I den samlede analysen i kapittel 6 så vi at det å ha avlagt graden sin innenfor en av helseprofesjonene, hadde en svak, negativ effekt på karakternivået for utvalget som helhet, sammenlignet med alle andre fag bortsett fra matnat/ingeniørfag.

I de separate analysene i dette kapitlet, ser vi at denne negative effekten er ulik for etterkommere og majoritetsstudenter, i det koeffisienten for majoriteten er liten og ikke signifikant, mens koeffisienten for etterkommerne er positiv og av en viss størrelse.

Signifikanstesting³⁷ av koeffisientene viser også at dette ikke skyldes tilfeldigheter. Altså er det slik at den negative effekten av det å være etterkommer, ser ut til å være sterkere innenfor helseprofesjonene enn innenfor andre fag. Imidlertid er det bare 5,5 % av etterkommerne som har avlagt graden sin innenfor et helseprofesjonsfag³⁸, og slik sett er ikke dette en viktig faktor for å forklare prestasjonsforskjeller etter innvandrersstatus. Det store flertallet har avlagt graden siden innenfor matematisk-naturvitenskapelig retning, ingeniørfag eller andre fag, og for disse er ikke effekten av innvandrersstatus på karakterprestasjonene signifikant forskjellig

³⁶ Se vedlegg 7 for utregninger og anvendt formel.

³⁷ Se vedlegg 7 for anvendt formel og utregninger.

³⁸ Se frekvensfordeling i kapittel 5 for fordeling av fagretning etter innvandrersstatus.

fra hverandre³⁹. For det store flertallet er altså effekten av innvandrerststatus på karakterene ikke forskjellig innenfor de ulike fagretningene.

7.5. Er effekten av innvandrerststatus forskjellig på de ulike studiestedene?

I analysene i kapittel 6, så vi at studentene ved Norges Handelshøyskole og til dels Universitetet i Bergen, hadde en tendens til et noe lavere gjennomsnittlig prestasjonsnivå, sammenlignet med studentene ved Universitetet i Oslo. I de separate analysene i dette kapitlet, ser vi at den negative effekten av etterkommerstatus på karakterer, er sterkere ved Norges Handelshøyskole sammenlignet med Universitetet i Oslo. Sagt på en annen måte ser det ut til at etterkommerstudentene presterer signifikant dårligere enn majoritetsstudenter ved NHH, sammenlignet med Universitetet i Oslo. Den negative effekten av å studere ved NHH er også gyldig når vi sammenligner majoritetsstudenter derfra med de som studerer i Oslo, men effekten er sterkere for etterkommerstudentene. Den negative effekten av å studere ved NHH sammenlignet med UiO er signifikant sterkere for etterkommere enn for majoritetsstudenter⁴⁰. Imidlertid er det bare 2,7 % av etterkommerne som har avlagt graden sin ved NHH, og dermed er heller ikke denne effekten viktig for å forklare de observerte prestasjonsforskjellene mellom etterkommere og majoritetsstudenter.

I kapittel 3 stilte jeg noen spørsmål omkring sosiale relasjoner og motivasjon som kunne tenkes å variere etter innvandrerststatus:

7) Fører et ”innvandrerdrev” blant studenter med etterkommerbakgrunn til et bedre gjennomsnittlig karakternivå på universitetet, sammenlignet med majoritetsstudentene?

8) Kan tilknytning til typer av nettverk som er mindre fordelaktige for kunnskapsoverføring føre til et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå på universitetet for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter?

”Innvandrerdrev” og nettverkstilknytning er forklaringsvariabler som ikke lar seg teste direkte med dette materialet, men jeg vil likevel gi et forsøksvis svar på spørsmålene over gjennom

---

³⁹ Se vedlegg 7 for anvendt formel og utregninger.

⁴⁰ Se utregning og anvendt formel i vedlegg 7.

de indikasjonene som lar seg lese ut av de hittil presenterte analysene. Når det gjelder det omtalte ”innvandrerdrivet”, finner jeg ingen indikasjoner på dette. Én måte en slik forhøyet motivasjon hos etterkommerne kunne ha kommet til syne på, hadde vært ved et høyere gjennomsnittlig prestasjonsnivå i universitetsutdanning sammenlignet med majoriteten, alt annet likt. Dette er imidlertid ikke tilfelle, tvert i mot er den gjennomsnittlige nedgangen i karakternivå omtrent like stor i alle modellene i den samlede regresjonsanalysen i kapittel 6. Hvorvidt etterkommerstudenter er mer motiverte og jobber hardere med studiene enn sine medstudenter med majoritetsbakgrunn, er det ikke grunnlag for å si noe om her. Det jeg kan si, er at dersom et slikt ”innvandrerdriv” gjør seg gjeldene innenfor universitetsstudier, er det ikke tilstrekkelig til å oppheve eller utligne de prestasjonsforskjellene jeg observerer i denne studien. Altså blir svaret nei på hvorvidt et ”innvandrerdriv” fører til et bedre gjennomsnittlig karakternivå i universitetsstudier for etterkommere, sammenlignet med majoritetsstudenter. Det er viktig å merke seg at dette kun betyr at et slikt driv ikke kan *oppheve* de ulempene etterkommere opplever i forhold til det å oppnå gode karakterer i en universitetsutdanning, og ikke kan tas til inntekt for en konklusjon om at det ikke finnes ulikheter i motivasjon og arbeidsinnsats overhodet.

Når det gjelder en eventuell tilknytning til sosiale nettverk som er mer eller mindre gunstige for kunnskapsoverføring og dermed har betydning for karakterprestasjonene i en universitetsutdanning, lar det seg ikke gjøre å måle dette direkte. Én måte en slik forskjell i nettverkstilknytning etter innvandrerstatus kan komme til syne på, er gjennom et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå på universitetet for etterkommere (og innvandrere) sammenlignet med majoritetsstudentene, alt annet likt. Det har vi observert i denne studien. I analysene i kapittel 6 så vi at den gjennomsnittlige nedgangen i karakternivå for etterkommere og innvandrere sammenlignet med majoritetsstudenter, holdt seg overraskende stabil ved innføring av en rekke forklaringsvariabler som tradisjonelt har blitt brukt for å forklare prestasjonsforskjeller mellom grupper. Det betyr at vi ikke kan forkaste en hypotese om at ulikheter i sosiale relasjoner som varierer etter innvandrerstatus, gir seg utslag i et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå for etterkommerstudentene. Altså er ulikheter i nettverkstilknytning en mulig forklaring på ulikhetene i karakterprestasjoner. Her må vi imidlertid merke oss at det heller ikke lar seg gjøre å påvise en slik sammenheng med det foreliggende materialet, og at det potensielt kan være helt andre forklaringsvariabler som ligger til grunn for karakterforskjellene.

I det påfølgende kapitlet vil jeg med bakgrunn i analyseresultatene drøfte hvilke av de teoretiske perspektivene jeg fremsatte i kapittel 3 som kan sies å ha størst forklaringskraft for resultatene i dette utvalget.

Kapittel 8. Diskusjon og drøfting av resultatene

8.1. Innledning

Analysene i de foregående kapitlene har vist at det eksisterer til dels betydelige karakterforskjeller mellom etterkommere og majoritetsstudenter i universitetsutdanning. Det samme gjelder for innvandrere sammenlignet med majoritetsstudenter. Videre har jeg slått fast at disse forskjellene ikke kan forklares av ulikheter i prestasjoner fra videregående opplæring, ulikheter i foreldres utdannings- og/eller inntektsnivå, eller hvilket universitet eller hvilken fagretning graden er avlagt ved, slik variablene har blitt målt i denne studien. I kapittel 3 gjorde jeg rede for noen teoretiske perspektiver som jeg antok kunne bidra til å forklare eventuelle prestasjonsforskjeller mellom grupper. Blant faktorer jeg antok hadde forklaringskraft, var akademisk utgangspunkt ved inngangen til studiene, i hvilken grad studenten har tilgang til kulturelle ressurser som er viktige for å lykkes innenfor høyere utdanning, den enkeltes grad av motivasjon og innsats, samt sosiale relasjoner og deltakelse i studiehverdagen. I det følgende skal jeg diskutere disse faktorene opp mot de observerte analyseresultatene, og forsøke å si noe om hvilke av dem som kan bidra til å forklare etterkommernes gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå sammenlignet med majoriteten.

8.2. Er et ulikt akademisk utgangspunkt årsaken til prestasjonsforskjellene?

I kapittel 3 redegjorde jeg for forskning som har vist at etterkommere (og innvandrere) gjennomgående oppnår dårligere resultater enn majoritets elever, både i ungdomsskolen og videregående skole, i Norge og internasjonalt (se blant annet Kao & Thompson 2003, Marks 2005 og Støren, Helland & Grøgaard 2007). Videre presenterte jeg studier som støtter en sammenheng mellom prestasjoner oppnådd i videregående opplæring, og prestasjonsnivået innenfor høyere utdanning (Hansen & Mastekaasa 2006, Smith & Naylor 2001). Til sammen støttet den foreliggende forskningen en forventning om at etterkommere (og innvandrere) stiller med et dårligere akademisk utgangspunkt ved inngangen til studiene enn majoriteten, målt ved karaktersnitt fra videregående skole. Dette gav videre en forventning om et gjennomsnittlig lavere prestasjonsnivå på universitetet, sammenlignet med majoritetsstudenter. Imidlertid viste frekvensfordelingen over de uavhengige variablene, delt etter innvandrersstatus, at etterkommere som har begynt i universitetsutdanning har et

gjennomsnittlig karakternivå fra videregående opplæring på 4,36⁴¹. Til sammenligning har majoritetsstudentene i dette utvalget et karaktersnitt fra videregående opplæring på 4,35. Det ser altså ikke ut til at etterkommerne stiller med et dårligere karaktersnitt ved inngangen til studiene. Når tidligere studier så gjennomgående har vist at elever med innvandrerbakgrunn presterer dårligere enn majoritets elever i videregående opplæring, kan det imidlertid tyde på at de av dem som begynner i høyere utdanning er en selektert gruppe. Dette er også forenlig med nyere studier fra Norge, som har antydnet at den store bøygen for innvandrerungdom er å fullføre videregående skole (Grindland 2009, Brekke & Fekjær 2009), samt at studenter med innvandrerbakgrunn i like stor grad som majoriteten fullfører påbegynt høyskoleutdanning (Helgeland 2009). Dette bereder grunnen for en forventning om at etterkommerne presterer relativt godt i universitetsutdanning. Imidlertid viste analysene i kapittel 6 en gjennomsnittlig nedgang i karakternivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter, på ca. et halvt standardavvik. Nedgangen holdt seg stabil også etter kontroll for prestasjonsnivå i videregående opplæring. Altså presterer etterkommere i gjennomsnitt dårligere enn majoritetsstudenter i universitetsutdanning, og forskjellen holder seg stabil også dersom vi sammenligner personer med like karakterer fra videregående skole. Vi så i regresjonsanalysene i kapittel 6 at karaktersnitt fra videregående skole var den faktoren (av de målte i denne studien) med størst betydning for karakterprestasjonene for utvalget som helhet. Videre viste de separate analysene i kapittel 7 at effekten var tilnærmet lik for begge grupper. Altså er det ikke ulikheter i prestasjonsnivå fra videregående opplæring som er årsak til de observerte prestasjonsforskjellene i denne studien.

Det er altså slik at prestasjonsnivået fra videregående opplæring er den enkeltfaktor som har størst betydning for karakternivået på universitetet, men at denne faktoren likevel ikke kan forklare de observerte ulikhetene etter innvandrerstatus. Prestasjonsnivået fra videregående opplæring har stor betydning for karakterene i en universitetsutdanning for både etterkommere og majoritetsstudenter. Imidlertid kan denne faktoren ikke forklare den observerte *forskjellen* mellom gruppene. Vi husker fra kapittel 6 at koeffisienten for denne variabelen var tilnærmet like stor som den observerte nedgangen i gjennomsnittlig karakternivå for etterkommerne sammenlignet med majoritetsstudenter⁴². Det betyr at den ulikheten vi observerer i gjennomsnittlig karakternivå på universitetet mellom etterkommere

⁴¹ Se kapittel 5 for nevnte frekvensfordeling.

⁴² 0,450 mot -0,485 i modell 2 i tabell 6.2.

og majoritetsstudenter, først vil jevne seg ut dersom etterkommerne har *en hel* karakter bedre i snitt fra videregående opplæring. Dette må sies å være en betydelig forskjell.

De observerte karakterforskjellene i universitetsutdanning kan altså ikke forklares av et ulikt akademisk utgangspunkt slik det måles her. Likevel oppnår denne gruppen altså ikke like gode prestasjoner som majoriteten. I de følgende vil jeg diskutere egenskaper ved den enkeltes familiebakgrunn, og hvorvidt de kan ha betydning for de observerte karakterforskjellene.

8.3. Hvilken betydning har kulturelle ressurser for prestasjonsnivået i en universitetsutdanning?

Andre faktorer som i tidligere studier har vist seg å ha betydning for utdanningsprestasjoner, er sosial bakgrunn, oftest målt ved foreldrenes inntekts- og utdanningsnivå. Hvorfor og hvordan dette tenkes å ha betydning, varierer mellom studier. De hovedtrekkene jeg har vektlagt i denne oppgaven, kan samles under betegnelsen kulturelle ressurser, i form av språklig kompetanse, akademisk uttrykks- og væremåte, og spesifikk kunnskap om hva som skal til for å lykkes i høyere utdanning samt evnen til å omsette denne kunnskapen i gode karakterer.

Vi har sett at ulikheter i foreldres utdannings- og inntektsnivå ikke kan forklare de observerte forskjellene i karakternivå etter innvandrerstatus. De observerte ulikhetene i gjennomsnittlig karakternivå mellom etterkommere og majoritetsstudenter er tilnærmet de samme etter innføring av variabler som måler foreldrenes utdanningsnivå og samlede inntekt i analysene i kapittel 6⁴³. Analysene for utvalget som helhet viste en positiv sammenheng mellom foreldres inntektsnivå og prestasjoner i universitetsutdanning, samt en positiv effekt av å ha foreldre med høy universitets-/høyskoleutdanning (inkl. forskerutdanning), sammenlignet med kun grunnskoleutdanning. I de separate analysene i kapittel 7 så jeg imidlertid en tendens til at foreldres utdanningsnivå hadde større betydning for etterkommerstudentene enn for majoritetsstudentene. Det må tas med i betraktningen her at utvalget når det gjelder analysen

---

⁴³ Det samme gjelder for de observerte forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå mellom innvandrere og majoritetsstudenter. Forskjellene mellom etterkommere og innvandrere er så små at de ikke kan tillegges vekt. Se for øvrig modell 3 i tabell 6.3.

av etterkommerne er lite, og at det observerte bildet slik bør tas med en klype salt⁴⁴. Kan det likevel være noen aspekter ved sosial bakgrunn som har betydning for karakterprestasjonene, og som jeg ikke fanger opp i mine analyser?

Vi husker at det var en del utfordringer forbundet med å måle effekten av sosial bakgrunn på karakterprestasjoner. Vi mangler opplysninger om foreldres utdanningsnivå for over 30 % av etterkommerne og for så mye som 70 % av innvandrerne. I tillegg var effektene i den samlede regresjonsanalysen i kapittel 6, ikke signifikante for alle utdanningsnivåer med unntak av høy høyskole-/universitetsutdanning eller forskerutdanning, sammenlignet med det å ha foreldre med kun grunnskoleutdanning. Videre er det kun en liten del av utvalget som har foreldre med dette utdanningsnivået, og det gjelder kun 10 % av etterkommerstudentene. Det er klart at det å trekke konklusjoner om effekten av foreldrenes utdanningsnivå på karakterprestasjonene under slike omstendigheter blir en noe utfordrende øvelse. Det betyr imidlertid ikke at vi kan utelukke at sosial bakgrunn har en effekt på karakterprestasjonene i en universitetsutdanning, selv om vi ikke med dette datamaterialet er i stand til å påvise en slik sammenheng. De separate analysene i kapittel 7 antyder at foreldrenes utdanningsnivå har større betydning for etterkommerstudentene enn for majoritetsstudentene. Likevel består altså karakterforskjellene etter at vi kontrollerer for sosial bakgrunn. Kan det være slik at etterkommere har tilgang til en annen type kulturelle ressurser enn studenter med norskfødte foreldre?

La oss først se litt nærmere på Bourdieus kulturell kapital-begrep. Som vi husker fra gjennomgangen i kapittel 3, kan begrepet for mitt formål litt enkelt sagt forstås som en slags akademisk habitus som erverves gjennom oppveksten i høyere sosiale lag, og som gir seg utslag i gode prestasjoner på universitetet. Foreldre som har avlagt en universitets- eller høyskolegrad, scorer høyt når det gjelder kulturell kapital, og det forventes at disse akademiske evnene overføres til neste generasjon, både gjennom genetisk arv og miljømessig påvirkning i oppveksten. Flere studier (Hansen og Mastekaasa 2006, Smith & Naylor 2001) har da også funnet en sammenheng mellom høy sosial bakgrunn og prestasjoner i høyere utdanning. Denne sammenhengen ser imidlertid ikke ut til å gjelde for etterkommerne i mitt

---

⁴⁴ For eksempel blir referansegruppen "kun grunnskoleutdanning" svært liten i analysen av effekten av foreldres utdanningsnivå (se frekvensfordelingen i kapittel 5 for nøyaktig inndeling på denne variabelen), og derfor kan ikke disse funnene tillegges avgjørende vekt.

utvalg. Kan det være slik at etterkommere som har foreldre med høyere utdanning fra utlandet (og da mest sannsynlig et ikke-vestlig land), ikke i like stor grad drar nytte av sin sosiale bakgrunn som majoritetsstudenter? Kan det være slik at den kulturelle kapitalen som høyt utdannede innvandrereforeldre besitter, ikke samsvarer med den typen kulturell kapital som premieres i det *norske* utdanningssystemet? Mine analyseresultater åpner for en slik tolkning. At etterkommere med høy sosial bakgrunn og dermed høy kulturell kapital, ikke får uttelling for dette i form av gode prestasjoner, *kan* tyde på at det kreves en særegen form for norsk kulturell kapital for å lykkes i det norske utdanningssystemet. Denne mulige forklaringsfaktoren har også vært diskutert når det gjelder prestasjonsforskjeller etter innvandrersstatus på lavere trinn i utdanningssystemet (Bakken og Krange 1998), uten at det lot seg gjøre å påvise noen statistisk sammenheng. Imidlertid svekkes denne tolkningen noe av den tendensen som kommer til syne i de separate analysene i kapittel 7, der det ser ut til at foreldres utdanningsnivå har større betydning for karakterprestasjonene for etterkommere enn tilfellet er for majoritetsstudentene. Hvorvidt denne tendensen skal tillegges særlig vekt er dog diskutabelt på grunn av et lite utvalg, og dermed små kategorien i sammenligningene som gjøres innad i etterkommergruppa. Videre så vi i kapittel 6 at de observerte karakterforskjellene holdt seg stabile også etter kontroll for foreldres inntekts- og utdanningsnivå.

Kan det være andre aspekter ved sosial bakgrunn som kan bidra til å forklare bildet vi ser når det gjelder prestasjonsforskjeller etter innvandrersstatus? Basil Bernsteins (1976) språkkodeteori ble gjennomgått i kapittel 3, som en del av samlebegrepet kulturelle ressurser. Kort repetert dreier Bernsteins perspektiv seg om de rent språklige aspektene som følger med ulik sosial bakgrunn. Han mener at barn som vokser opp i middelklassehjem (eller ”høyere” sosiale lag) utvikler fundamentalt ulike språklige ferdigheter sammenlignet med barn som vokser opp i arbeiderklassehjem, og at førstnevnte behersker et større språklig repertoar. Dette utvidede språklige repertoaret er spesielt viktig innenfor akademien. Barn som vokser opp i arbeiderklassehjem, behersker et begrenset språklig repertoar, og vil dermed slite innefor akademiske utdannelser. Hvordan kan dette tenkes å ha betydning for prestasjonene til etterkommerne? Hvis vi legger til grunn at Bernsteins perspektiv har noe for seg også når det gjelder å forklare prestasjonsforskjeller innenfor universitetsutdanning i Norge, og at oppvekst i ulike sosiale lag faktisk fører til ulikheter i språklig kompetanse, kan dette ha betydning for etterkommerne. Det følger logisk av innvandringen til et nytt land, at gjennomsnittlige

norskkunnskaper blant innvandrerbefolkningen ikke er like gode som for befolkningen som helhet. Slik kan man argumentere for at innvandrere antakelig i mindre grad behersker en utvidet språkkode når det gjelder det norske språket, enn tilfellet er for majoritetsforeldre. Dette kan være tilfelle på tross av eventuell høyere utdanning fra opprinnelseslandet, og mulig plettfri formuleringsevne og god kjennskap til akademisk uttrykksmåte på morsmålet.

Kan det være slik at etterkommere, fordi de vokser opp i hjem der foreldrene behersker en begrenset *norsk* språkkode, ikke erverver seg den språklige kompetansen som forutsettes for å oppnå gode prestasjoner i en universitetsutdanning? Dette *kan* være en mulig forklaring på hvorfor vi fortsatt observerer betydelige karakterforskjeller etter kontroll for sosial bakgrunn. Kan hende er kravene til god formuleringsevne, bruk av et mer omfattende vokabular og presis anvendelse av språklige uttrykk større innenfor en universitetsutdanning enn i videregående opplæring. Hvis etterkommere på grunn av mangelfull språklig kompetanse hos foreldrene, ikke utvikler tilstrekkelig språklig kompetanse selv, kan dette ha betydning for muligheten til å oppnå gode karakterer i en universitetsutdanning. Mangelfull *norskspråklig* kompetanse hos foreldregenerasjonen kan være en påvirkende faktor til tross for en eventuell høyere utdanning fra hjemlandet, og kan slik være en mulig forklaring på hvorfor ulikhetene i gjennomsnittlig karakternivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter, består etter kontroll for sosial bakgrunn. Denne mulige medvirkende årsaken til karakterforskjellene lar seg imidlertid ikke teste direkte med dette datamaterialet. Det er derfor viktig å klargjøre at ulikheter i språklig kompetanse kun er én av flere mulige årsaker til prestasjonsforskjellene vi har observert.

Det siste perspektivet jeg tok for meg i kapittel 3 og som omhandler hvilke aspekter ved høy sosial bakgrunn som gir seg utslag i gode prestasjoner på universitetet, var Lareau og Weiningers (2003) vektlegging av klassemessige ulikheter i måten å møte utdanningssystemet og dets autoriteter på. Tankegangen bak dette perspektivet er, kort fortalt, at høy sosial bakgrunn medfører en større selvtillit i møte med både utdanningssystemet og autoritetsfigurer. Foreldre med høy sosial bakgrunn lærer barna sine å stille spørsmål ved læreres og andre myndighetspersoners meninger og måter å gjøre ting på, mens det i lavere sosiale lag er en større tendens til å la autoritetspersoner innta ekspertrollen. Kan det være slik at foreldre med en annen bakgrunn enn norsk ikke har forutsetninger for å stille spørsmål ved autoritetsfigurers måte å gjøre ting på i det norske skolesystemet? Har foreldrene i

innvandrerrfamilier for liten kjennskap til norsk skole til å stille kritiske spørsmål til det barna lærer i skoleverket? Eller kan det finnes kulturelle ulikheter i måten å forholde seg til autoriteter på, som gjør at ikke-vestlige innvandrere er autoritetstro i større grad enn tilfellet er for majoritetsbefolkningen? Dersom det er slik at innvandrereldre i større grad er tro mot autoritetene i norsk skole, enten fordi de ikke har god nok kjennskap til skolesystemet, språket osv., eller fordi de er oppvokst i en annen kultur når det gjelder respekt for autoritetspersoner, kan man anta at denne måten å tenke på til en viss grad vil komme til syne i måten neste generasjon forholder seg til autoriteter på. Kan det være slik at det eksisterer systematiske ulikheter i grad av kritisk distanse til både pensum og lærere/professorer mellom grupper med ulik innvandrersstatus? Og kan dette føre til de karakterforskjellene vi har observert i denne oppgaven? En slik årsakssammenheng kan ikke utelukkes på bakgrunn av dette datamaterialet, og kan slik være én av årsakene til de observerte prestasjonsforskjellene. Imidlertid er det heller ikke grunnlag for å hevde med noen form for statistisk sikkerhet at en slik sammenheng finnes.

8.4. Eksisterer det et ”innvandrerdrev” blant universitetsstudentene?

Som argumentert for i kapittel 3, kan det være slik at etterkommere opplever større grad av sosial støtte hjemmefra når det gjelder viktigheten av utdanning. Utdanningssystemet er en kanal for sosial mobilitet for neste generasjon ved immigrasjon til et nytt land. Oppmuntring og høy verdsetting av utdanning i familien kan i sin tur føre til høyere motivasjon og økt innsats blant studenter og elever med innvandrerbakgrunn. Noen finner støtte for et ”innvandrerdrev” (Bakken & Krange 1998) hos ikke-vestlige skoleelever, som bidrar til å jevne ut noe av den etniske ulempen disse elevene opplever i forhold til karakterprestasjoner. Det finnes også eksempler på at elever med minoritetsbakgrunn fremviser høyere grad av motivasjon og innsats i forhold til skolearbeidet (Lauglo 1996, Sletten 2001).

Innvandrerungdom viser også tegn til å ha høyere ambisjoner enn sine jevnaldrende med majoritetsbakgrunn når det gjelder valg av studier etter endt skolegang (Sletten 2001). Med det datamaterialet jeg her har til rådighet, er dette imidlertid et spørsmål som vanskelig lar seg besvare med noen form for statistisk sikkerhet. Vi så i kapittel 6 at forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå etter innvandrersstatus holdt seg relativt stabile, selv etter kontroll for (antatt) viktige bakgrunnsvariabler. Det tyder på at det finnes noen forklaringsvariabler bak den observerte forskjellen i gjennomsnittlig karakternivå som ikke lar seg måle med mine

data. Jeg har ikke tilgang til informasjon om den enkelte students holdninger til studiene, hvor mye tid som brukes på pensumlesing eller i hvilken grad de opplever oppmuntring hjemmefra når det gjelder utdanningen de har valgt. Kan det likevel finnes indikasjoner i det foreliggende datamaterialet som kan støtte eller delvis avkrefte et ”innvandrerdriv” blant etterkommere og/eller innvandrere som har avlagt en cand.mag.-grad?

Dersom studenter med innvandrer- og/eller etterkommerbakgrunn dro nytte av et såkalt ”innvandrerdriv”, ville jeg vente at dette gjorde seg utslag i analysene i form av et *bedre* gjennomsnittlig prestasjonsnivå sammenlignet med majoritetsstudentene, alt annet likt. Dette er imidlertid ikke tilfelle. I den siste analysemodellen i regresjonsanalysene som tar for seg utvalget som helhet (modell 5 i tabell 6.4.), er nedgangen i gjennomsnittlig prestasjonsnivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter på nesten et halvt standardavvik. Bildet for innvandrerne sammenlignet med majoritetsstudentene er det samme⁴⁵. Denne nedgangen i gjennomsnittlig karakternivå for henholdsvis etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter og innvandrere sammenlignet med majoritetsstudenter, har vist seg overraskende stabil fra en modell helt uten bakgrunnsvariabler via trinnvise utvidelser av modellen, og frem til modellen som inkluderer alle bakgrunnsvariablene som benyttes i denne studien. Dersom det er slik at studenter med etterkommerbakgrunn (eller innvandrerbakgrunn) faktisk jobber mer med studiene og er mer motiverte for å nyttiggjøre seg muligheten til høyere utdanning på en best mulig måte, er dette ikke noe som gir seg utslag på karakternivået.

Imidlertid kan det hende at studenter med etterkommer- eller innvandrerbakgrunn er mer motiverte, jobber mer med studiene og også opplever mer støtte fra familien når det gjelder viktigheten av utdanning, men at en eventuell effekt av dette ikke kan veie opp for andre ulemper som disse gruppene opplever i en universitetsutdanning. Det kan altså være slik at etterkommere og innvandrere preges av et såkalt innvandrerdriv, men at dette ikke er nok til å gi seg utslag i gode prestasjoner på universitetet sammenlignet med majoritetsstudentene. Noe av årsaken bak en slik tankegang er at tidligere studier har funnet at ungdom med minoritetsbakgrunn er til dels mer ambisiøse i sine studievalg enn majoritetsungdom er (Sletten 2001). Kanskje er det slik at de tenderer til å velge mer krevende studier sett i forhold

---

⁴⁵ Forskjellene mellom etterkommere og innvandrere er ikke statistisk signifikante i noen av modellene, se avsnitt 6.2. i kapittel 6, med eksempel på utregning i vedlegg 6.

til sine akademiske evner enn majoritetsstudentene gjør? De observerte forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå på universitetet jevnnes imidlertid ikke ut etter kontroll for karakterer fra videregående opplæring, noe som taler imot en slik tolkning. Imidlertid kan det være slik at høy innsats og motivasjon gir høyere uttelling på lavere trinn i utdanningssystemet, ved at karakterfastsettelsen skal gjenspeile både faglig dyktighet og den enkeltes innsats i undervisningen. På universitetsnivå gir ikke innsatsen noen direkte uttelling på karakterene. Videre er universitetsstudier faglig krevende, og undervisning i er i større grad bygget på selvstendig fordypning enn i videregående skole. Kanskje er det slik at like karakterer fra videregående skole i praksis ikke gjenspeiler et likt akademisk utgangspunkt, og at det omtalte ”innvandrerdrivet” ikke har betydning for prestasjoner i en universitetsutdanning?

8.5. Livet rundt studiene – ulike former for nettverk?

I tillegg til det rent faglige tilbudet av forelesninger, seminarordninger og eventuelle andre tilbud gitt av utdanningsinstitusjonen, antas det at noen aspekter ved livet rundt studiene har betydning for prestasjonsnivået. Dette i form av tilknytning til ulike sosiale nettverk. Nettverk tenkes å ha betydning på to måter; for det første vil sosiale relasjoner utover det rent faglige i forbindelse med studiene kunne danne utgangspunkt for vennskap og en omgangskrets som vil kunne gi noen gratis effekter rent faglig. Grunnen til at dette tenkes betydningsfullt er at sosiale relasjoner kan danne utgangspunkt for pensumdiskusjoner, kollokviedannelse og annen kunnskapsutveksling som kan ha positiv innvirkning på kunnskapsnivået og forståelsen av pensum, og dermed karakterprestasjonene til den enkelte. Det andre aspektet når det gjelder tilknytning til ulike former for nettverk, er *typen* av nettverk det er snakk om. Som nevnt i kapittel 3, eksisterer det til dels ulike perspektiver omkring hvilken type av nettverk og relasjoner som kan sies å være optimale når det kommer til kunnskapsoverføring som har betydning for karakternivået. Av betydning for resonnementene her er studier som finner støtte for at minoritetsungdom i større grad har ”tette” sosiale relasjoner enn hva tilfellet er for majoritetsungdom (Modood 2004, Leirvik 2004, Borjas 1992), og videre ny nettverksteori som hevder at denne formen for nære relasjoner og ”tette” nettverk slett ikke er det optimale for å oppnå økt informasjonsflyt (Burt 1992). Implisitt i sistnevnte ligger en påstand om at økt informasjonsflyt er det vi ønsker, og at det kan påvirke karakternivået.

Det antas at det å være en del av den sosiale arena på studiet vil gi noen gratis effekter. Å sosialisere seg med medstudenter åpner for dannelsen av kollokviegrupper, og skaper også flere settinger der faglige problemstillinger kan diskuteres på en uformell måte. Terskelen for å stille dumme spørsmål er mindre blant venner enn i en forelesningssal. Videre antas det at å pleie en omgangskrets som studerer det samme som en selv kan være med på å løfte studieinnsatsen til den enkelte, på den måten at man motiverer hverandre og leser sammen til eksamener osv. Hvis det er slik at etterkommerstudentene enten er mindre sosiale med studiekamerater enn tilfellet er for majoritetsstudentene, og/eller de i større grad pleier en liten omgangskrets med tette sosiale bånd, kan de oppleve mindre gunstige studieforhold. Når det gjelder dette spørsmålet, er imidlertid problemet det samme som tilfellet med å måle et eventuelt ”innvandrerdriv”. Datamaterialet denne oppgaven er skrevet på bakgrunn av, inneholder ikke informasjon om studentenes sosiale liv, hvorvidt de deltar i kollokvieaktivitet eller om de har mange venner på studiet eller ikke. De resultatene som er fremstilt i kapittel 6 og 7 i denne oppgaven, er imidlertid forenlige med en slik tolkning.

Som vi har sett tidligere, kan ingen av bakgrunnsvariablene jeg har mulighet til å inkludere i analysene, forklare prestasjonsforskjellene mellom etterkommere og majoritetsstudenter i mitt utvalg. Dette *kan* gi støtte til en hypotese om at det finnes ulike former for nettverkstilknytning blant studentene, og at etterkommerne drar mindre nytte av sine sosiale relasjoner enn hva tilfellet er for majoritetsstudentene. Det er slik at det finnes betydelige forskjeller i gjennomsnittlig prestasjonsnivå som ikke lar seg forklare med de dataene jeg har til rådighet. Dette innebærer at det må ligge andre forklaringsvariabler bak det bildet denne studien avtegner, enn den jeg har muligheten til å måle. Tilknytning til ulike former for nettverk eller ulikheter i sosiale relasjoner rundt studiene kan være én mulig årsak. Kan det være slik at etterkommerstudenter i mindre grad deltar utover det rent faglige i en studiesituasjon? Dersom det er tilfelle at ungdom med minoritetsbakgrunn i større grad sosialiserte seg med ”sine egne”, og overveiende pleier relasjoner i et miljø der de fleste kjenner hverandre, kan en med utgangspunkt i Ronald Burt (1992) tenke seg noen følger. Som vi husker fra teorigjennomgangen i kapittel 3, er Burts tese at sosiale nettverk bør bestå av mange personer som i minst mulig grad er linket til de samme personene og/eller til hverandre. Altså bør de du pleier sosial omgang med gi tilgang til flest mulig uavhengige kontakter, som igjen gir tilgang til ny informasjon. Man kan tenke seg at dette i en studiesammenheng kan ha betydning på den måten at flere bekjente på studiet øker sjansene

for dannelsen av kollokvier og også samvær utenom det rent faglige. Dersom vi legger tidligere studier til grunn, og går ut fra at etterkommere i større grad er del av sosiale relasjoner som ikke gir tilgang til mange uavhengige kontaktpunkter, kan det åpnes for et mulig skille etter innvandrerstatus som kan være med på å forklare den observerte forskjellen i gjennomsnittlig karakternivå. Det er imidlertid viktig å påpeke at dette ikke lar seg måle i denne oppgaven, og at man for å finne støtte for denne muligheten er avhengig av mer utfyllende forskning omkring etterkommeres studiehverdag. Tilknytning til ulike former for nettverk *kan* være en av årsakene til prestasjonsforskjellene vi ser i denne studien. Det er imidlertid åpent for at det kan være andre årsaker bak bildet som har vist seg.

8.6. Oppsummering

Det er altså slik at det finnes flere mulige forklaringer på de prestasjonsforskjellene vi har observert i denne studien. De observerte karakterforskjellene for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter kan ikke forklares av ulikheter i prestasjonsnivå fra videregående skole eller foreldrenes utdanning og inntekt, eller av forhold ved det enkelte lærested eller hvilken fagretning graden er avlagt ved. Resultatene av analysene i oppgavens kapittel 6 og 7, åpner for at noen faktorer som vanskelig lar seg måle statistisk, kan være med på å forklare det observerte bildet. Jeg har spekulert i hvorvidt det kan være slik at etterkommere ikke erverver seg den formen for ”norsk akademisk habitus” som gir seg uttelling i gode prestasjoner på universitetet. Videre kan det være slik at etterkommere i mindre grad erverver seg det språklige vokabularet som trengs for å prestere på samme nivå som studenter med to norskfødte foreldre, fordi de er oppvokst i en familie med begrensede språkkunnskaper på norsk. Særlig antas det at en norskspråklig akademisk uttrykksmåte i mindre grad anvendes i hjem der foreldrene har et annet morsmål. Videre stiller jeg spørsmål ved om etterkommere i mindre grad er del av sosiale nettverk som har en gunstig betydning for karakterprestasjonene. I det følgende kapitlet vil jeg sammenfatte analyseresultatene og de mulige forklaringene, og komme med en forsøksvis konklusjon på hvorfor vi ser det bildet jeg har tegnet hittil.

Kapittel 9. Nærmere en forklaring? Konkluderende bemerkninger og veien videre.

9.1. Innledning

Jeg vil i det forestående kapitlet oppsummere hva denne studien har funnet når det gjelder en eventuell sammenheng mellom innvandrerststatus og prestasjoner på universitetet. I tillegg vil jeg oppsummere hovedtendensene når det gjelder betydningen av ulike bakgrunnsvariabler. Dette inkluderer å kartlegge hvilke prestasjoner etterkommere oppnår i en universitetsutdanning sammenlignet med majoritetsstudenter, samt si noe om hvilke faktorer som betyr noe for karakternivået og som kan forklare eventuelle karakterforskjeller. I tillegg vil jeg forsøke å besvare de overordnede forskningsspørsmålene jeg stilte i kapittel 1, og som har vært styrende for oppgavens oppbygning og for de mer spesifikke forskningsspørsmålene som ble stilt i teoridelen. Først i kapitlet vil jeg oppsummere denne studiens hovedfunn. Deretter følger en gjennomgang av mulige forklaringer på det bildet som viser seg. Til slutt vil jeg trekke noen linjer når det gjelder hvilke implikasjoner denne oppgaven bør få for videre forskning og eventuelle tiltak omkring etterkommere i høyere utdanning. Men først en repetisjon av forskningsspørsmålene fra innledningskapitlet:

- A. Hvilke prestasjoner oppnår etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter i en universitetsutdanning?
- B. Hvilke faktorer har betydning for etterkommeres prestasjonsnivå i universitetsutdanning?
- C. Hva kan forklare eventuelle prestasjonsforskjeller mellom etterkommere og majoritetsstudenter i en universitetsutdanning?

9.2. Hovedfunn omkring etterkommeres prestasjoner i universitetsutdanning

Vi har i denne oppgaven sett at det eksisterer betydelige prestasjonsforskjeller mellom etterkommere og majoritetsstudenter i universitetsutdanning i Norge. Eksempelvis så vi i de deskriptive analysene i kapittel 5 at 70 % av etterkommerne oppnådde et karakternivå lik eller under gjennomsnittet for utvalget som helhet, mot en andel på ca. 50 % av majoritetsstudentene. Altså er det en betydelig større andel av etterkommerne som havner

under gjennomsnittet i karakterfordelingen enn tilfellet er for majoritetsstudentene i de innledende analysene. Dette bildet endret seg ikke i de påfølgende regresjonsanalysene. Den gjennomsnittlige nedgangen i karakternivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter holder seg stabil på ca. et halvt standardavvik gjennom alle analysemodellene, og etter kontroll for alle bakgrunnsvariablene målt i denne studien. Bruttoforskjellene i gjennomsnittlig karakternivå er altså ikke nevneverdig forskjellige i størrelsesorden enn det nettoforskjellene i gjennomsnittlig karakternivå er⁴⁶. Karakterprestasjonene til etterkommerstudentene er heller ikke signifikant forskjellige fra prestasjonene til innvandrerstudentene. Den gjennomsnittlige nedgangen i karakternivå for etterkommere (og innvandrere) sammenlignet med majoritetsstudenter på ca. et halvt standardavvik er imidlertid litt vanskelig å tolke substansielt, og jeg vil derfor forsøke å gi noen illustrasjoner av hva det betyr i størrelsesorden. Et halvt standardavvik gjennomsnittlig nedgang i karakternivået for etterkommere betyr⁴⁷ at 70 % av etterkommerne presterer likt som, eller lavere enn gjennomsnittet for utvalget som helhet. Til sammenligning er tallet for majoritetsstudentene 52 %. Altså er det en betydelig større andel av etterkommerne som presterer i de lavere sjiktene av karakterskalaen enn tilfellet er for majoritetsstudentene. Det mest oppsiktsvekkende med dette mønsteret er kanskje at det holder seg såpass stabilt etter kontroll for karaktersnitt fra videregående skole og foreldres utdanning og inntekt, som tidligere har vist seg å ha stor betydning for karakterprestasjoner.

En annen måte å illustrere karakterforskjellene på er å sammenligne størrelsen på nedgangen i gjennomsnittlig karakternivå for etterkommerne med størrelsen på effekten av noen av de andre variablene jeg har inkludert i analysen. Effekten av karakterpoengsum fra videregående skole er av cirka samme størrelse som den gjennomsnittlige nedgangen i karakternivå for etterkommerne sammenlignet med majoriteten. Eksempelvis er det da slik at etterkommere for å utjevne den karaktermessige ulempen vi har observert i denne studien, må ha *en hel* karakter bedre poengsum fra videregående skole enn sine medstudenter med majoritetsbakgrunn⁴⁸. I et tenkt eksempel ville de gjennomsnittlige karakterforskjellene i universitetsutdanning mellom etterkommere og majoritetsstudenter jevne seg ut dersom

---

⁴⁶ Se henholdsvis tabell 6.1. og 6.4. (modell 5) i kapittel 6.

⁴⁷ Se avsnitt 6.2. i kapittel 6.

⁴⁸ Se avsnitt 6.3. i kapittel 6 for en nærmere gjennomgang av bakgrunnen for dette.

etterkommergruppen hadde et karaktersnitt på 5 fra videregående skole, mot majoritetens 4. Karakterforskjellene som kommer til syne i denne studien er altså betydelige.

9.3. Oppsummering av forskningsspørsmål A: Hvilke prestasjoner oppnår etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter i en universitetsutdanning?

Denne studien har funnet betydelige karakterforskjeller i høyere utdanning, og en systematisk skjevfordeling av gode og dårlige prestasjoner etter innvandrersstatus. Jeg kan som et svar på det første overordnede forskningsspørsmålet, konkludere med at etterkommere oppnår et betydelig lavere karakternivå i en universitetsutdanning, sammenlignet med majoritetsstudenter. De observerte forskjellene holder seg stabile gjennom alle analysene jeg har foretatt i denne studien, og på tross av kontroll for ulike bakgrunnsvariabler. De gjennomsnittlige prestasjonene til etterkommerstudentene skiller seg heller ikke nevneverdig fra prestasjonene til innvandrersstudentene.

9.4. Hvilke faktorer har betydning for etterkommerstudentenes karakterprestasjoner?

Når det gjelder spørsmålet om hvilke faktorer som har betydning for etterkommernes karakterprestasjoner i en universitetsutdanning, er bildet sammensatt. Av analysene i kapittel 6 så vi at karakterprestasjonene fra videregående opplæring har stor betydning for variasjonene i karakternivå i en universitetsutdanning, og faktisk var den variabelen med størst betydning for karakterprestasjonene på universitetet. Selv om denne faktoren ikke kan forklare *forskjellene* i gjennomsnittlig karakternivå mellom gruppene, vil det ha stor betydning for karakternivået til den enkelte student hvilke karakterer en har oppnådd i videregående opplæring. Som vi har sett, har denne faktoren like stor betydning som innvandrersstatus for karakternivået, og er den enkeltfaktor med størst betydning for prestasjonene i en universitetsutdanning. De separate analysene i kapittel 7 viste også at effekten var tilnærmet lik for etterkommerstudenter og majoritetsstudenter. Likevel er det altså slik at etterkommerne oppnår et lavere karakternivå i universitetsutdanning, selv om vi sammenligner studenter med likt karaktersnitt fra videregående skole.

Når det gjelder foreldres utdanning og inntekt, er betydningen for karakterprestasjonene til etterkommerne mindre entydig. Analysene for utvalget som helhet, viste små og/eller ikke-

signifikante effekter. Riktignok så det ut til at det å ha foreldre med høy høyskole-/universitetsutdanning eller forskerutdanning, hadde en positiv effekt på karakternivået, men det er kun en liten del av etterkommerstudentene som har foreldre med dette utdanningsnivået, og funnet bør derfor ikke tillegges særlig vekt. Videre er det slik at vi mangler opplysninger om foreldrenes utdanningsnivå for veldig mange i utvalget, og da særlig studenter med etterkommer- eller innvandrerbakgrunn. Foreldrenes inntektsnivå ser ut til å ha en positiv effekt på karakterprestasjonene, men forskjellene i gjennomsnittlig karakternivå for etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter, består. Imidlertid er det en del problematiske aspekter forbundet med det å måle effekten av sosial bakgrunn på karakterprestasjoner når opplysningene er såpass mangelfulle som her er tilfelle. I tillegg viste de separate analysene i kapittel 7 at foreldrenes utdanningsnivå har større betydning for karakterprestasjonene til etterkommerne enn for majoritetsstudentene. Også denne tendensen bør imidlertid tas med en klype salt, grunnet lite utvalg og dermed små kategorier som sammenlignes med hverandre i etterkommergruppa. Det vi imidlertid kan slå fast, er at en eventuell positiv effekt av foreldres utdanningsnivå på karakterprestasjonene i en universitetsutdanning, og en mulig sterkere betydning av foreldrenes utdanningsnivå for etterkommerne, ikke er nok til å utjevne forskjellene i gjennomsnittlig prestasjonsnivå mellom etterkommere og majoritetsstudenter.

De relativt betydelige karakterforskjellene mellom etterkommere og majoritetsstudenter vi har observert i denne studien, har holdt seg stabile på cirka et halvt standardavvik gjennom alle analysemodellene, og på tross av innføring av relevante bakgrunnsvariabler som vanligvis har betydning for å forklare prestasjonsforskjeller mellom grupper. Det relativt dårligere gjennomsnittlige karakternivået til etterkommerne kan altså ikke forklares verken av ulikheter i prestasjoner fra videregående skole, foreldres utdanning eller inntekt, studentens kjønn, alder eller hvilket universitet og/eller fag graden er avlagt ved, slik variablene har blitt målt her.

Jeg har imidlertid stilt spørsmål ved om det kan være slik at det er noen aspekter ved sosial bakgrunn som varierer etter innvandrerstatus, og som vi ikke fanger opp med dette datamaterialet. Analyseresultatene som fremkommer i denne studien, åpner for en slik tolkning. Karakterforskjellene kan skyldes at etterkommerne mangler en særegen form for norsk kulturell kapital, som er nødvendig for å holde tritt med det akademiske nivået i en universitetsutdanning og dermed også for å oppnå gode karakterer. Det kan også være slik at

det å vokse opp i en familie som ikke har norsk som førstespråk, fører til en begrenset språklig kompetanse hos etterkommere sammenlignet med majoritetsstudenter, og at denne gruppen dermed ikke har like gode språklige forutsetninger for å lykkes i en universitetsutdanning. Språklig formuleringsevne antas å være av særlig stor betydning innenfor høyere utdanning sammenlignet med for eksempel videregående skole, og en slik antakelse kan på den måten være med på å forklare hvorfor etterkommere og majoritetsstudenter med samme karaktersnitt fra videregående opplæring oppnår ulike karakterer i en universitetsutdanning. Til slutt kan det være slik at kulturforskjeller i måten å forholde seg til autoriteter på og/eller manglende kjennskap til norsk skolesystem i familien, fører til at etterkommerstudentene i mindre grad stiller kritiske spørsmål i møte med universitetets lærdom enn majoritetsstudentene på dette nivået gjør. Dette kan komme til syne gjennom mindre kritisk distanse i måten å behandle pensum på, og dermed slå ut i karakterforskjeller mellom gruppene.

Videre kan egenskaper ved organiseringen av sosiale relasjoner variere etter innvandrerststatus, på en måte som kan gi seg utslag på karakternivået. Jeg har i det foregående kapittelet drøftet hvorvidt de sosiale relasjonene etterkommere er en del av, består av tettere bånd, mer sammensveisede grupperinger og mindre grad av sosialisering med medstudenter enn tilfellet er for majoritetsstudentene. Tidligere studier har funnet støtte for tettere relasjoner i minoritetsmiljøer, og jeg har blitt stilt spørsmål ved hvorvidt dette kan være ugunstig i studiesammenheng. Det *kan* være slik at etterkommerstudenter går glipp av en gratisarena for læring og pensumdiskusjon dersom det er slik at denne gruppen i mindre grad deltar på sosiale sammenkomster i forbindelse med studiene enn gjennomsnittet for hele studentmassen. Dette kan i sin tur påvirke karakternivået i negativ retning. Det lar seg imidlertid ikke gjøre å si noe om hvordan studentene organiserer sine sosiale relasjoner ut fra dette datamaterialet, ei heller hvorvidt det kan være slik at de i gjennomsnitt har større respekt for autoriteter enn majoritetsstudenter og/eller tilegner seg kunnskap på en måte som er mer preget av pugg og mindre preget av kritisk refleksjon. Mine antakelser rundt dette stammer fra funn gjort i undersøkelser delvis fra lavere trinn i utdanningssystemet og delvis fra andre land.

9.4. Oppsummering av forskningsspørsmål B: Hvilke faktorer har betydning for etterkommeres prestasjonsnivå i universitetsutdanning?

Analysene i denne studien har vist at den viktigste enkeltfaktoren når det gjelder å forklare ulikheter i prestasjonsnivå i universitetsutdanning, både for etterkommere og majoritetsstudenter, er karaktersnitt fra videregående opplæring. Effekten av foreldres utdannings- og inntektsnivå er noe tvetydige, og det er også problemer med manglende opplysninger forbundet med å måle betydningen av disse variablene for karakternivået. Det ser imidlertid ut til at det å ha foreldre med universitets- eller høyskoleutdanning (inkl. forskerutdanning) har en positiv effekt.

I tillegg er det klart at det må finnes noen årsaker bak de observerte karakterforskjellene som jeg ikke har klart å avdekke her. Mulige forklaringer på etterkommernes gjennomsnittlig lavere karakternivå oppsummeres i neste avsnitt.

9.5. Oppsummering av forskningsspørsmål C: Hva kan forklare eventuelle prestasjonsforskjeller mellom etterkommere og majoritetsstudenter i universitetsutdanning?

Ingen av de bakgrunnsvariablene jeg har tatt for meg i denne studien, kan forklare de observerte prestasjonsforskjellene mellom etterkommerstudenter og majoritetsstudenter. Hva som kan forklare forskjellene som kommer til syne, blir slik et spørsmål jeg ikke kan gi noe klart svar på. Jeg har imidlertid, ut fra tidligere forskning og teoretiske perspektiver tradisjonelt anvendt for å forklare prestasjonsforskjeller, spekulert i noen mulige scenarier som kan være forenlige med de analyseresultatene som har fremkommet. I forhold til familiebakgrunn og oppvekst, finnes det noen mulige skillelinjer etter innvandrersstatus. Det *kan* være slik at etterkommere ikke har tilgang til relevante kulturelle ressurser som er nødvendige for å lykkes i en universitetsutdanning. Med bakgrunn i en Bourdieu-inspirert tankegang, stiller jeg spørsmål ved om det er slik at etterkommerstudenter ikke behersker en form for norsk kulturell kapital som er nødvendig for å oppnå gode karakterer i norsk universitetsutdanning. En annen mulig forklaring, hentet fra Bernsteins språkkodeteori, er at etterkommere opplever språklige utfordringer i høyere utdanning på den måten at de ikke i samme grad har kjennskap til en form for akademisk uttrykksmåte som er viktig i universitetsutdanning, fordi foreldrene deres har et annet morsmål enn norsk. Den siste mulige forklaringen som har med oppvekst- og familieforhold å gjøre, er inspirert av Lareau

og Weiningers tese om at ulik klassebakgrunn gir ulik autoritetsforståelse. Jeg spør om det kan være slik at etterkommere i noen grad har en kulturell ballast som fører til en mer autoritetstro måte å lære på, som fører til mindre grad av kritisk distanse og spørsmålsstilling i forhold til pensum. Videre er dette kritiske blikket spesielt viktig innenfor universitetsutdanning.

Den siste faktoren som kan være en mulig forklaring i forhold til karakterforskjellene mellom etterkommere og majoritetsstudenter, er ulikheter i sosiale relasjoner. Kanskje er det slik at etterkommerstudenter i større grad er del av tette, nære sosiale nettverk, og ikke i like stor grad deltar i det sosiale fellesskapet på studiet som majoritetsstudentene gjør. Sosialt samvær med medstudenter kan påvirke karakterene i positiv retning, gjennom faglig felleskap og flere fora for kunnskapsutveksling, og slik gi majoritetsstudentene en karaktermessig fordel.

9.6. Oppsummering og veien videre

Det eksisterer altså betydelige karakterforskjeller mellom etterkommere og majoritetsstudenter som avlegger en cand.mag.-grad ved ett av de fire (daværende) universitetene i Norge eller ved Norges Handelshøyskole i Bergen. Videre finnes det ikke signifikante forskjeller i gjennomsnittlig karakternivå mellom etterkommere og innvandrere. Disse forskjellene kan ikke forklares verken av ulikheter i karaktersnitt fra videregående skole, ulikheter i foreldres utdanningsnivå eller inntekt, studentens kjønn eller studentens alder. Heller ikke hvilket universitet eller hvilken fagretning graden ble avlagt ved, kunne forklare karakterforskjellene.

Det er altså tydelig at det finnes årsaker til karakterforskjellene som jeg ikke fanger opp med det datamaterialet jeg har til rådighet. Jeg har stilt spørsmål ved om etterkommerstudentene mangler en form for kulturelle ressurser som majoritetsstudentene har, og som gir seg utslag i et lavere karakternivå for denne gruppen. Analyseresultatene åpner for at det kan finnes ulikheter i språklig kompetanse mellom gruppene, eller at majoritetsstudenter besitter en særegen form for norsk kulturell kapital som etterkommerstudentene ikke har, og som gir seg utslag i ulikt karakternivå. Videre har jeg spekulert i om etterkommere kan være tilknyttet andre former for nettverk eller sosiale relasjoner, som har betydning for muligheten til gjensidig utveksling av kunnskap med andre studenter og som dermed kan ha betydning for

karakterprestasjonene. Til sist har jeg spurt om det kan eksistere kulturforskjeller i måten å tilegne seg kunnskap på, og hvorvidt etterkommere i større grad er autoritetstro på en måte som hemmer evnen til kritisk refleksjon. Denne evnen antas spesielt viktig i en universitetsutdanning, og kan slik ha betydning for muligheten til å oppnå gode karakterer.

Imidlertid er det viktig å påpeke at disse mulige bakenforliggende årsakene kun er antakelser, og at det ikke er hold for å hevde at det finnes slike sammenhenger på bakgrunn av det foreliggende datamaterialet. Det at analyseresultatene åpner for at en eller flere av disse sammenhengene *kan* være til stede, betyr ikke at det nødvendigvis er tilfellet. Kanskje ligger det helt andre faktorer bak de karakterforskjellene som her er observert. Jeg vil påpeke at mine forslag til mulige tolkninger om årsakene til karakterforskjellene, mer er å regne som en fremheving av hvilke områder som bør settes under lupen i fremtidige studier, enn de er underbygde teser om hvordan de observerte forskjellene faktisk skal forklares.

Det blir slik en oppgave for fremtidige studier omkring etterkommere og høyere utdanning å etterprøve de resultatene som har kommet frem i denne undersøkelsen, samt forsøke å komme nærmere en forklaring på hvorfor det er slik at etterkommere presterer betydelig lavere i en universitetsutdanning enn tilfellet er for majoritetsstudenter. Det er uheldig for målet om at utdanningssystemet skal virke utjevnende på sosial ulikhet, og tanken om at integreringen av en stadig voksende minoritetsbefolkning går gjennom utdanning og arbeid, at det eksisterer betydelige ulikheter i oppnådd karakternivå for dem som fullfører en universitetsutdanning. Det er også overraskende at etterkommerne ikke ser ut til å prestere bedre enn innvandrerne som avlegger en cand.mag.-grad, og dette blir et lite skudd for baugen i forhold til antakelsen om at de barnesykdommene den første generasjonen av innvandrere opplever når det gjelder å etablere seg i ett nytt land, ikke vil gjøre seg gjeldende for neste generasjon.

Det er vanskelig å gi noen oppskrift på hvordan disse forskjellene i karakternivå etter innvandrerstatus kan jevnes ut, når det ikke er klart hva som er årsaken bak. Dersom det er slik at overgangen fra videregående skole til universitetsutdanning innebærer et faglig sprang som etterkommerne har vanskeligere for å håndtere enn majoritetsstudentene, kunne man argumentere for at en tettere oppfølging av studentene ville være ønskelig. Det er i den sammenheng verdt å påpeke at de studentene som denne undersøkelsen har tatt for seg, har avlagt en cand.mag.-grad i årene frem til 2004, og dermed ikke har vært en del av

kvalitetsreformen. Dersom det er slik at tiltak for å bedre oppfølgingen av den enkelte student kunne være med på å jevne ut karakterforskjellene vi har observert i denne studien, vil det kanskje blant studentene som uteksamineres i årene som kommer i mindre grad eksistere karakterforskjeller etter innvandrerstatus? Disse studentkullene vil også inneholde en større andel etterkommerstudenter, som vil muliggjøre analyser etter for eksempel landbakgrunn eller innad i enkelte profesjoner/fag der ikke-vestlige studenter er godt representert. Kanskje kan analyser på et større grunnlag når det gjelder antallet etterkommere i datamaterialet bidra til å belyse sammenhenger som her ikke har vært mulig, og komme nærmere en forklaring på hvorfor etterkommere i gjennomsnitt presterer betydelig lavere enn majoritetsstudenter på universitetet.

Litteraturliste

Ainsworth-Darnell, James W. og Downey, Douglas B. (1998), "Assessing the Oppositional Culture Explanation for Racial/Ethnic Differences in School Performance", i *American Sociological Review*, Vol. 63, No. 4, ss. 536-553.

Bakken, Anders og Krange, Olve (1998), "Innvandrerungdoms skoleprestasjoner. Tradisjonelle klasseskiller eller nye retningslinjer?", i *Tidsskrift for Samfunnsforskning* 39 (3), ss. 381-410.

Bernstein, Basil (1976), *Kodeteori*. Oversatt og med innledning av Jan Enggaard og Kirsten Poulsgaard. Christian Ejlers Forlag, København – Oslo.

Bernstein, Basil (1986), "On Pedagogic Discourse", i Richardson, John G. (red.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ss. 205-240, Greenwood Press, Connecticut.

Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa, Arne (2009) (a), "Kapittel 1: Innledning", i (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo, Abstrakt forlag.

Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa, Arne (2009) (b), "Kapittel 13: Et sammensatt bilde", i (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo, Abstrakt forlag.

Borjas, George J. (1992), "Ethnic Capital and Intergenerational Mobility", i *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 107, No. 1, ss. 123-150.

Bourdieu, Pierre (1986), "The Forms of Capital", i Richardson, John G. (red.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ss. 241-258, Greenwood Press, Connecticut.

Bourdieu, Pierre og Passeron, Jean-Claude (2006), *Reproduksjonen. Bidrag til en Teori om Undervisningssystemet*. På dansk ved Peer F. Bundgård. Hans Reitzels Forlag, København.

Burt, Ronald S. (1992), *Structural Holes. The Social Structure of Competition*. Harvard University Press, Cambridge.

Brekke, Idunn og Fekjær, Silje Bringsrud (2009), ”Kapittel 4: I samme båt. Frafall fra videregående skole og arbeidsmarkedstilknytning blant etterkommere av innvandrere og unge med majoritetsbakgrunn”, i Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa, Arne (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo, Abstrakt forlag.

Brekke, Idunn og Mastekaasa, Arne (2009), ”Kapittel 12: Arbeidsinntekt blant innvandrere og etterkommere av innvandrere”, i Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa, Arne (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo, Abstrakt forlag.

Coleman, James (1988), ”Social Capital in the Creation of Human Capital”, i *The American Journal of Sociology*, Vol. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, ss. 95-120.

Eikeland, Ole-Johan (1987), *Studentar og karakterar. Ei analyse av data frå studentarkivet*. Prosjektet UNIBUT, Rapport nr. 2, Institutt for pedagogisk psykologi, Universitetet i Bergen.

Daugstad, Gunnlaug (2008), ”Kapittel 3: Utdanning”, i Daugstad, Gunnlaug (red.) *Innvandring og Innvandrere 2008*. SSB-rapport SA 103, Statistisk Sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger. http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/sa103/sa103.pdf. Lesedato 22.04.10.

Drange, Ida (2009), ”Kapittel 10: Sysselsatt eller tilsidesatt? Heltidstilpasning blant høyt utdannede minoritetskvinner”, i Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa, Arne (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo, Abstrakt forlag.

Esmark, Kim (2006), ”Bourdieu's Uddannelsessociologi”, i Prieur, Annick og Sestoft, Carsten (red.) *Pierre Bourdieu. En Introduktion*, ss. 71-113, Hans Reitzels Forlag, København.

Evensen, Øystein (2009), ”Kapittel 11: Høyt utdannete innvandrere etterkommeres møte med arbeidsmarkedet”, i Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa, Arne (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo, Abstrakt forlag.

Grindland, Mina Verlo (2009), ”Kapittel 3: Minoritetslevers frafall fra videregående opplæring”, i Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa, Arne (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo, Abstrakt forlag.

Hansen, Marianne Nordli og Mastekaasa, Arne (2006), “Social Origins and Academic Performance at University”, i *European Sociological Review*, Vol. 22, No. 3, ss. 277-291.

Helgeland, Kjetil (2009), ”Kapittel 7: Innvandrerbakgrunn og frafall fra høgskolestudier”, i Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa, Arne (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo, Abstrakt forlag.

Helland, Håvard (1997), *Etnisitet og skoletilpasning: En undersøkelse av norske, pakistanske og konfusianske Oslo ungdommers skoleprestasjoner*. Mastergradsavhandling, Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

Kao, Grace og Thompson, Jennifer S. (2003), “Racial and Ethnic Stratification in Educational Achievement and Attainment”, i *Annual Review of Sociology*, Vol. 29, ss. 417-442.

Lareau, Annette og Weininger, Elliott B. (2003), ”Cultural Capital in Educational Research: A Critical Assessment”, i *Theory and Society*, Vol. 32, No. 5/6, Special Issue on The Sociology of Symbolic Power: A Special Issue in Memory of Pierre Bourdieu, ss. 567-606.

Lauglo, Jon (1996), *Motbakke, men mer driv? Innvandrerungdom i norsk skole*. NOVA/Ungforskrappport 6/96, Norges forskningsråd, NOVA/Ungforsk, Oslo.

Leirvik, Mariann Stærkebye (2004), *Hvordan virker sosial kapital inn på skoletilpasning? En kvalitativ studie av ungdom med vietnamesisk bakgrunn*. Hovedoppgave, Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

Listhaug, Ola (1979), *Sosial bakgrunn og prestasjoner til studenter ved NTH. En analyse av opptakskullet 1972*. Rapport, Institutt for industriell miljøforskning, SINTEF NTH, Trondheim.

Lucas, Samuel R. (2001), "Effectively Maintained Inequality: Education Transitions, Track Mobility, and Social Background Effects", i *The American Journal of Sociology*, Vol. 106, No. 6, ss. 1642-1690.

Marks, Gary N. (2005), "Accounting for Immigrant non-Immigrant Differences in Reading and Mathematics in Twenty Countries", i *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 28, No. 5, ss. 925-946.

Modood, Tariq (2004), "Capitals, Ethnic Identity and Educational Qualifications", i *Cultural Trends*, Vol. 13(2), No. 50, ss. 87-105.

Olsen, Bjørn (2008), "Kapittel 4: Arbeid", i Daugstad, Gunnlaug (red.) *Innvandring og Innvandrere 2008*. SSB-rapport SA 103, Statistisk Sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger.
http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/sa103/sa103.pdf. Lesedato 22.04.10.

Prieur, Annick (2006), "En Teori om Praksis", i Prieur, Annick og Sestoft, Carsten (red.) *Pierre Bourdieu. En Introduktion*, ss. 23-69, Hans Reitzels Forlag, København.

Ringdal, Kristen (2001), *Enhet og Mangfold. Samfunnsvitenskapelig Forskning og Kvantitativ Metode*. Fagbokforlaget, Bergen.

Rogstad, Jon (2001), *Sist blant likemenn? Synlige minoriteter på arbeidsmarkedet*. Oslo, Institutt for Samfunnsforskning.

Sem, Tove Thagaard (1971), *Det ensprede system. Studiekarriere, prestasjonsnivå og studietid*. Oslo, Universitetsforlaget.

Skog, Ole-Jørgen (2004), *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo, Gyldendal Akademisk.

Sletten, Mira Aaboen (2001), *Det skal ikke stå på viljen. Utdanningsplaner og yrkesønsker blant Osloulngdom med innvandrerbakgrunn*. NOVA-rapport 8/01, NOVA, Oslo.

Smith, Jeremy og Naylor, Robin (2001), "Determinants of Degree Performance in UK Universities: A Statistical Analysis of the 1993 Student Cohort", i *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, Vol. 63, Issue 1, ss. 29-60.

Støren, Liv Anne (2005), "Ungdom med innvandrerbakgrunn i norsk utdanning – ser vi en fremtidig suksesshistorie?", i *Utdanning 2005 – deltakelse og kompetanse*, Rapport, 2005, Statistisk Sentralbyrå, Oslo, ss. 70-97.

Støren, Liv Anne (2006), "Nasjonalitetsforskjeller i karakterer i videregående opplæring", i *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, Årgang 6, Nr. 2, ss. 59-86.

Støren, Liv Anne, Helland, Håvard og Grøgaard, Jens B. (2007), *Og hvem stod igjen...? Sluttrapport fra prosjektet Gjennomstrømning i videregående opplæring blant elever som startet i videregående opplæring i årene 1999-2001*. NIFU STEP- rapport 14/2007.

van Ours, Jan C. og Veenman, Justus (2003), "The Educational Attainment of Second-Generation Immigrants in The Netherlands", i *Journal of Population Economics*, Vol. 16, ss.739-753.

Aas, Arne Kristian (2009), "Kapittel 9: Med én fot innenfor?", i Birkelund, Gunn Elisabeth og Mastekaasa, Arne (red.) *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo, Abstrakt forlag.

www.ssb.no/innvandring. Lesedato 08.09.10

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven er 32 626.

Vedlegg

Vedlegg 5

5.1. Krysstabell og kjikvadrattest, grunnlag for figur 5.1.

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Karakterer over gjennomsnittet * Innvandrersstatus	14312	92,0%	1238	8,0%	15550	100,0%

cmkarakterovergsnitt Karakterer over gjennomsnittet * etterkommer Innvandrersstatus Crosstabulation

			Innvandrersstatus			
			Majoriteten	Etterkommere ankommet før fylte 7 år	Innvandret etter fylte 7 år	Total
Karakterer over gjennomsnittet	Prestasjoner lik eller under gj.snittet	Count	6285	557	844	7686
		% within Innvandrersstatus	50,8%	70,2%	73,4%	53,7%
	Prestasjoner over gj.snittet	Count	6084	236	306	6626
		% within Innvandrersstatus	49,2%	29,8%	26,6%	46,3%
	Total	Count	12369	793	1150	14312
		% within Innvandrersstatus	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3.081E2	2	.000
Likelihood Ratio	320.213	2	.000
Linear-by-Linear Association	290.284	1	.000
N of Valid Cases	14312		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 367,13.

5.2. Krysstabell og kjikvadrattest, grunnlag for figur 5.2.

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Svært gode karakterer * Innvandrersstatus	14312	92,0%	1238	8,0%	15550	100,0%

cmkarakterersværtgode Svært gode karakterer * etterkommer Innvandrersstatus Crosstabulation

			Innvandrersstatus			
			Majoriteten	Etterkommere ankommet før fylte 7 år	Innvandret etter fylte 7 år	Total
Svært gode karakterer	Lave, middels eller noe over middels prestasjoner	Count	10392	734	1072	12198
		% within Innvandrersstatus	84,0%	92,6%	93,2%	85,2%
	Svært gode prestasjoner	Count	1977	59	78	2114
		% within Innvandrersstatus	16,0%	7,4%	6,8%	14,8%
	Total	Count	12369	793	1150	14312
		% within Innvandrersstatus	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1.066E2	2	.000
Likelihood Ratio	125.011	2	.000
Linear-by-Linear Association	98.344	1	.000
N of Valid Cases	14312		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 117,13.

Vedlegg 6

6.1. Utregning av t-test for sammenligning av to gjennomsnitt/regresjonskoeffisienter.

Standardfeilen til differansen mellom de to utvalgsgjennomsnittene (regresjonskoeffisientene) beregnes etter følgende formel: $SE(x_1-x_2) = \sqrt{[SE(x_1)]^2 + [SE(x_2)]^2}$. Testobservatoren t beregnes etter formel $t = \frac{x_1 - x_2}{SE(x_1 - x_2)}$. Kritisk grense $\pm 1,96$, hvilket betyr at ingen av de observerte t-

verdiene nedenfor overstiger kritisk grense. (Skog 2005:180-184)

Modell 1:

$$SE(x_1-x_2) = \sqrt{(0,038)^2 + (0,032)^2} = \sqrt{0,001444 + 0,001024} = \sqrt{0,002468} = 0,0496789.$$

$$t = \frac{(-0,470) - (-0,544)}{0,0496789} = \frac{0,074}{0,0496789} = \mathbf{1,49}.$$

Modell 2:

$$SE(x_1-x_2) = \sqrt{(0,036)^2 + (0,030)^2} = \sqrt{0,001296 + 0,0009} = \sqrt{0,002196} = 0,0468614.$$

$$t = \frac{(-0,485) - (-0,481)}{0,0468614} = \mathbf{0,009}.$$

Modell 3:

$$SE(x_1-x_2) = \sqrt{(0,038)^2 + (0,044)^2} = \sqrt{0,001444 + 0,001936} = \sqrt{0,00338} = 0,0581377.$$

$$t = \frac{(-0,448) - (-0,448)}{0,0581377} = \mathbf{0}.$$

Modell 4:

$$SE(x_1-x_2) = \sqrt{(0,039)^2 + (0,044)^2} = \sqrt{0,001521 + 0,001936} = \sqrt{0,003457} = 0,0587962.$$

$$t = \frac{(-0,450) - (-0,445)}{0,0587962} = \mathbf{-0,09}$$

Modell 5:

$$SE(x_1-x_2) = \sqrt{(0,039)^2 + (0,044)^2} = \sqrt{0,001521 + 0,001936} = \sqrt{0,003457} = 0,0587962.$$

$$t = \frac{(-0,463) - (-0,449)}{0,0587962} = \mathbf{-0,24}.$$

Vedlegg 7

7.1. Utregning av t-test for sammenligning av to regresjonskoeffisienter ved separate analyser (test for samspill).

Standardfeilen til differansen mellom de to regresjonskoeffisientene beregnes etter følgende formel: $SE(b_1 - b_2) = \sqrt{[SE(b_1)]^2 + [SE(b_2)]^2}$. Testobservatoren t beregnes etter formel

$$t = \frac{b_1 - b_2}{SE(b_1 - b_2)} \quad \text{Kritisk grense er } \pm 1,96 \text{ (Skog 2005:302).}$$

Vgs.-prestasjoner:

Test av samspill mellom innvandrersstatus og betydningen av vgs-prestasjoner, majoritet og etterkommere, modell 1 i tabell henholdsvis med kun majoritet og kun etterkommere:

$$SE(b_1 - b_2) = \sqrt{(0,012)^2 + (0,055)^2} = \sqrt{0,000144 + 0,003025} = \sqrt{0,003169} = 0,0562938.$$

$$t = \frac{(0,474) - (0,448)}{0,0562938} = \frac{0,026}{0,0562938} = \mathbf{0,4618625}.$$

Det kan ikke påvises samspill mellom innvandrersstatus og karaktersnitt fra videregående opplæring, altså kan jeg ikke bekrefte at effekten av vgs-prestasjoner er forskjellig for majoritet og etterkommere.

Foreldres inntekt:

Test av samspill mellom innvandrersstatus og betydningen av foreldres inntekt, majoritet og etterkommere, tallene er hentet fra modell 2 i tabell med henholdsvis kun majoritet og kun etterkommere:

$$SE(b_1 - b_2) = \sqrt{(0,004)^2 + (0,017)^2} = \sqrt{0,000016 + 0,000289} = \sqrt{0,000305} = 0,0174642.$$

$$t = \frac{(0,006) - (0,002)}{0,0174642} = \frac{0,004}{0,0174642} = \mathbf{0,2290399}.$$

Test av samspill mellom innvandrersstatus og betydningen av foreldres inntekt, majoritet og innvandrere, tallene er hentet fra modell 2 i tabell med henholdsvis kun majoritet og kun innvandrere:

$$SE(b_1 - b_2) = \sqrt{(0,004)^2 + (0,021)^2} = \sqrt{0,000016 + 0,000441} = \sqrt{0,000457} = 0,0213775.$$

$$t = \frac{(0,006) - (0,064)}{0,0213775} = \frac{-0,058}{0,0213775} = \mathbf{-2,7131329}.$$

Test av samspill mellom innvandrersstatus og betydningen av foreldres inntekt, etterkommere og innvandrere, tallene er hentet fra modell 2 i tabell med henholdsvis kun etterkommere og kun innvandrere:

$$(b_1 - b_2) = \sqrt{(0,017)^2 + (0,021)^2} = \sqrt{0,000289 + 0,000441} = \sqrt{0,00073} = 0,0270185.$$

$$t = \frac{(0,002) - (0,064)}{0,0270185} = \frac{-0,062}{0,0270185} = -2,2947239.$$

Når det gjelder betydningen av foreldres inntekt, har dette signifikant forskjellig betydning for innvandreres universitetsprestasjoner, både sammenlignet med etterkommere og majoritetsstudenter. Foreldres inntekt har derimot ikke signifikant forskjellig betydning for etterkommere og majoritetsstudenter.

Foreldres utdanning:

Test av samspill mellom innvandrersstatus og betydningen av foreldres utdanningsnivå, majoritet og etterkommere, tallene er hentet fra modell 2 i tabell med henholdsvis kun majoritet og kun etterkommere.

Betydningen av høyere universitets-/høyskoleutdanning inkl. forskerutdanning, sammenlignet med kun grunnskoleutdanning (majoritet/etterkommere):

$$SE(b_1 - b_2) = \sqrt{(0,065)^2 + (0,171)^2} = \sqrt{0,004225 + 0,029241} = \sqrt{0,033466} = 0,1829371.$$

$$t = \frac{(0,161) - (0,688)}{0,1829371} = \frac{-0,527}{0,1829371} = -2,8807715.$$

Betydningen av lavere universitets-/høyskoleutdanning, sammenlignet med kun grunnskoleutdanning (majoritet/etterkommere):

$$SE(b_1 - b_2) = \sqrt{(0,063)^2 + (0,147)^2} = \sqrt{0,003969 + 0,021609} = \sqrt{0,025578} = 0,1599312.$$

$$t = \frac{(0,047) - (0,409)}{0,1599312} = \frac{-0,362}{0,1599312} = -2,2634732.$$

Betydningen av videregående skole som høyeste utdanning, sammenlignet med kun grunnskoleutdanning (majoritet/etterkommere):

$$SE(b_1-b_2) = \sqrt{(0,062)^2 + (0,142)^2} = \sqrt{0,003844 + 0,020164} = \sqrt{0,024008} = 0,1549451.$$

$$t = \frac{(-0,061) - (-0,242)}{0,1549451} = \frac{-0,303}{0,1549451} = \mathbf{-1,9555313}.$$

Manglende utdanningsopplysninger:

Betydningen av å ha foreldre vi mangler utdanningsopplysninger for, sammenlignet med dem vi har slike opplysninger for (majoritet/etterkommere):

$$SE(b_1-b_2) = \sqrt{(0,102)^2 + (0,136)^2} = \sqrt{0,010404 + 0,018496} = \sqrt{0,0289} = 0,17.$$

$$t = \frac{(-0,064) - (-0,359)}{0,17} = \frac{-0,423}{0,17} = \mathbf{-2,4882352}.$$

Fagretning:

Betydningen av å ha studert helseprofesjonsfag, sammenlignet med alle andre fag enn matematisk-naturvitenskapelige og ingeniørfag (majoritet/etterkommere, tall fra modell 3):

$$SE(b_1-b_2) = \sqrt{(0,059)^2 + (0,186)^2} = \sqrt{0,003481 + 0,034596} = \sqrt{0,038077} = 0,1951332.$$

$$t = \frac{(-0,083) - (-0,558)}{0,1951332} = \frac{0,475}{0,1951332} = \mathbf{2,4342346}.$$

Betydningen av å ha studert matematisk-naturvitenskapelige fag eller ingeniørfag, sammenlignet med alle andre fag enn helseprofesjonene (majoritet/etterkommere, tall fra modell 3):

$$SE(b_1-b_2) = \sqrt{(0,021)^2 + (0,074)^2} = \sqrt{0,000441 + 0,005476} = \sqrt{0,005917} = 0,076922.$$

$$t = \frac{(0,010) - (-0,136)}{0,076922} = \frac{0,146}{0,076922} = \mathbf{1,8980265}.$$

Studiested:

Betydningen av å ha studert ved UiB, sammenlignet med UiO (majoritet/etterkommere, tall fra modell 3):

$$SE(b_1-b_2) = \sqrt{(0,025)^2 + (0,113)^2} = \sqrt{0,000625 + 0,012769} = \sqrt{0,013394} = 0,1157324.$$

$$t = \frac{(-0,063) - (-0,022)}{0,1157324} = \frac{-0,041}{0,1157324} = \mathbf{-0,3542655}.$$

Betydningen av å ha studert ved UiT, sammenlignet med UiO (majoritet/etterkommere, tall fra modell 3):

$$SE(b_1-b_2)=\sqrt{(0,040)^2+(0,338)^2}=\sqrt{0,0016+0,114244}=\sqrt{0,115844}=0,3403586.$$

$$t = \frac{(0,024)-(-0,281)}{0,3403586} = \frac{0,305}{0,3403586} = \mathbf{0,8961136}.$$

Betydningen av å ha studert ved NHH, sammenlignet med UiO (majoritet/etterkommere, tall fra modell 3):

$$SE(b_1-b_2)=\sqrt{(0,047)^2+(0,227)^2}=\sqrt{0,002209+0,051529}=\sqrt{0,053738}=0,2318145.$$

$$t = \frac{(-0,207)-(-1,046)}{0,2318145} = \frac{0,839}{0,2318145} = \mathbf{3,6192731}.$$

Betydningen av å ha studert ved NTNU, sammenlignet med UiO (majoritet/etterkommere, tall fra modell 3):

$$SE(b_1-b_2)=\sqrt{(0,022)^2+(0,083)^2}=\sqrt{0,000484+0,006889}=\sqrt{0,007373}=0,0858661.$$

$$t = \frac{(0,029)-(-0,102)}{0,0858661} = \frac{0,131}{0,0858661} = \mathbf{1,5256311}.$$

Vedlegg 8. Full regresjonsmodell.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4		Modell 5	
	b	(se)	b	(se)	b	(se)	b	(se)	b	(se)
(Constant)	-0,049*	0,009	-2,006*	0,051	-2,003*	0,072	-2,037*	0,074	-1,916*	0,078
Etterkommersyv	-0,470*	0,038	-0,485*	0,036	-0,448*	0,038	-0,450*	0,039	-0,463*	0,039
Innvanderversyv	-0,544*	0,032	-0,481*	0,030	-0,448*	0,044	-0,445*	0,044	-0,449*	0,044
GJ.SNITTSKARAKTER VGS			0,450*	0,011	0,422*	0,012	0,436*	0,012	0,431*	0,012
Foreldresinnt1620sum_og_missing_100.000					0,007**	0,003	0,008**	0,003	0,007**	0,003
Manglerinntekt					0,071 ^{ns}	0,056	0,078 ^{ns}	0,056	0,112**	0,057
Dummy_Utd_vgs					-0,017 ^{ns}	0,054	-0,021 ^{ns}	0,054	-0,029 ^{ns}	0,054
Dummy_Utd_unihøysk_lav					0,098 ^{ns}	0,055	0,092 ^{ns}	0,055	0,077 ^{ns}	0,055
Dummy_Utd_unihøysk_høy_forsker					0,216*	0,057	0,208*	0,057	0,192*	0,057
Dummy_Utd_missing					0,043 ^{ns}	0,065	0,039 ^{ns}	0,065	0,035 ^{ns}	0,065
Dummy_helseprofesjon							-0,191*	0,051	-0,195*	0,051
Dummy_matnat_ingeniør							-0,014 ^{ns}	0,019	-0,037 ^{ns}	0,020
Dummy_UiB							-0,063*	0,023	-0,066*	0,023
Dummy_UiT							0,029 ^{ns}	0,038	0,031 ^{ns}	0,038
Dummy_NHH							-0,252*	0,045	-0,275*	0,045
Dummy_NTNU							0,019 ^{ns}	0,021	0,014 ^{ns}	0,021
Dummyvariabel kjønn, kvinner verdien 1									-0,073*	0,017
Alder med 18 år som nullpunkt									-0,015*	0,004
Adjusted R Square	,029	*	,125	*	,133	*	,136	*	,138	*
Sig. F Change	14013		14011		14010		14004		13998	
N										

Constant: Majoritetstudenter med 0 på andre variable. Y= Z-score karakter cand.mag.

* p<0,01

** p<0,05

^{ns} not significant